

PROLETAARNE REVOLUTSIOON EESTIS

№ 12

♦♦♦♦ V aastakäik ♦♦♦♦

1932

Kominterni Eesti
Sektiooni väljaanne

„Külvaja“ kirjastus
Leningrad 1932

Vastutav toimetaja:
Aleksander Valtin

PROLETAARNE REVOLUTSIOON EESTIS

№ 12

V aastakäik

1932.

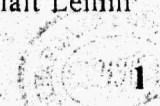

M. N. Pokrovski

10. aprillil s. a. suri sm. M. N. Pokrovski, üleilmilise kuulsusega õpetlane-kommunist. Tema surmaga kaotas Nõuk. Liidu ja kogu rahvusvaheline proletariaat Lenini ühe parema õpilase, kes aastakümneid väsimatalt võitles leninlise partei poliitika õige teostamise eest nii teoreetilisel väerinnal kui praktilises töös. Olles ajaloolane paljastas sm. Pokrovski oma töödes kogu enda enamlise rohke energiaga antimarksistlik kodanlist ajalooteadust, samuti ka igasuguseid kõrvalekaldumisi leninlistelt seisukohtadelt ajaloo alal. Tehes üksikuid vigu, näitas sm. Pokrovski eeskujuga, kuidas oma vigu enamliselt tunnustada ja parandada tuleb.

Sm. Pokrovski oli 1905. a. saadik enamlise, kommunistilise partei liige. Ta oli Kommunistilise Akadeemia asutaja ning juht, üleliidulise kesktäidesaatekomitee ja ÜK(e)P keskkontrollkomisjoni liige. 1929. a. valiti ta Üleliidulise Teaduste Akadeemia liikmeks. Sm. Pokrovski sulest on ilmunud terve rida suureväärtsulisi kirjanduslisi teoseid, milledest kõige tähtsamad: Venemaa ajalugu kõige kitsamas ülevaates (ilmunud ka eesti keeles), artiklid vene revolutsioonilisest liikumisest XIX ja XX sajanditel, Klassivõitlus ja vene ajalookirjandus, Venemaa välispoliitika XX sajandil, Oktoobrirevolutsioon j.t.

Vähehaaval kuivab kokku vanade enamlaste kaader. Kuid proletariaat täidab need tekkinud augud kümnete ja sadade uute jõududega, kes käies kindlalt Lenini jälgedes jätkavad M. N. Pokrovski pooleliijäänud tööd.

Sm. Stalini kiri enamluse ajaloo mõningatest küsimustest ja EKP mõnedest ülesannetest ajaloo väerinnal

(Sm. Stalini kirja aastapäevaks)

ÜK(e)P ja Kominterni juhi sm. Stalini kiri „Proletarskaja Revoluutsija“ toimetusele Slutski parteivastase ja pooltrotskistilise kirjatüki „Enamlased saksa sotsiaaldemokraatiast ta sõjaeelse kriisi ajajärgul“ vastu, mille selle ajakirja toimetus avaldas kui vaieldusartikli^{*)}, avab uue ajajärgu ka meil, EKP tõelise, enamlise ajaloo uurimisel.

Sm. Stalin juhib tähelepanu Slutski püüdele oma artiklis tõendada, nagu oleks sm. Lenin (enamlased) alla hinnanud *tsentrismi*, s. o. varjatud oportunisti, leplikuse hädaohtu selle oportunistmiga Saksamaa ja üldse kõigi maade sõjaeelses sotsiaaldemokraatias. Seda Slutski väidet ei saa mõista teisiti, kui et Lenin (enamlased) ei pidanud leppimatut võitlust oportunistmiga, et Lenin polnud ennesõjalisel ajajärgul veel mitte täiesti enamlane, et Lenin alles imperialistilise sõja ajajärgul, isegi alles selle sõja lõpupoole tõsiseks enamlaseks sai.

Sm. Stalin protesteerib oma kirjas kõige kategoorilisemalt selle vastu, et „Proletarskaja Revoluutsija“ toimetus, avaldades oma ajakirjas Slutski kirjatükki vaieldusartiklina, kavatses sellega vaidlust avada küsimuse üle, mis enamlastele nii selge, mis on enamluse algtoode, aksioom. Sm. Stalin rõhutab, et enamlane kunagi ei tohi vaieldust tõsta küsimuse üle, kas oli Lenin enamlane või ei, kas *pidas* Lenin põhimõttelist leppimatut võitlust tsentrismi kui teatud liiki oportunisti vastu või ei. Toimetus oleks pidanud kinni naelutama ja paljastama seda värskelküpsetatud „ajaloolast“ kui laimajat ja võltsijat, aga mitte temaga vaidlust alustama.

Edasi juhib sm. Stalin tähelepanu sama ajakirja toimetuse järgmisele veale, mis selles seisib, et saates 20. oktoobril suure hiljaksjäämisega keskkomiteesse teadaande, kus Slutski kirjatüki avaldamine vaielduskorras veaks tunnistati, toimetus ometi juurde lisas, et peab poliitiliselt väga aktuaalseks ja tarvilikuks läbi arutada kõiki neid probleeme, mis enamlaste ja sõjaeelse 2. Internatsionaali vahekordadesse puutuvad. See tähendab, rõhutab sm. Stalin, et „Proletarskaja Revoluutsija“ toimetuse tahtmine on inimesi uuesti vaidlusse kiskuda küsimuste üle, mis enamluse

aksioomadeks on ja et toimetuse arvates küsimus Lenini enamlikkusest „edaspidist uurimist“ vajab. Ometi on kõigile teada, et leninism sündis, kasvas ja kõvenes halastamatus võitluses kõiki värvi oportunistide, seal hulgas ka tsentrismi vastu nii Lääne-Euroopas (Kautsky, kui meil (Trotski j.t.). Seda ei julge eitada isegi enamluse otsekohesed vaenlased. Milleks oli siis tarvis seda aksioomat probleemiks muuta? Kas vast ehk selleks, et Slutskid ja teised Trotski õpipoised mitte öelda ei võiks, et neil suu suluti? Milleks on tarvis sarnast mäda liberalismi, mida teostatakse enamluse elulisemate huvide kulul?

Edasi asub sm. Stalin paljastama seda trotskistlist salakaupa, mida Slutski enamluse ajalosse püüab kanda ja mida „Pr. Revoluutsija“ toimetus Slutski artiklis vaieldusvääriliseks peab.

1) Slutski kirjutab, et ei Lenin ega enamlased ole pooldanud lahkuminekut Saksamaa sotsiaaldemokraatia oportunistidest ja kogu sõjaeelse ajajärgu 2. Internatsionaali oportunistidest.

Kuidas oli asi tegelikult?

Iga tõeline enamlane teab, et Lenin juba kaua enne sõda — 1905/04. a. ümber, s. o. enamlaste grupi kujunemise ajal Venemaal, kui pahempoolsed s.-d. Saksamaal esmakordselt välja ilmusid, et Lenin juba siis teostas lõhenemise liini oportunistidega niihästi Venemaa s. d. parteis kui ka 2. Internatsionaalis, eriti saksa sotsiaaldemokraatia hulgas. Selle tõttu said enamlased juba siis, 1903-05. a., „lahkukiskujate“ „desorganisaatorite“ nimetuse. Mida võis Lenin, mida võisid enamlased teha sel ajal, kui pahempoolsed sotsiaaldemokraadid 2. Internatsionaalis kõigepealt aga saksa sotsiaaldemokraatias endast nõrka, väetiti gruppi kujutasid, kes isegi sõna „lõhe“ kartisid välja öelda? See organisatsiooniline ja ideoloogiline nõrkus jäi igat sorti pahempoolsetele Läänes ka pärast sõda alles.

Oma kirjatükis „Juuniuse broschüür“ üle 1916. a. arvustas Lenin tervet rida Saksamaa pahempoolsete sotsiaaldemokraatide jämedaid poliitilisi vigu. Kõigist 2. Internatsionaali rühmitustest olid vene enamlased sel ajal ainukesed, kes suutsid lõhet teostada oma oportunistidega. Slutski taolised ei julge tõendada, et Lenin ja vene enamlased kõiki oma jõudusid ei taryitanud selleks, et oma oportunistidega

*) Sm. Stalini kiri ilmus „Klassivõitluses“ nr. 138, mille juurde oma lugejaid siinkohal juhatame.

(Plehanov, Martov, Dan) lõhet organiseerida ja oma tsentriste (Trotskit ja teisi augustibloki pooldajaid) minema kihutada.

Sm. Stalin rõhutab kogu jõuga, et vene enamlased teostasid lõhet juba ammu enne imperialistlikku sõda (1904—1912. a.), ja mitte ükski oma oportunistidega ja tsentristide-kokkuleplastega, vaid püüdis samal ajal lõhet teostada kogu 2. Internatsionaali oportunistide ja tsentristidega. Vene enamlased seadsid oma poliitika oportunistide ja tsentristide suhtes pahempoolsetele Läänes eeskujuks. Lenin ja enamlased tõukasid pahempoolseid sotsiaaldemokraate Läänes, eriti saksa pahempoolseid sotsiaaldemokraate, igapidi lõhe loomisele oma oportunistide ja tsentristidega.

Nende seisukohtade tõendusena toob sm. Stalin rea tutvaid fakte enamluse ajaloost. 1903. a. avaldusid tõsised lahkkelid enamlaste ja vähemlaste vahel Venemaal partei liikmeksoleku küsimuses. Sel puhul tahtsid enamlased oma vormeliga organisatsioonilisi tõkkeid luua mitteproletaarsete olluste sissetungimise vastu parteisse, missugune hädaoht sel ajal enam kui reaalne oli vene revolutsiooni kodanlis-demokraatliku iseloomu tõttu. Vene vähemlased kaitsesid aga niisugust seisukohta, mis mitteproletaarsetele ollustele partei ukseid laialt avas. Vene revolutsiooni küsimuste üleilmilise tähtsuse tõttu segasid end selle vaidluse vahele ka Lääne-Euroopa sotsiaaldemokraadid, nende seas ka saksa pahempoolsed sotsiaaldemokraadid, Parvus ja Rosa Luxemburg, kes sel ajal pahempoolsete juhtideks olid. Ja missugune oli nende seisukoht? Mõlemad astusid enamlaste vastu välja. Selle juures süüdistati enamlasti ultratsentralismis ja blankistlikes tendentsides.

2) Slutski heidab Leninile ja enamlastele ette, et nad ei olla toetanud Saksamaa pahempoolseid sotsiaaldemokraate otsustavalt ja kindlalt, vaid ainult nende vigu rõhutades. Aga kuidas võis neid kõikuvaid ollusi toetada, ilma et nende vigu ei oleks paljastanud ja rõhutanud? Tõsi on, et enamlased toetasid Saksamaa pahempoolseid sotsiaaldemokraate ainult teatud tõsistel lisatingimustel, arvustades nende poolvähemlasti vigu. Selle eest peab enamlasti tervitama, aga mitte arvustama. Küll oli Saksamaa pahempoolsetel ka suuri ja tähtsaid revolutsioonilisi teenet, kuid nende teenete kõrval ei või silmist lasta tervet rida nende raskeid poliitilisi ja teoreetilisi eksisamme, mida Lenin teravalt arvustas. Kõik see oli põhjuseks, et Lenin ja enamlased ei võinudki Lääne pahem-

poolseid sotsiaaldemokraate toetada ilma tõsiste lisatingimusteta, ilma nende eksistuste kõige valjuma arvustamiseta.

Slutski kirjutab, et Lenin ja enamlased olla lääne pahempoolseid hinnates fraktsioonilisest seisukohast välja läinud. See on kõige lamedam ja alatam süüdistus enamlaste vastu. Isegi elukutselised laimajad 2. Internatsionaalist on aru saama hakanud, et enamlaste järjekindel ja lõpuni revolutsiooniline internatsionalism on proletaarsete internatsionalismi eeskujuks kõigi maade töölistele.

Või võtame teise fakti. 1905. a. kõvenesid lahkääled enamlaste ja vähemlaste vahel vene revolutsiooni iseloomu küsimuses. Enamlased rõhutasid tarvidust sidet luua tööliklassi ja talurahva vahel proletariaadi poliitilise juhatuse (hegemoonia) all. Enamlased kinnitasid, et revolutsiooniliikumist peab arendama proletariaadi ja talurahva revolutsioonilis-demokraatliku diktatuuri teostamise poole sedaviisi, et külakehvikute poolt toetust kindlustades kodanlis-demokraatliku revolutsiooni juures kohe sotsialistlikule revolutsioonile üle minna. Vähemlased eitasid proletariaadi hegemoonia ideed kodanlis-demokraatlikes revolutsioonis; tööliklassi ja talurahva liidu poliitilisele kodanlis-demokraatlikes revolutsioonis eelistasid nad kokkuleppe poliitikat vabameelse kodanlusega, kuid proletariaadi ja talurahva revolutsioonilis-demokraatliku diktatuuri kuulutasid nad blankistlikuks, reaktsooniliseks skeemiks, kuna see kodanlise revolutsiooni arenemisele vastu rääkivat. Missuguse seisukoha võtsid selles vaielduses saksa pahempoolsed sotsiaaldemokraadid, Parvus ja Rosa Luxemburg? Nad töötasid välja mingi utopiilise ja poolvähemlaste permanentse revolutsiooni skeemi (Marxi revolutsiooni skeemi inetu moonutuse), mis tööliklassi ja talurahva liidu poliitika eitamisega vähemlaste vaimus läbi puhutatud, ja esitasid seda vastandina enamlastele skeemile proletariaadi ja talurahva revolutsioonilis-demokraatliku diktatuuri küsimuses. Pärastpoole haaras Trötski (osalt ka Martov) sellest poolvähemlaste permanentse revolutsiooni skeemist kinni ja muutis selle leninismi vastu võitlemise sõjariistaks.

Ehk võtame kolmanda fakti. Enne sõda tõusid 2. Internatsionaali parteides päevakorda rahvuste ja asumaade küsimused, kurnatud rahvuste ja asumaade küsimused, imperialismi vastu võitlemise teede küsimus, imperialismi kukutamise teede küsimus. Proletaarse revolutsiooni laiendamise ja imperialismi ümberpiiramise hu-

vides panid enamlased ette kurnatud rahvuste ja asumaade vabastusliikumise toetamise poliitikat rahvuste enesemääramise alusel ja arendasid skeemi ühisest väerinnast eesrinna maade proletaarse revolutsiooni ja rõhutatud maade ning asumaade rahvuste revolutsioonilise vabastusliikumise vahel. Kõigi maade sotsiaalschovinistid ja sotsiaalimperialistid astusid selles küsimuses ühisest väerinnast enamlaste vastu välja.

Missugune oli selles küsimuses Lääne-Euroopa pahempoolsete sotsiaaldemokraatide seisukoht?

Nad arendasid poolvähemlist imperialismi teooriat, eitasid rahvuste enesemääramise põhimõtet selle marksistlikes mõistes (kuni eraldumiseni ja iseseisvate riikide loomiseni), lükkasid kõrvale teesi asumaade ja rõhutatud maade vabastusliikumise tõsisest revolutsioonilisest tähtsusest, lükkasid kõrvale teesi ühisest väerinnast võimalusest proletaarse revolutsiooni ja rahvusvabastusliku liikumise vahel ja seadsid enamlaste marksistlikule skeemile vastu kogu selle poolvähemlise pudru, mis muud ei ole, kui rahvuste ja asumaade küsimuse allahindamine. Enamlaste poolvähemlistest seadetest haaras pärastpoole Trotski kinni, kasutades seda ära leninismi vastu võitlemise sõjariistana.

Niisugused olid teiste seas lääne pahempoolsete sotsiaaldemokraatide vead, ja enamlased, kui järjekindlad revolutsioonilised marksistid, ei saanud neist vigadest ilma terava arvustusest ja hukkamõistmisest mõõda minna.

Millega proovisid enamlased 2. Internatsionaali ühe või teise grupi revolutsioonilikkust?

Nad proovisid seda sellega, rõhutasid sm. Stalin, et nad seadsid esiplaanile vene revolutsiooni põhiküsimused, nagu partei üle, marksistide suhtumisest kodanlik-demokraatilisele revolutsioonile, töölisklassi ja talurahva liidu üle, proletariaadi hegemoonia üle, võitluse üle parlamendis ja väljaspool parlamenti, üldstreigi üle, kodanlik-demokraatilise revolutsiooni sotsialistlikuks revolutsiooniks edasiarenemise üle, proletariaadi diktatuuri, imperialismi, rahvuste enesemääramise üle, rõhutatud rahvaste ja asumaade vabastusliikumise üle, selle liikumise toetamise poliitika üle jne. Enamlased seadsid need küsimused üles katsekivina, millega nad proovisid lääne pahempoolsete sotsiaaldemokraatide kindlust. Nad olid kohustatud nii toimima, sest kõik need küsimused olid ühtlasi ka üleilmse revolutsiooni põhiküsimusteks,

mille ülesannetele enamlased allutasid oma poliitika, oma taktika. Vene revolutsioon oli (ja jääb) üleilmse revolutsiooni keskpunktiks, vene revolutsiooni põhiküsimused olid (ja on) ühtlasi ilmarevolutsiooni põhiküsimusteks.

3. Et enamlased ei teostanud lõhet mitte üksi oma oportunistide ja tsentristidega, vaid ka Lääne-Euroopa oportunistidega ning et nad tõukasid lõhe loomise teele ka lääne pahempoolseid sotsiaaldemokraate, seda näitavad enamlaste teod igal sammul. Sm. Stalin piitsutab sellepärast Slutski võtet, kes kirjutab, et pole leitud veel tarvilisel määral offitsiaalseid dokumente, mis tunnistaksid Lenini ja enamlaste otsustavast ja leppimatust võitlusest tsentrismi vastu, kui kõige suuremat alatust ja närusust.

Kõigile tuntud dokumentidest 2. Internatsionaali, niisama ka siseparteilise võitluse kohta vene sotsiaaldemokraatias on selleks küllalt, et kogu selgusega Lenini ja enamlaste revolutsioonilist leppimatust nende võitluses oportunistide ja tsentristide vastu demonstreerida. Kuid tegemist pole siin mitte üksi paberliste dokumentidega. Parteisid ja nende juhte peab läbi katsuma kõigepealt nende tegude, aga mitte ainult nende deklaratsioonide järele. Enamluse läbikatsumine just nende tegude, nende ajaloo, nende tegevuse järele tõendab, et nad ei nõudnud mitte ükski teiste maade töölisparteidelt revolutsioonilisi tegusid, vaid nad tegid revolutsioonilisi tegusid ka omal maal, et nad võitlesid oportunistide ja tsentristidega kui tõelised internatsionalistid. Enamlased purustasid oportuniste ja tsentriste nii, nagu neid pole purustanud ükski pahempoolne grupp terve ilmas. Enamlaste läbikatsumine nende tegude järele näitab, et enamlased on ainus revolutsiooniline organisatsioon ilmas, kes purustas lõpulikult oportunistid ja tsentristid ja kihutas nad välja parteist.

Slutski õpetajad — trotskistid — olid pea- ja põhigrupp, kes külvas Venes tsentrismi, asutades selleks erilise organisatsiooni, tsentrismi kolde — augustibloki näol.

Slutski esineb oma kirjatükiga kui enamlaste partei ajaloo võltsija, kui trotskistlik salakaubitseja, kes püüab kinni määtsida sõjaeelse ajajärgu trotskismi tsentrismi sellega, et ta Leninit ja enamlast laimavalt süüdistab tsentrismi hädaohu allahindamises.

Trotskistlikud salakaubitsejad püüavad,

nagu sm. Stalin ära märgib, teostada oma salakaubitsemistööd esialgu kahes liinis.

Esiteks püüavad nad tõendada, et Lenin sõjaeelset ajalõugu alla hindas tsentrismi hädaohtu, selle juures lastakse kogemusteta lugejat aimata, et Lenin sel ajal veel polnud õige revolutsionäär, et ta muutus selleks alles peale sõda, kui ta „ümber relvastus“ Trotski abil. Selletaoliste kontrabandistide tüübiliseks esitajaks võib pidada Slutskit.

Teiseks püüavad nad tõendada, et Lenin ei saanud aru kodanlis-demokraatlike revolutsiooni sotsialistlike revolutsiooniks edasiarendamise vajadusest, seejuures antakse kogemusteta lugejale võimalus aimata, et Lenin sel ajal ei olnud veel õige enamlane, et ta sai aru selle edasiarenemise vajadusest alles pärast sõda, pärast seda, kui ta „ümber relvastus“ Trotski abil. Selletaoliste kontrabandistide tüübiliseks esindajaks võib pidada Volossevitshi „ÜK(e)P ajaloo kursuse“ autorit. Lenin kirjutas juba 1905. a., et „demokraatlisest revolutsioonist hakkame meie kohe üle minema, ja just meie jõu kohaselt, teadliku, organiseeritud proletariaadi jõu kohaselt, alustame üleminekut sotsialistlikele revolutsioonile“, et „meie oleme permanentse revolutsiooni poolt“, et „meie ei peatu pooltel“. Kuid Volossevitshid ei arvesta tõsiasiadega, vaid kirjutavad selleks, et võõbates end enamlaste värvi, levitada oma leninismivastast salakaupa, valetada enamlaste peale, võltsida enamlike partei ajalugu.

Uhtlasi märgib sm. Stalin ära, et ajakirja „Proletarskaja Revoluutsija“ toimetust tõukas valele teele — vaidlema meie partei ajaloo võltsijatega — „mäda liberalism, mis praegu on levinenud teatud osa enamlaste hulgas“.

Milles see mäda liberalism seisab?

Ta seisab selles, et „mõned enamlased arvavad, et trotskism on kommunismi fraksioon, kuigi ekslik, rumalusi tegev, vahest isegi nõukogudevastane, aga siiski kommunismi fraksioon. Sellest teatud liberalism trotskistide ja trotskistlikelt mõtlejate suhtes. Vaevalt on vaja tõendada seda, et sarnane vaade trotskismi peale on täiesti ekslik ja kahjulik. Tõepoolest pole trotskism ammu enam kommunismi fraksioon. Tõepoolest on trotskism kontrrevolutsioonilise kodanluse eelvägi, mis peab võitlust kommunismi vastu, nõukogudevõimu, sotsialismi ülesehitamise vastu Nõukogude Liidus.

Trotskism andis kontrrevolutsioonilisele kodanlusele vaimlise sõjariista enamluse

vastu, seletades et meie maal olevat võimata sotsialismi ehitada, et enamlased paratamata ümber kasvama peavad jne.

Oma nõukogudevastaste meeleavalduse katsetega Moskvas ja Leningradis 7. novembril 1927. a. andsid trotskistid kontrrevolutsioonilisele kodanlusele taktilise sõjariista avalikkude väljaastumise katsete näol nõukogudevõimu vastu.

Põrandaaluse enamlusevastase grupi organiseerimisega andsid trotskistid kontrrevolutsioonilisele kodanlusele organisatsioonilise sõjariista põrandaaluste nõukogudevastaste organisatsioonide loomise katsete näol.

Sellepärast on liberalism trotskismi suhtes, olgugi viimane puruks löödud ja maskeeritud, niisugune sõgedus, mis läheneb kuriteole, tööliklassi äraandmisele. Ja sellepärast peab trotskistlik salakaup enamlaste poolt otsustavat vastulööki leidma.

Niisugust liberalismi, märgib sm. Stalin lõpuks, sisaldavad ka sm. Jaroslavski raamatud ÜK(e)P ajaloo, milles, vaatamata nende väärtusele, terve rida ajaloolise ja põhimõttelise iseloomuga vigu leidub.

Meie töömehe sm. Stalini kirja üksikasjaliselt ära, et edasi anda ja näidata seda enamlist leppimatust, millega ÜK(e)P ja Kominterni juht enamlike ajaloo küsimuste leninlike käsitamise eest välja astub. Sellest enamlikest leppimatusest on ka meil vaja õppida, kui meie asume EKP ajaloo küsimuste käsitamisele. Võitlus enamluse ajaloo võltsimise vastu, võitlus igasuguse oportunistlike ja trotskistlike kontrabandismi vastu, EKP ajaloo uurimise tõstmine kõrgele enamlikele põhimõttelisele seisukohale, — selles seisab ülesanne.

* * *

Sm. Stalini kiri pole mitte ükski tähtis ÜK(e)P jaoks. See rahvusvahelise proletariaadi juhi kiri on määratusuure teoreetilise ja poliitilise tähtsusega kogu Kommunistlikele Internatsionaalile. See kiri mobiliseerib kõiki kommunistlike parteisid veel otsustavamale võitlusele sotsiaaldemokraatlike jäänuste vastu komm. partides, kõvendab nende valvelolekut võitluses trotskistlike kontrabandi sissekandmise vastu, tõstab võitluse marksistlik-leninlike teooria puhtuse eest kõrgemale astmele, mobiliseerib parteisid veel otsustavamale võitlusele kõikide ja igasuguste oportunistlike moonutuste ja mädanenud liberalismi vastu.

EKP on võrsunud ja kasvanud enamlike pinnal, tema arenemine läks kuni klassisõjani ühte rada kogu Venemaa enam-

lise parteiga, selle partei ühise leninlise juhtimise all. Eestimaa kommunistiline liikumine on läbi teinud samad 3 revolutsiooni: 1905. a., 1917. a. veebruari- ja oktoobrirevolutsioonid. Eestimaa enamline liikumine kasvas ja võrsus vene enamluse otsekohese ideoloogilise juhtimise all ning asus algusest peale enamlistel programmilistel, taktilistel ja organisatsioonilistel seisukohtadel. Eestimaa enamline organisatsioon tegi oma tekkimise ajajärgust alates kõik needsamad arenemisjärgud läbi, mis kogu enamluski. Tal tuli võidelda nendesamade oportunistlike, kontrrevolutsiooniliste vooludega, nagu vene enamluselgi, nimelt vähemlusega, föderalismiga (eesti rahvuslik sotsiaaldemokraatia), ökonomismiga, sotsialistide - revolutsionääridega. Tal tuli pidada oma enese ridades võitlust kahel väerinnal: parempoolsuse ja „pahempoolsuse“ ning nendega leppivate seisukohtade vastu. Eestimaa kommunistlisel liikumisel on suured kogemused sõjariistus võitluse alal, samuti tuntavad kogemused nõukogude võimu organiseerimise alal. Eestimaa kommunistiline liikumine on kõikides oma astmetes ammutanud jõudu vene enamluselt, on sammunud tema võitlusradadel. Kõikidel neil asjaoludel on olnud määratu tähtsus EKP edaspidise arenemise ja võitluse peale. Need on lühidalt tähtsamad sõlmpunktid, kust Eestimaa enamlise organisatsiooni arenemine üldise enamluse arenemisega ühte satub. Selles mõttes erineb Eestimaa enamline organisatsioon paljude teiste piirimaade (Poola, Läti, Leedu, Soome) revolutsioonilisest liikumisest, kus teatavasti olid oma rahvuslikud sotsiaaldemokraatlikud parteid.

Kuid muidugi ei puudu Eestimaa enamlise organisatsiooni arenemises terve rida iseäraldusi, mis tingitud ajaloolistest, poliitilistest jne asjaoludest. Need iseäraldused seisavad kõigepealt selles, et Eestimaa enamline organisatsioon märksa hiljem tekkis. Enamlised organisatsioonid tekkisid Eestis mõni aeg enne 1905. a. (näiteks sm. Kalinini j.t. tegevus sel alal 1903—1904. a.) ja 1905. a. revolutsioonis. Eestimaa enamline organisatsioon ei suutnud alguses nii tugevat ja otsustavat poliitilist ja teoreetilist võitlust pidada eesti vähemluse ja rahvusliku sotsiaaldemokraatiaga (föderalismiga), kui seda tegi enamlus Venemaal ja kogus rahvusvahelises töölislükumises. Venemaal lõppes proletaarne revolutsioon võiduga, Eestis aga ajutise kaotusega, mis eesti enamlased hoopis teistsuguste ülesannete ette seadis. Enamlased lahendasid Lenini juhtimisel

maaküsimuse Oktoobrirevolutsioonis ja kodusõjas õieti. Eesti enamlased tegid selles küsimuses Tööraha Kommuuna ajajärgul vigu, mis seisid selles, nagu ära märgib EKP keskkomitee märtsimanifest (1932. a.), et „Tööraha Kommuuna ei jaganud põllutööliste ja talurahva kehva-de kihtidele vastavat osa mõisnikkude ja küla suurdodanluse maid, ei kuulutanud selgelt ja kindlalt, et kehvikute ja keskmikkude maaomandus puutumata jääb, ei annud otsustavat vastulööki leninlise talurahvapoliitika üksikutele moonutustele ning katsetele välja kuulutada talupoegade sunduslikku kommuunadesse ühendamist“. Venemaa enamlased tulid kodusõjast välja võitjana, mille tõttu nende ette kerkisid sotsialistilise ülesehitustöö ülesanded. Eestimaa enamlisele organisatsioonile ja töölisklassile lõppes kodusõda ajutise kaotusega, mille tagajärjel eesti enamlastel tuli ja tuleb jätkata võitlust oma rahvusest kodanluse klassidiktatuuri vastu, proletariaadi diktatuuri maksmapanemise eest.

Ja lõpuks võrdlemata tähtsusega asjaolu — Venemaa enamlased, eesotsas Lenin ja Stalin, etendasid ja etendavad kogu rahvusvahelises kommunistilises liikumises eesrinna osa, hegemooni osa, enamliste juhi osa, enamlustaja osa. Eestimaa enamline organisatsioon oli reaorganisatsiooniks suure rahvusvahelise partei ridades, oma-maa töölisklassi juht, kes suudab rahvusvahelisele liikumisele ainult üksikuid kogemusi anda. Neid arenemistingimusi on vaja arvestada.

Aga just nende arenemistingimuste tõttu omandab sm. Stalini kiri EKP jaoks määratu teoreetilise ja poliitilise tähtsuse. Selle kirja tähtsus EKP jaoks seisab selles, et ta aitab Eestimaa enamlise organisatsiooni ajaloo uurimist kõrgemale tasapinnale tõsta, eesti kommunistilise liikumise enamlisi traditsioone kõigekülgselt välja selgitada ning neid vigu, mis Eestimaa enamlise organisatsiooni ajaloos ette tulnud, marksistlik-leninlise teooria alusel arvestada ja ära võita. Selles seisab sm. Stalini kirja äraarvamata suur tähtsus EKP jaoks.

Enamlise ennastarvustava otsekohesusega on vaja tunnistada, et Eestimaa enamlise organisatsiooni ajaloo küsimuste enamline läbitöötamine, meie partei ajaloo kirjutamine on senini peaaegu täiesti sõõti jäetud teadusala. Et siin enamlist põõret tuua, peame enesearvustuse korras kõigepealt ära märkima meie ajakirja („Proletaarne revolutsioon Eestis“) - ja EKP ajalo komisjoni puudused senises töös.

Milles need puudused seisavad? Need puudused seisavad järgmises:

Esiteks, meie ei ole asunud Eestimaa enamlike organisatsiooni ajaloo tegelikule kokkuseadmisele. See on suur puudus. Kogu partei ja tema noored kaadrid, kes liikumisse tulevad, võivad ammutada ja ammutavad määratud kogemusi oma partei enamlikest ajaloost. Juba selles mõttes on partei enamlikest kirjutatud ajalool määratu suur poliitiline ja praktiline tähtsus partei igapäevases võitluses.

Teiseks, on kogutud tooresmaterjal (dokumendid, mälestused jne), mille kogumiseks meie ajakiri ja ajalookomisjon suure töö ära teinud, jäänud nii ajakirja enese veergudel, kui ka sellekohastes eriväljannetes teoreetiliselt läbi töötamata. Kuid just üksikute ajajärgude ja materjalide teoreetiline läbitöötamine ja kokkuvõtmine on tähtsaks eelduseks ja kergenduseks üldise partei ajaloo kokkuseadmiseks.

Kolmandaks, ei ole kokku kogutud ega süstematiseeritud tarvilise järjekindlusega need materjalid, mis näitavad Eestimaa enamlike võitlust algusest peale vähemlusega, tema puhtväikekodanlike tiiva — föderalismiga — ja teiste oportunistlike, kontrrevolutsiooniliste ning reaktsiooniliste vooludega eesti töölisliikumises enne 1905. a., 1905. aastal, reaktsiooni- ja sõja-aastatel, 1917. a. kahes revolutsioonis. Nii-suguse materjali kogumise, süstematiseerimise ja avaldamise tähtsus ei seis mitte üksnes võitluses eesti sotsiaalfaschismi, kontrrevolutsioonilise rahvusdemokratiismi ja oportunistliku vastu praegu, vaid ka parteikaadrite enamlike kasvatamises.

Neljandaks, EKP ajaloo ajakirjas ei ole tarvilise järjekindlusega kokku kogutud ega süstematiseeritud neid materjale, mis näitavad Eestimaa enamlike võitlust parempoolse oportunistmiga ja „pahempoolse“ radikalismiga oma enese ridades, alates Eestimaa enamlike organisatsiooni algusest kuni tänapäevani, missugustel materjalidel enamlike kaadrite kasvatamises samuti määratu tähtsus on.

Viiendaks on EKP ajakiri oma eelmistes aastakäikudes avaldanud terve rea poliitiliselt segaseid mälestusi üksikutelt seltsimeestelt, milles ära segatakse enamlike ja vähemlike organisatsioonide ja tegelaste tegevus ning pole näidatud seda võitlust, mis käis enamlike ning vähemlike (siin hulgas ka eesti rahvuslike sots.-demokr.-föderalistide) vahel. Selles enamlike ja vähemlike (föderalistide) organisatsioonide tegevuse oportunistlikes ärasegamise katsetes väljendub kahtlemata endiste-vähemlike

ja föderalistide püüde enamlike osa eesti töölisliikumises tumestada ja oma enese tegevust vähemlike (ka föderalistide) ridades enamlike tegevusena näidata. Selles väljendub sotsiaalfaschismi agentide püüde enamlike osa eesti töölisliikumises moonutada ja näidata, nagu oleks vähemlus (ka föderalism) eesti tööliste revolutsioonilise liikumise hälli juures seisnud ja selle liikumise tähtsamatel pöördepunktidel domineerivat osa etendanud. Ja sellepärast peavad niisugused katsed eriti otsustava vastulöögi saama. Nii ei saanud sm. Otto mälestustes (nr. 2 (3) Tartu liikumisest) väljendatud see asjaolu, et 1905. a. konverentsi osalised Tartus enamlike ja vähemlike vaheliste lahkuminekute põhimõtetest küsimustest sugugi huvitatud ei olnud ja ainult „praktilist tööd“ tähtsaks pidasid, põhimõtetelisi küsimusi „keskkohta hooleks“ jättes, mingit vastulööki ega poliitilist hinnangut, see on kokkuleplase seisukoht, mis mitte õige ei ole.

Kuuendaks ei ole enamlike enese-arvustusele võetud üksikud vead, mis meie võitluses ette on tulnud (suhtumine proletariaadi liitlastele, talurahvaküsimus 1918-19. a., vead sõjariistus ülestõusudes), mille arvestamisel ja parandamisel edaspidiste võitluste kohta otsustav tähtsus ei puudu, sest enamlike partei tegevus seisab just selles, et ta ei kardaks oma vigu arvustada ja kõrvaldada. Ajalookomisjoni ja tema ajakirja ülesanne seisab eestkätt selles, et niisugust enese-arvustust partei ajaloo küsimuste alal partei juhtimisel läbi viia aidata. Partei keskkomitee 1932. a. märtsimanifestist vigade kohta talurahvaküsimuse alal järgnevad meie ajakirjale väga suure tähtsusega ülesanded.

Seitsmendaks ei ole eesti töörahva sõjariistus võitluste ja nende võitluste üksikute kaotuste põhjuste sõjalistes analüüsides tarvilist paljastamist leidnud see ajajärk, kus rahvusdemokratiismi ideoloogid eesti punaste väeosade revolutsioonilist meeleolu ja võitlustahet (kuigi ilma suuremate tagajärgedeta) nõrgestada püüdsid, katsudes punaväelaste hulka külvata kontrrevolutsioonilist laimu ja valet eesti tööliklassi eelväe — Eestimaa kommunistlike partei ja tema keskkomitee — suhtes. Kui meie võtame enamlike enese-arvustusele kõik kaotused kogu eesti töörahva sõjariistus võitluse ajaloo, siis peab eriliselt paljastatud saama just see ajajärk.

Ja lõpuks, paljudeski meie kirjutustes kontrrevolutsioonilise rahvusdemokratiismi paljastamiseks on puudusi olemas, nagu näiteks sm. Vakmani kirjutustes „P. R. E.“

nr. 4-5 ja 9. Palvadre venekeelse raamatu „1905. a. Eestis“ üle, missuguses arvustuses puudub tarviline enamline teravus ja poliitiline hinnang sellele voolule, mida Palvadre esitab. Sm. Vakman annab Palvadre vaadete õige poliitilise hinnangu asemel asjast niisuguse kujutuse, nagu oleks siin tegemist lihtsa poliitilise kirjaoskamatusena, plagiaadiga jne. Sm. Stalini kiri „Enamluse ajaloo mõningatest küsimustest“ õpetab meile, missuguse enamlike poliitilise teravusega tuleb igast probleemist kinni hakata ja nii küsimuse sisse tungida. Üks asi on, kui n.n. „poliitilise kirjaoskamatusena“ taha on peidetud rahvusdemokraatiline kontrabandism, kus tegemist poliitiliste vaadete süsteemiga, kognitiivne asi aga on üksikud juhuslikud eksitused ning väärarvamused

* * *

Missugused ülesanded meile kõigest sellest järgnevad? Missuguste ülesannete lahendamisele peame meie asuma sm. Stalini kirja alusel EKP ajaloo küsimuste alal? Missuguste põhiprobleemide ümber on vaja meie töö koondada lähema ajajooksul?

Neist puudustest, mis ülevalpool üles loetud, — järgneb juba iseenesest rida ülesandeid. Vaja on asuda nende puuduste kõrvaldamisele. Ja see seab meile omakorda terve rea suuri ja väga vastutavaid ülesandeid ette. Vaja asuda eesti enamluse ajaloo tegelikule kokkuseadmisele; kogutud tootesmaterjalide teoreetilisele läbitöötamisele; nende materjalide kokkukogumisele ja süstematiseerimisele, mis näitavad eesti enamluse võitlust vähemlusega algusest peale, tema puhtväikekodanlike tiiva — föderalismiga — ja teiste oportunistlike, kontrrevolutsiooniliste ning reaktiooniliste vooludega eesti tööliikumises; vaja võtta enamlisele enese-arvustusele need üksikud vead, mis meie võitlustes ette on tulnud jne.

See on määratusuur töö. Kuid enamlased peavad kõikidest raskustest üle saama ja selle suure, meie partei tänapäeva võitluste jaoks väga tähtsa töö ära tegema. Meie võimalused selleks tööks on väga suurel määral paranenud. Kirjastamisvõimalused, mis aastad tagasi äärmiselt väikesed olid ja selle juures pealegi suurte raskustega seotud, on Nõuk. Liidu rahvaste sotsialistlike ehitustöö määratute saavutuste ja sisult sotsialistlike ning vormilt rahvuslike kultuuri ennenägemata kasvu tagajärjel, niivõrd laialiseks muutunud, et kirjastamise alal meil enam

mingisuguseid raskusi ega takistusi ei ole. Ka tarviliste kaardrite kasvatamise alal oleme meie esimese sammu edasi jõudnud. Kommunistlike ülikooli aspirantide kursus võib anda meile terve rea seltsimehi, kes uurimistööst EKP ajaloo alal osa võivad võtta ja *osa peavad võtma*. Olla N. Liidu enamlaste partei ajaloo kõrval kõige paremini tuttav oma kommunistlike partei ajaloo, see on iga eestlasest kommunisti esimene tähtsam kohus. Ilma selleta ei saa ükski kommunist omamaa kommunistlikest liikumisest kasulikult osa võtta. EKP ajaloo tundmaõppimise alal peab sündima otsustav murrang.

Teiseks on meil suur hulk seltsimehi mitmesugustes üldistes kõrgemates poliitilistes õppeasutustes, näit. Komm. Akadeemia Leningradi osakonnas. Neid seltsimehi, kelle kogemusi teadusliku töö tegemiseks, tuleb tõmmata osavõtmisele meie partei ajaloo küsimuste läbitöötamisest ja ajaloo kirjutamisest.

Põhiprobleemid, mille ümber esialgu tähelepanu tuleb koondada ja millest järkjärgult edasi tuleb minna, on praegu peajoonetes järgmised:

a) *Eestimaa enamlike organisatsioonide tekkimine ja tema võitlus vähemlusega, föderalismiga ning teiste oportunistlike ja kontrrevolutsiooniliste vooludega.*

Selle probleemi käsitlemine kogu enamlike selgusega ning järjekindlusega on määratu tähtsusega eestkätt meie partei praeguse aja võitluste jaoks.

Eestimaa enamlike organisatsiooni tekkimine ja tema võitlus vähemlusega ning viimase puhtväikekodanlike tiivaga — föderalismiga — purustab vähemlaste ja nende parempoolsete ning „pahempoolsete“ agentide lugulaulud sellest, nagu ei oleks 1905. a. ja ka pärast 1905. aastatki Eestis veel enamlike organisatsioonide olnud. Need sotsiaalfaschistide parempoolsetest ja „pahempoolsetest“ agentidest „ajaloolased“ kirjutavad selleks, et enesele „enamlike värvide võttes oma leninismivastast salakaupa läbi viia, enamlaste peale valetada ja enamlaste partei ajalugu võltsida“. (Stalin, „Enamluse ajaloo mõningatest küsimustest“.)

Need „ajaloolased“ püüavad näidata, et eesti revolutsioonilise liikumise hälli juures seisavad vähemlased, et ainult vähemlased seisid kogu revolutsioonilise liikumise eesotsas kuni 1905. aastani, 1905. aastal ja isegi pärast 1905. aastat, et enamlastel ei olnud eesti tööliste seas mõju. Sellega katsuvad need „ajaloolased“

sotsiaalfaschistidele „vaimlist sõjariista enamluse vastu kätte ulatada“ (Stalin), kuna sotsiaalfaschistid selle vaimlise sõjariista abil püüavad näidata, et kogu eesti töölislikumine läks vähemliste traditsioonide järele ja et enamlus on võõras eesti töölislikumisele. Sellepärast peavad niisuguste „ajaloolaste“ katsed otsustava vastulöögi saama enamlaste poolt (Stalin).

Hulgaline revolutsiooniline liikumine Eestis, mis tekkis läinud sajandi lõpul ja käesoleva algul, sammus kuni 1920. aastani põhijoontes ühte rada kogu vene revolutsioonilise liikumisega. Sotsiaaldemokraatlikud vene töölised, samuti ka mitmesuguste kõrgemate õppeasutuste üliõpilased, kes revolutsioonilisest liikumisest osavõtmise eest olid Eestisse „välja saadetud“, aitasid organiseerida tööstuskeskkohtades (Narvas, Tallinnas, Pärnus), samuti ka ülikoolilinnas Tartus, esimesi põrandaaluseid sotsiaaldemokraatlikke ringe.

Suure töö põrandaaluste sotsiaaldemokraatlike ringide loomise alal tegi ära sm. *M. I. Kalinin*, kes 1901. a. Tifliisist välja oli saadetud Tallinna, kus ta töötas umbes kaks aastat.

Tartu ülikoolis ja teistes õppeasutustes loodi sel ajal vene sotsiaaldemokraatlike üliõpilaste algatusel rida põrandaaluseid ringe. Narvas, kui suures tööstuskeskkohas, mis ligidalt Peterburiga seotud, loodi sotsiaaldemokraatlikud ringid juba varem.

Nende esimeste sotsiaaldemokraatlike ringide järele tekkisid tormilise revolutsioonilise tõusu aastatel, enne 1905. aastat ja 1905. aastal, hulgalised sotsiaaldemokraatlikud organisatsioonid ja nende komiteed.

Kuid mis meie siin eriti alla kriipsutada tahame, on see, et sel ajal ühenduses nende ringide loomisega ja hulgaliste organisatsioonide tekkimisega, *kristalliseerusid* ka algusest peale sotsiaaldemokraatlike liikumise peavoolud: enamlus, vähemlus ja viimase eriväljendus — eesti rahvuslik sotsiaaldemokraatia (vähemlus), ehk niinimetatud föderalism.

Enamluse, kui domineeriva ja juhtiva jõu, kui tööliklassi eestvedaja tugipunktideks olid peamiselt üksikud töölisringid Tallinnas ja Narvas, mis lõpuks kujunesid hulgalisteks enamlisteks organisatsioonideks. Neis töölisringides olid tegevad ka üksikud haritlastest enamlased. Vähemlised organisatsioonid löid omale pesa peamiselt Tartusse, sealsetesse õppeasutustesse ning nende käes olid

kuni 1905. aastani ka mõned ringid keskkohtades.

Vähemluse eriväljenduse, föderalismi tugipunktiks oli osalt samuti Tartu oma õpilashulkade ja suure kogu väikekodanlusega. Laiemat levimist aga leidis föderalism Tartu, Viljandi ja teistes maakondades, kus üksikud külad teivana föderalistide parteisse astusid, missugune fakt juba iseenesest seda väikekodanlist parteid küllalt hästi iseloomustab.

Ekslik oleks muidugi selleaegsete eesti enamliste organisatsioonide nõrkust ära märkimata jätta. Kogu vene enamlus avaldas Eestimaa enamliste organisatsioonide peale määratusuurt ideoloogilist mõju, kasvatas ja arendas neid organisatsioone. Kuid organisatsioonide hiljem tekkimine, kaadrite nõrkus jne olid põhjuseks, et enamluse põhimõtteline ideoloogiline võitlus vähemluse ja föderalistide vastu oli sel ajal alles nõrgalt arenenud, kuigi enamlased pidasid föderalistide *föderalistlike eralduspüüete* ja nende väikekodanliste seadete vastu ägedat võitlust.

Vähemlaste ja föderalistide vahel olid esialgu (1904-1905. a.) lahkuminekud ainult selles küsimuses, kas peab eesti rahvuslik sotsiaaldemokraatia (vähemlus) olema ülevenemaalise organisatsiooni osaks, või peab ta olema föderatiivne. Kuid see vaieldus võeti varstigi pävakorrast maha mõlema vähemluse voolu ühinemisega.

Mõned eesti enamluse ajaloo vassijad katsuvad näidata, et föderalistid ühinesid enamlastega. Sellel tõendusel ei ole tõsiasjadega midagi ühist, niisama nagu enamlastel midagi ühist ei olnud föderalistidega, kelle ideoloogia oli Lääne-Euroopa föderalismi kõige halvemaks eriväljenduseks; sellele ideoloogiale rajanes hiljem eesti vähemline sotsiaaldemokraatia, praegune sotsiaal-faschism. Just eesti föderalismi loojad peavad endid (ja on seda ka tegelikult) eesti rahvusliku sotsiaaldemokraatia (vähemluse ehk praeguse sotsiaal-faschismi) loojateks ja ideoloogideks. Niisugustele Eestimaa enamliste organisatsiooni ajaloo võltsimise katsetele peavad enamlased otsustava vastulöögi andma.

1905. a. revolutsioon oli Eestimaa enamlaste organisatsioonidele samasuguseks revolutsioonilise võitluse kooliks, kui kogu vene enamlusele. Kaks üldstreiki, suured väljaastumised ja meelevaldused, määratu laialine hulgaline liikumine, katsed luua tööliste miilitsat, agraar-revolutsioon, — niisugused on need määratusuured re-

volutsioonilised sündmused, mis andsid suurt karastust eesti enamlastele ja noortele enamlastele organisatsioonidele.

Nendes suurtes revolutsioonistundmustes etendasid enamlised organisatsioonid juhtivat, domineerivat ja mõõduandvat osa.

Nendes suurtes revolutsioonilistes võitlustes kõvenes Eestimaa enamline organisatsioon, kui kogu Eesti töölisklassi juht. Enamlised organisatsioonid olid need, kes kõige lähedamalt olid töölisterhulkadega seotud. Föderalistid olid täiesti töölistest eraldatud, samuti tuntaval määral ka vähemlased. Enamlised organisatsioonid juhtisid tööliste revolutsioonivõitlust ning avaldasid seega kõige otsekohesemat mõju kogu töötava rahva revolutsioonivõitluse peale. Föderalism ja vähemlus leidsid pinda peasjalikult väikekodanlikes ringkondades.

b) *Eesti enamlised organisatsioonid reaktsiooni- ja sõjaaastatel; nende võitlus kahel väerinnal.*

See oleks meie partei ajaloo kokkuseadmise ahelikus järgmine probleem, mis nõuab kiiret lahendamist. Siin tuleb jällegi sm. Stalini kirja juhtnõõridest välja minnes tihendada tuld nende „ajaloolaste“ vastu, kes seda ajajärku eesti enamliste organisatsioonide võitluses sotsiaalfaschistide ja kõikide teiste EKP vaenlaste huvides moonutada püüavad. Need moonutuskatsed liiguvad esialgu kahes liinis.

Ühelt poolt püütakse näidata, et need enamlised organisatsioonid ja enamliste organisatsioonide tegelased, kes Eestis tegutsesid, ei olnudki ei enamlised organisatsioonid ega enamlised tegelased. Sellega tahetakse näidata, et enamlised organisatsioonid ja nende tegelased, kes selleks aluspinnaks olid, millest 1917. a. revolutsioonide ja kodusõdade kaudu praegune Eestimaa Kommunistiline Partei välja arenes, ei olnudki enamlased. Järjekult püütakse seega sõjariista anda kõikide EKP vaenlaste kätte.

Teiselt poolt katsutakse näidata, et mitmesugused endised vähemlased, föderalistid ja nende grupid olid sel ajal enamlised tegelased ja täitsid enamliste organisatsioonide ülesandeid. Niisugused eesti enamlise liikumise ajaloo võltsimise katsed seavad omale sihiks näidata, et praegused rahvudemokraadid, trotskistid ja teised EKP vaenulised, EKP ja Kominterni poolt purustatud grupid ja voolud on enamlised või enamlusele õige lähedased grupid ja voolud. Aga kui asi nii, siis peab muidugi sellest järgnema järe-

lus, et EKP ja Komintern peaksid Eestimaa kommunistlikku liikumist nende voolude ja gruppide abil enamlustama!

Ei saa olla kahte arvamist selle kohta, et eesti enamlased peavad niisuguste „ajaloolaste“ katsed kõige karmimalt paljastama ja purustama.

Kuigi reaktsiooni ja karistussalkade aastatel Eestimaa enamlised organisatsioonid osaliselt laiali pillati, räägib üleeestimaaline enamlaste konverents Terijõe (Soomes) sellest, et enamlised organisatsioonid ideoloogiliselt sellel ajajärgul tuntavalt tugevnesid ja vähemlusega ning föderalismiga jäänustega ägedasse võitlusesse astusid. Terijõe konverentsil võetud seisukohad ja otsused olid selleaegses olukorras niivõrd tähtsad, et Lenin neid otsusi teistelegi parteiorganisatsioonidele eeskujuks seab. Oma kirjatükis „Kuidas ei pea mitte resolutsioone kirjutama“ (Lenin, Kirjatööde kogu, XI vihk, lk. 66—67), arvustab Lenin vene vähemlaste resolutsiooni duuma valimiste küsimuses ja näitab, et niiviisi, kuidas seda teevad vähemlased, ei tohi mitte resolutsioone kirjutada. Oma kirjatüki lõpus toonitab ta järgmist: „Eelmised read olid juba kirjutatud, kui ma V. S.-D. T. P. „Eestimaa Ühenduse“ konverentsi veebruarikuu (1907.) resolutsioonid sain.

Sel konverentsil astusid üles (peab arvama keskkomitee delegaatidena) seltsimehed vähemlased M. ja A. Riigivolikogu küsimuse arutamisel panid nad nähtavasti sellesama resolutsiooni ette, mida ma ülemal arutasin. Ja äärmiselt õpetlik on vaadata, missugused muudatused selles resolutsioonis seltsimehed eesti sotsiaaldemokraadid tegid.“

Konverentsi resolutsiooni tervelt ette tuues, lõpetab sm. Lenin oma kirjatüki: „Pikemad seletused on üleliigsed. Oma artiklis püüdsin ma näidata, kuidas ei ole vaja kirjutada resolutsioone, nagu on kirjutatud läbi arutatud resolutsioon (vähemlaste oma — „PRE“ toim.). Eesti revolutsioonilised sotsiaaldemokraadid näitasid, kuidas kõlbmata resolutsioone parandada.“

Terijõe konverents näitab, et Eestimaa enamlised organisatsioonid seisid kindlasti leninlistel seisukohtadel, et Lenini õpetus avaldas määratu suurt arendavat mõju nende organisatsioonide peale ja et need organisatsioonid võitlesid enamliste seisukohtade eest. Kõige selle tagajärjel tõuseb ideoloogiline võitlus enamlaste ja vähemlaste vahel neil aastatel uuele kõrgemale astmele. Pärast Terijõe konve-

rentsi hakkab Tallinna organisatsioon, sm. V. Kingissepa otsekoheisel osavõtmisel, kes 1908. aastal töötas Tallinnas, oma ridu puhastama vähemlastest, enamlasted eralduvad vähemlastest organisatsiooniliselt ja astuvad niiviisi tuntava sammu edasi enamliste organisatsioonide ideoloogia ja organisatsioonilise kristalliseerimisel ning kõvendamisel.

Ühest küljest kõvenes enamlus seega võitluses oportunisti ja föderalismiga, teisest küljest kõvenes ta ka võitluses n. n. „pahempoolse“ radikaalsusega, mis sel ajal (1910. a. paiku) üksikute organisatsioonide ridades ilmsiks tuli. Need organisatsioonid nõudsid veel reaktsiooni ajajärgul sõjariistus võitluse otsekohest jätkamist, sõjariistus lööksalkade tegevuse kõvendamist jne.

Need meeolud tulid eriti silmapaistvalt esile Tallinna, Pärnu, Viljandi ja Peterburi üksikute organisatsioonide esitajate konverentsil 1910. aastal. Enamlise organisatsiooni kasvamine, tema ideoloogiline tugevnemine, tema võitlus enamliste seisukohtade eest ning uus revolutsioonilise liikumise tõus pühivad need sektantlikud „pahempoolsed“ meeolud ära. Kuid võitlus nende meeolude vastu aitas ideoloogiliselt kõvendada enamlist organisatsiooni.

Suurt osa Eestimaa enamliste organisatsioonide kõvendamisel etendas Narva organisatsioon ja 1912. a. asutatud legaalne ajaleht „Kiir“. Narva organisatsioon oli kõige ligemalt seotud Venemaa enamliste keskkohadega (Peterburis) ja sellepärast oli tema juhtimine viimaste poolt kõige paremini kindlustatud. Suurt osa töölisklasside kasvatamisel ja organiseerimisel etendas nimelt ka legaalne ajaleht „Kiir“. Viimane tegutses esialgu kui revolutsiooniliste tööliste ajaleht, ilma et oleks olnud parteiline häälekandja. Sellest ajajärgust on „Kiire“ tegevuses ridagi eksisamme, mida arvestamata ei saa jätta. Kuid põhijoontes viis „Kiir“ enamlist liini läbi ja sellega ongi seletatav, et parteiorganisatsioon ta oma häälekandjaks tunnistas, mida V. S.-D. T. P. (enamlaste) Venemaa büroo omalt poolt 1914. a. algul kinnitas.

Narva organisatsioon, ajaleht „Kiir“, samuti ka Peterburi ja Helsingi organisatsioonid etendasid suurt osa enamlistes võitluses Tallinna oportunistliku (tsentristliku) grupi vastu, kes oli koondunud vabameelse kodanlise ajalehe „Tallinna Teataja“ ümber, missuguse lehe kaudu see vähemlaste järel jooksev grupp „töö-

liste poliitikat“ mõtles teha. Ka selles ei saa kahte arvamist olla, et see võitlus „Tallinna Teataja“ ümber koondunud oportunistlike grupi vastu, kelle eesotsas seisis Kastr, aitas ideoloogiliselt kõvendada enamlist organisatsiooni. Võitlus selle oportunistlike grupiga oli väga tähtsaks astmeks eesti enamliste organisatsioonide edaspidisel kõvenemisel. See võitlus tõendas, et eesti enamline organisatsioon valmis oli võitlema kõikide oportunistlike kõrvalekaldumiste vastu enamlusest ning valmis oli oportunistlike gruppidega ja vooludega lõhet looma. Seda asjaolu on vaja eriti teravalt alla kriipsutada sellepärast, et rahvuskraadid püüavad tõendada, nagu oleks oportunistlik grupp, kes oli „Tallinna Teataja“ ümber koondunud, enesest kujutanud enamlist organisatsiooni ja nagu põleks see võitlus, mida Narva ja teised organisatsioonid ning ajaleht „Kiir“ selle grupi vastu pidasid, mitte õige võitlus olnud. Just võitlus selle oportunistliku, vähemlaste sabas sörkiva, liberaalse, kodanlise ajalehe ümber koondunud grupi vastu, selle grupi isoleerimine ja purustamine näitasid, et enamlist organisatsioonid ning ajaleht „Kiir“ õigel enamlist seisukohal asusid.

Enamliste organisatsioonide ideoloogiline kõvenemine jätkus ka imperialistlike sõja päevil, mil Eestimaa enamlist organisatsioonid võtsid imperialistlike sõja suhtes samasuguse seisukoha, nagu kogu enamlaste partei Lenini juhtimisel. Vähemlaste aga, nagu kogu vene ja rahvusvaheline vähemluski, muutusid kõige ägedamateks isamaa kaitsjateks ja imperialistlike sõja aktiivseteks toetajateks. Vähemlaste jälgedes sammusid ka mitmesugused endised föderalistid, kes vaheajal enamlaste ja vähemlaste vahel kõikunud olid, niisama ka mitmesugused teised tähtsusetud oportunistlike grupikesed, kes kõik üheskoos „isamaa kaitse“ vasikavaimustusse sattusid ja muuseas kaastööd tegema hakkasid tsaarivalitsuse kulul väljaantavates ja sõjalise kihutustöö otstarbeks loodud ajalehtedes.

Eestimaa enamliste organisatsioonide kindel seisukoht imperialistlike sõja suhtes tähendas nende organisatsioonide edaspidi kristalliseerumist, kindlustas neile töölisklasside poolehoiu ja toetuse, mobiliseeris hulga nende lipu alla ning aitas seega luua eeldusi selle osa etendamiseks, mida enamlistel organisatsioonidel tuli täita 1917. a. Veebruarirevolutsioonis, võitluses eesti kodanlusega 1917. a.,

Oktoobrirevolutsioonis ning nõukogudevõimu teostamisel.

c) 1917. aasta kaks revolutsiooni ja nõukogudevõimu ajajärk; enamlike organisatsiooni osa selles.

Tehes läbi 1905. a. revolutsiooni, kandes oma õladel karistussalkade rüüstamist 1906. aastal ja järgnevatel reaktsiooniaastatel, mobiliseerides huike revolutsioonilisele võitlusele uue revolutsiooni tõusu aastatel (1912.—14. a.) ja pidades leppimatut enamlist võitlust imperialistilise sõja vastu, muutub Eestimaa enamline organisatsioon selle pika võitluse kogemuse alusel 1917. a. eesti tööliste ainukeseks hulgaliseks parteiks, töölisklassi ja kogu töörahva ainukeseks tunnustatud juhiks.

Mitte ainult töölisklassi määratu enamus, vaid ka linna ja küla töötavad hulgad lähevad Oktoobrirevolutsiooni ajajärgul enamlaste järel, mille tõenduseks on kas või see fakt, et ülevenemaalise asutava kogu valimistel sai enamlaste nimekiri terves reas linnades ja maakondades üle 50% kõikidest häältest, üle terve Eestimaa keskmiselt aga 48%. Partei viib need hulgad võitlusele Oktoobrirevolutsiooni eest, nõukogudevõimu organiseerimise ja kindlustamise eest.

Need saavutused omandas Eestimaa enamline organisatsioon Venemaa enamlaste partei keskkomitee juhtimisel, viimase leninlist liini teostades ja Kastra oportunistlike (tsentristliku) grupi vastu võideldes, kes otsukohe pärast veebruarirevolutsiooni püüdis enamlike organisatsiooni kindlustamise asemel asuda eesti (rahvusliku) sotsiaaldemokraatia loomisele, katsudes selle mütsi alla koondada enamlasti, vähemlasti ja igasuguseid oportuniste, luues seks otstarbeks Tallinna tööliste ja soldatite saadikute nõukogus Eesti sotsiaaldemokraatlike fraktsiooni. Seda katset tabas aga otsustav vastulöökk enamlaste poolt.

Teostades üle kolme kuu Eestimaal proletariaadi diktatuuri, omandas eesti töölisklass enamlike organisatsiooni juhtimisel selle lühikese aja jooksul määratu suuri kogemusi, millel ei puudu ajaloolist tähtsust kogu EKP jaoks. Hulkade ettevalmistamine Oktoobrirevolutsiooniks, töölisklassi enamuse võitmine kokkuleplaste parteide (vähemlaste, sotsiaal-revolutsionääride) isoleerimine ja nende massilise mõju purustamine, hulgalise poliitilise armee loomine võitluseks võimu eest, Oktoobri tormijooksud, kodanlike võimuaparaadi purustamine ja proletariaadi diktatuuri organite tööle ra-

kendamine, kogu selle protsessi määratu suurtel kogemustel ja õppetundidel ning ka üksikutel vigadel, on meie partei jaoks niisugune tähtsus, millega partei tõsiselt arvestama peab, kui ta end ette valmistab uuteks otsustavateks võitlusteks.

Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamine, kodanluse kukutamine ja nõukogudevõimu kindlustamine Eestis sündis võitluses sm. Vöölmanni oportunistlike grupiga, kes, seistes samasugusel seisukohal, nagu Kamenev ja Sinovjev Oktoobrirevolutsiooni eel ja ajal ning nõukogudevõimu kindlustamise esimesel ajajärgul, seadis parteile iga sammu peal vastu oma oportunistlike, vähemlusega ühtelangeva liini. Vöölmanni oportunistlike grupi arvates oli proletaarne revolutsioon Venemaal võimata. Sellepärast töötas see grupp Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise vastu, nõudis asutava kogu peale toetudes iseseisva Eesti demokraatlike vabariigi loomist, nõudis kodanlike enamusega kontrevolutsiooniliste omavalitsuste alleshoidmist nõukogude asemel, protesteeris kontrevolutsioonilise enamusega Tallinna linnavolikogu laialisaatmise vastu, nõudis iseseisvuse väljakuulutamist ja kohtadele jäämist saksa okupatsiooni puhul. Sellega seadis Vöölmanni grupp terve oportunistlike, vähemluse vaadetele põhjeneva programmi üles, võideldes selle programmi alusel Eestimaa enamlike organisatsiooni liini vastu.

Otsustav võitlus Vöölmanni oportunistlike grupiga, selle grupi ideoloogiline paljastamine, tema isoleerimine ja purustamine olid lahutamataks osaks Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamisel ja läbiviimisel Eestimaal, võitluses kontrevolutsioonilise kodanluse vastu pärast nõukogudevõimu loomist ning selle võimu kindlustamisel. Ilma selle võitlusega ei oleks enamline organisatsioon tema ees seisvaid ülesandeid täita suutnud. Ainult selle võitluse alusel suutis enamlaste organisatsioon Eestimaa töölisklassi enamust ja kõige laiemaid töötavaid rahvahulke Oktoobrirevolutsiooni lipu alla koondada, nõukogude enamust oma poole ja nõukogusid oma juhtimise alla võita, seejuures kokkuleplaste parteisid (vähemlasti ja sotsialiste-revolutsionääre) isoleerida ning nende hulgalist mõju purustada. Ainult niisuguse võitluse alusel suutis kogu Venemaa enamlaste organisatsioon nõukogudevõimu kindlustada; ainult selle võitluse alusel suutis ka Eestimaa organisatsioon enamlike partei poliitilist joont õieti läbi viia.

Seda võitlust on meil vaja eestkätt nimelt sellepärast teravalt alla kriipsutada, et mõned „ajaloolased“ püüavad vassida Eestimaa enamlike organisatsiooni ajalugu, enamlike organisatsiooni osa Oktoobri-revolutsiooni ettevalmistamisel, läbiviimisel ja nõukogudevõimu kindlustamisel. On niisuguseid „ajaloolasi“, kes katsuvad näidata, et oportunistiline Vöölmanni grupp oli enamlike ja et selle grupi oportunistilised seisukohad olid enamlike seisukohad. Sellega katsutakse mõista anda, et Eestimaa enamlike organisatsioon 1917. a. ei olnudki täies mõttes enamlike organisatsioon, vaid ta „täieline“ enamlikestamine sündinud Vöölmanni grupikese abil. Ei saa olla kahte arvamist, et eesti kommunistid peavad niisuguse enamlike ajaloo võltsimise kõige suurema põlgusega pu-ruks lööma.

Võideldes enamlike ajaloo oportunistiliste moonutuste vastu, näidates enamlike võitlust oportunismiga paremalt ja „pahemalt“ poolt, tuleb ühtlasi enamlike enese-earvustava otsekohesusega läbi katsuda neid üksikuid vigu, mis organisatsiooni tegevuses ette on tulnud. Oma vigade enamlike arvustamine ei tähenda ühele reele istumist nende „ajaloolastega“, kes sotsiaalfaschismi parempoolsete ja „pahempoolsete“ agentidena nii enamlike organi- satsiooni kui tema ajaloo peale valetavad. Eneseearvustuse sildi all katsuvad niisugused „ajaloolased“ näiteks tõendada, nagu me juba ülemalpool tähendasime, et Vöölmanni oportunistlike grupp olnud enamlike grupp. Seega tahetakse selle oportunistlike grupi oportunistlike poliitikat enamlikeks poliitikaks ja vastupidi, enamlike organisatsiooni enamlike poliitikat oportunistlikeks kuulutada.

Niisugust „eneseearvustust“, mis pärit klassivaenlase sõjariistade arsenaalist, ot- sustavalt tagasi lükates, arvustame meie enamlike organisatsiooni üksikuid vigu ise, oma enamlike meetodiga. Niisugune eneseearvustus annab tõendust enamlike organisatsiooni tugevusest, kasvatab kogu parteid üldse ja tema igat üksikut liiget eriti, annab parteile jõudu ja kogemusi uuteks võitlusteks, aga ühtlasi tabab raba- valt oportuniste nii paremalt kui „pahemalt“ poolt.

Missugused olid meie parteiorganisat- siooni vead 1917. a.?

Sm. Anvelt märgib mõnede vigade kohta järgmist:

1. Kohe pärast veebruarirevolutsiooni ei olnud ka Eestimaa enamlike organi- satsioonil selget seisukohta võimuküsimu-

ses. Narva tööliste ja soldatite saadikute nõukogu, kus meie fraktsioon algusest peale enamuses oli, otsustas ühel oma esimesel täidesaatekomitee koosolekul, et tema poliitilise võimu Narvas oma kätte jätab ja et kohaline sõjariistus jõud miilitsa kujul temale allub. Nende ridade kirjutaja (sm. Anvelt — Toim.) seletas täidesaatekomitee nimel ajutise valitsuse esitajale, kes Peterbürist Narva sõitis, et Venemaa proletariaat on endistest revo- lutsioonidest õppinud ja ei lase ennast kodanlusest petta. Kuid me ei teinud sellest loogilist järeldust, et ajutise valit- suse vastu võitlust alata ja nõukogud täielikuks võimukandjaks muuta.

Niisugusel selguseta kujul võimuküsi- muse asjus ilmusid ka „Kiire“ esimesed numbrid. Sest Tallinna organisatsioonis ei olnud asi selguse mõttes võimuküsi- muse kohta igatahes mitte parem.

2. Niisama ei olnud parteiorganisat- sioonil pärast veebruarirevolutsiooni sel- gust sõja lõpetamise viisi kohta. Tsaari- ajal oli loomulik, et meie kodusõjale kutsusime, kuid nüüd tähendas see loo- sung kodusõda ja võitlust proletariaadi diktatuuri pärast, ajutise valitsuse kukuta- mist. Kuid, nagu ülemal tähendatud, tegime meie siin vea ja ei alanud kohe selgitustööd hüüdsõna eest: „Kõik võim nõukogudele!“

3. Meie organisatsioon oleks pidanud juba aegsasti ennast sakslaste okupat- siooni vastu valmistama, sest selle häda- oht oli kogu aja olemas. Meie oleksime pidanud põrandaaluse korterivõrgu, sala- trükikojad jne valmis panema. 1918. a. veebruaris, mil sakslaste pealetungimist juba otsekohe karta oli, oleksime meie pidanud organiseeritult ära määrama, mis- sugune osa aktiivist (Eestimaa langemise korral) põranda alla läheb, et võitlust siin jätkata, missugune osa taganeb, et ühes kogu Venemaa punaste sõjariistus jõudu- dega võitlust saksa imperialismi vastu edasi pidada. (J. Anvelt; „Meie lahku- minekud“ ehk EKP „vastarinna“ ajaloo- lised unenäod.“)

Nende vigade enamlike arvestus ja ar- vustamine aitab kõvendada meie parteid tema tulevastes võitlustes, aitab talle näi- data, missuguste nõrkuste ja puuduste eest tal tuleb võidelda.

Oportunistlike ja rahvusdemokraatlike „ajaloolased“ ja „arvustajad“, kes tegutse- vad enamlike partei laimamise ja lõhku- mise eesmärgiga, „süüdistavad“ Eestimaa enamlike organisatsiooni selles, et ta ei asunud Oktoobri-revolutsiooni küsimuses

vähemlisele seisukohale, et ta ei võtnud omaks kodanlise iseseisvuse hüüdsõna, et ta ei jätnud pärast nõukogudevõimu maksmapanemist alles kontrrevolutsioonilise enamusega kodanlisi esituskogusid, et ta ei oodanud Saksamaa okupatsioonivõimude ja saksa imperialistlike sõjavägede sissetungimise eel „õigust“ nõukogudevõimule imperialistlikelt rahvusvaheliselt „õiguselt“ või saksa sotsiaalschovinistidelt. Enamline organisatsioon ei võinud seda sellepärast teha, et ta töölisklassile, proletarsele revolutsioonile ja enamluse põhimõtetele truu oli ja truus jäi. Vöölmanni oportunistiline grupp asus proletarse revolutsiooni vastasele vähemlisele seisukohale, eesti kodanlise iseseisvuse ja eesti kodanluse kontrrevolutsioonilise enamusega esituskogude kaitsmise seisukohale, rahvusvahelise imperialistlike „õiguse“ seisukohale sellepärast, et see grupp ei seisnud enamlise põhimõtete ega proletarse revolutsiooni tunnustamise alusel, vaid tunnistas tegelikult sotsiaalimperialismi ja kodanlise demokraatia põhimõtteid.

d) *Eesti töörahva kommuunast, revolutsiooni iseloomust ja talurahva küsimusest.*

Kui jälgida Eestimaa enamlise organisatsiooni edaspidist arenemist, siis tuleb eriti peatuda Eesti Töörahva Kommuuna ja kodusõja ajajärgu juures. Nende probleemide hulgas, mida meil ajaloo küsimuste alal läbitöötamisele ja süstematiseerimisele tuleb võtta, et EKP ajalugu kokku seada, omandab väga suure tähtsuse just see ajajärk.

Eesti Töörahva Kommuuna ja klassisõja ajajärk on Eestimaa enamlise organisatsiooni arenemises oma jaatavate ja eitaivate kogemuste poolest meie organisatsiooni jaoks tähtsam kui peaaegu ükski teine ajajärk eesti klassivõitluse ajaloos. Sellel klassisõja ja E. T. Kommuuna ajajärgul jõudis klassivõitlus oma teravuse tipule ning klassivahekorrad omandasid kõige selgema ja teravama ilme. Eesti töölisklass ja kodanlus seisid siin sõjariistad käes otsekohehes vihases võitluses ükstelse vastu. Kodanluse ühine väerind ulatas inglise imperialistidest, vene ja soome valgekaardlastest, balti parunitest kuni sotsiaaldemokraatide-vähemlaste ja nende „pahempoolse“ tiiva — iseseisvate sotsialistideni. Selle kodanluse ühise väerinna vastu seisis töölisklass, kui kogu töörahva juht, eesotsas oma ainukese õige juhi, oma eelväe — kommunistilise parteiga. See teravam ajajärk klassivõitluse ajaloos Eestis nõudis kommunistiliselt par-

teilt ja kogu töölisklassilt määratusuurt osavust, paenduvust ja oskust leninliste põhimõtete järjekindlas teostamises.

Ja selles mõttes omandas enamline organisatsioon Eesti Töörahva Kommuuna teostamisest ja klassisõjast eesti kodanluse vastu määratusuuri kogemusi. Eestimaa enamline organisatsioon õppis siin looma ja korraldama ning juhtima oma sõjariistus jõude, õppis klassisõja taktikat ja strateegiat, õppis nõukogudevõimu teostamist, nõukogude ja nõukogudeaparaadi tööle-rakendamist pärast kodanluse taganemalöömist ning suure osa Eestimaa territooriumi vabanemist, õppis võitlust pidama kontrrevolutsiooniga väerinna seljataga ja nõukogude territooriumil, õppis tegema esimesi samme majanduselu korraldamiseks E. T. Kommuunas jne. Iga päev, iga samm E. T. K. tegevuses ja klassisõjas on määratusuur õppelund mitte üksi mineviku, oleviku, vaid ka tuleviku jaoks. Kes neid võrdlematuid jaatavaid kogemusi ei näe, nende tähtsust hinnata ei oska, see on proletarse revolutsiooni jaoks kadunud oportunist. E. T. K. jaatavad kogemused lükkavad kategooriliselt tagasi parempoolsete ja „pahempoolsete“ valeajaloolaste enamlusevastase tõenduse selle üle, nagu oleksid E. T. Kommuunal igasugused jaatavad kogemused puudunud. E. T. K. ajalugu võltsides ulatavad need „ajaloolased“ eesti kodanlusele ja sotsiaalfaschistidele kätte ideoloogilise sõjariista võitluseks kommunistilise partei vastu. Ed. Laamani hiljutine kirjatükk faschistilise kaitseliidu häälekandjas „Kaitse kodus“, mis rajatud nende ajaloosahkerdajate „argumentidele“, on selle kohta küllalt iseloomustavaks tõenduseks.

E. T. Kommuuna suurte jaatavate kogemuste äramärkimine ei tähenda veel sugugi, et meie ei pea tõelise enamlise eneseärvustuse teel marksistlik-leninlise teooria abil päevavalgele tooma neid vigu, mis E. T. K. ja enamlise organisatsiooni tegevuses sellel ajajärgul ette tulid.

Mõned seltsimehed saavad niisugusest enamlisest oma vigade arvustamisest valesti aru. Nad arvavad, et E. T. K. vigade arvustamisega satume meie nende oportunistide seisukohale paremalt ja „pahemalt“ poolt, kes „kah arvustavad“ E. T. Kommuunat ja tema vigu. Nende seltsimeeste arusaamine enamlisest eneseärvustamisest ja oma vigade selgekstegemisest marksistlik-leninlise teooria abil, on oportunistlik arusaamine. Ärvustuse ja „arvustuse“ vahel on vahe. Võib arvustada enamlistelt, marksistlik-leninlistelt seisukohtadelt — niisu-

gune arvustus on enamline arvustus. Võib arvustada oportunistlistelt, rahvusdemokraatlistelt, sotsiaalfaschistlistelt ja kodanlistelt seisukohtadelt ning sellel „arvustusel“ ei ole enamline arvustusega midagi ühist. Enamline enese-arvustus, mis seisab marksislik-leninlise teooria alusel, on sihitud igasuguste sotsiaaldemokraatliste jäänuste ja mõjude äravõitmisele ja hävitamisele kommunistlikes parteis, igasuguste oportunistlike vigade paljastamisele ja kõrvaldamisele ning on seega sihitud kommunistlike liikumise kindlustamisele ja kõvendamisele Marxi-Lenini-Stalini teooria vaimus. Enese-arvustus oportunistlistelt, rahvusdemokraatlistelt, sotsiaalfaschistlistelt või kodanlistelt seisukohtadelt tähendab sotsiaalfaschistide ja kodanlike jäänuste ja vaadete kaitsmist ning on sihitud kommunistlike liikumise lõhkumisele ja nõrgestamisele.

Kes aru ei saa enamline enese-arvustuse tähtsusest, kes enamline enese-arvustusest ära ütleb sellepärast, et ta kardab sattuda oportunistlike või rahvusdemokraatlike „arvustajatega“ ühele reele, see on parandamata oportunist. Kui niisugused oportunistid peaksid katsuma takistada E. T. K. vigade arvustamist ja äravõtmist Marxi-Lenini-Stalini teooria alusel, siis peame meie kõige otsustavamalt võitlust pidama niisuguste oportunistide vastu. Kommunistlike liikumise kindlustamise ja kõvendamise huvid nõuavad seda.

Eestimaa kommunistlike partei keskkomitee annab oma märtsimanifestis (1932. a.) üldise signaali, kuidas meie peame asuma E. T. K. vigade enamline arvustamisele. Signaal ei tohi jääda hüüdjaks hääleks, vaid peab olema meie teoreetilistele kaadritele juhtnööriks. Meie kuulutame iga ühele otsustavat võitlust, kes E. T. K. vigade arvustamist kinni tahab mätsida.

Milles seisavad E. T. K. vead? EKP k.-k. märgib oma märtsimanifestis järgmised ära:

1) E. T. K. ei jaganud põllutööliste ning talurahva kehvale kihtidele vastavat osa mõisnikkude ja küla suurkodanluse maadest;

2) ei kuulutanud selgelt ja kindlalt, et kehvike ja keskmikkude maaomandus puutumata jääb;

3) ei annud otsustavat vastulööki leninlike talurahvapoliitika üksikutele moonutustele ning katsetele välja kuulutada sunnulislikku kommuunadesse ühendamist.

Kas tähendab niisugune küsimuse ülesseadmine, niisugune enamline enese-arvustus E. T. K. vigadest talurahvaküsimuses

rahvusdemokratismi reele sattumist? Ei tähenda.

Rahvusdemokraadid ja igasugused oportunistlike grupid ei arvusta E. T. K. vigu mitte enamline seisukohtadelt, vaid rahvusdemokraatlistelt ja oportunistlistelt seisukohtadelt. Selles on vahe. Rahvusdemokraadid ja igasugused oportunistlike grupid ei nõua E. T. K.-lt enamline talurahvapoliitikat, vaid võõbates ennast „enamline värvi“, nõuavad temalt rahvusdemokraatlist, sotsiaalfaschistlike talurahvapoliitikat. Kes selle ära unustab — aga selle ära unustajaid on, — see ei oska kunagi E. T. K. vigu talurahvaküsimuses enamline arvustada.

Et enamline arvustada E. T. K. vigu talurahvaküsimuses, selleks on vaja võidelda kahel väerinnal — parempoolsete ja „pahempoolsete“ moonutuste ja vassimiste ning kontrevolutsioonilise rahvusdemokratismi vastu nende vigade arvustamisel.

E. T. K. ja Eestimaa enamline organisatsiooni vead talurahvaküsimuses 1918.—1919. a. kannavad „pahempoolset“ iseloomu ja nad järgnevad revolutsiooni iseloomu mitte küllalt täpsest äramääramisest. 1917.—18.—19. a. revolutsioon Eestimaal, alates Oktoobriga, oli proletaarne revolutsioon; ta lahendas mööda minnes suure hulga kodanlike-demokraatlike revolutsiooni ülesandeid. Revolutsiooni iseloomu ebatäpne äramääramine seisib selles, et meie organisatsioon ei pidanud silmas neid kodanlike-demokraatlike revolutsiooni ülesandeid, mida proletaarne revolutsioon Eestimaal mööda minnes lahendas ja lahendama pidi. Kui aga proletaarne revolutsioon mööda minnes lahendas suure hulga kodanlike-demokraatlike revolutsiooni ülesandeid, siis oleks parteiorganisatsioon seda oma loosungites, oma taktikas, oma suhtumises mitmesugustele ühiskondlikele klassidele ja kihtidele, oma võitluse praktikas jne arvestama pidanud.

Niisugust revolutsiooni iseloomu täpset äramääramist ei leidu meie parteiorganisatsiooni tegevuses 1918.—19. a. ja siit järgnevadki vead talurahvaküsimuses.

Kuna proletaarne revolutsioon mööda minnes lahendas ja pidi lahendama suure hulga kodanlike-demokraatlike revolutsiooni ülesandeid, siis oleks tulnud vastav osa mõisnikkude ja küla suurkodanluse maid kehvikele ja keskmikkudele ära jagada. Küsimus selle üle, missugust osa, kui suurt osa mõisnikkude maast kehvikele ja väikemaapidajatele isiklikuks tarvitamiseks anda, missugust osa nõukogude suurmajapidamistena alles jätta, seisib otsekohe

pärast Oktoobrirevolutsiooni, 1917. a. lõpul ja 1918. a. algul, enne saksa okupatsiooni teisiti üleval, kui 1918.—19. a., s. o. kodu-sõja päevil eesti kodanlusega, E. T. K. aja-järgul. Leninil oli sellepärast tuhat korda õigus, kui ta oma kõnes nõukogude 3. kongressil (1918. a. jaanuaril) ütles:

„Pole ainustki sotsialisti, seltsimehed, kes ei tunnistaks seda silmnähtavat tõde, et sotsialismi ja kapitalismi vahel on pikk, enam ehk vähem raske proletariaadi dik-tatuuri ülemineku ajajärk ja et selle aja-järgu kuju oleneb sellest, kas ülekaalus on väike- või suuromandus, madal või kõrge kultuur. Arusaadav, et sotsialismile üleminek Eestimaal, sellel väikesel maal, kus kõik rahvas kirjaoskaja, maal, mis koos seisab suurtest põllumajapidamistest, ei saa sarnane olla üleminekuga sotsialismile maal, mis on peasjalikult väikekodanline, nagu on Venemaa. Sellega on tarvis ar-vestada.“

Otsekohe pärast Oktoobrirevolutsiooni, enne saksa okupatsiooni, oli täiesti loo-mulik, et suurem osa Eestimaa mõisatest, mis olid rajatud kõrge põllumajanduslise kultuuri alusele, oleksid pidanud pärast seda, kui väikemaapidajate maanälg rahul-datud vähema osa mõisate arvel, püsima suurte kultuuriliste nõukogudemajapida-mistena. Kogu Venemaal olid just Eesti-maa, Lätimaa jne osades suuremad ja kul-tuurilisemad väljaarenenud põllumajandus-lise proletariaadiga suurmaapidamised. Vene revolutsiooni üldiste huvide, aga ka Eestimaa proletariaadi, maaproletariaadi ja kõige laialisemate töötavate hulkade hu-vide kohaselt oli loomulik, et suuremat osa neist mõisatest, pärast väikemaapida-jate maanälja rahuldumist teise osa arvel alles jätta oleks tulnud.

Saksa okupatsioon ja sellele järgnev eesti kodanluse kontrrevolutsiooniline sõda tööliklassi vastu tõid sellesse seisukorda sügava muudatuse. Okupatsioon tõi paru-nid mõisatesse tagasi, kes seal revolutsioonielse korra uuesti sisse seadsid. Mõisad sattusid seega tervelt uuesti orja-peremeeste kätte. Teisest küljest seadis eesti kodanlus demagoogilistel eesmärki-del nõukogudevastase sõja ja oma võimu kindlustamise eesmärkidel sel ajal kogu ulatuses mõisate jagamise üles. Ta kasu-tas näidet, et mõisad okupatsiooni tulekul tervelt parunite kätte sattusid, demagoogi-liseks kihutusvõtteks, rääkides maatööli-stele, maatameestele ja väikemajapidajatele, et parunite tagasituleku kordumist võib ära hoida ainult mõisate ärajaotamine.

Kõik see seadis okupatsiooni ajajärgu

lõpuks ning avaliku klassisõja alguseks 1918. a. novembris maaküsimuse Eestis kõige teravamal kujul üles. On selge, et see poliitiline liin mõisate jagamise ja allesjätmise küsimuses, mida meie partei-organisatsioon pidas 1917. a. ja mis sel ajal õige oli, uues olukorras, uutes klassi-võitluse tingimustes enam õige ei olnud.

Eesti Tööraha Kommuuna kuulutas uuesti maksvaks kõik nõuk. valitsuse mää-rused, mis 1917.—18. a. (enne sakslaste okupatsiooni) välja antud. Kuid talurahva-küsimuse alal ei esinenud neis määrustes peaküsimusena mitte *maa*-, vaid *maksude küsimus*. 1917. a. tähtsam määrus talu-rahvaküsimuses kõlas järgmiselt:

„Kuni sellekohaste lähemate määruste väljaandmiseni Eestis kõik rendimaksmine maa eest, mis väljaspool linnade piirisid, seisma panna.“

Seisma panna «ostusummade ja muude maade peal olevate (hüpoteegi) võlgade tasumine» (Eestimaa tööraha ja sõjaväe-laste nõukogu täidesaatekomitee määrus 24. novembrist 1917. a.).

1918.—19. a. oli rohkem kui võib olla kunagi enne peaküsimuseks talurahva jaoks *maaküsimus*, nii et selle maksude küsi-muse kohta käiva määruse maksmapane-misel, kui kõrvalküsimusel, otsustavat täht-sust ei olnud. Üheks põhiküsimuseks oli maaküsimus muidugi ka 1917. a. oktoobris, kuna proletaarsel revolutsioonil mõõda-minnes mõningaid kodanlis-demokraatlise revolutsiooni ülesandeid tuli lahendada.

Teine dokument, enamlise organisat-siooni juhtimisel peetud maatameeste ja väikemaapidajate konverentsi otsus 4. det-sembrist 1917. a. seadis kehvikute ja väike-maapidajate isikliku maaga varustamise *tingimused* üles:

„Väikemaapidajatele tuleb mõisasüda-metest, niisama suurtalukohtadest maad juurde anda, *kui seda tarvis on*“ (meie sõrendus. Toim.).

Kuulutades uuesti maksvaks nõukogude valitsuse 1917.—18. a. (enne sakslaste oku-patsiooni) määrused, tegi E. T. K. loomu-likult sellega vea, kui ta tarvitusele võttis seaded, mis uues olukorras, uutes klassi-võitluse tingimustes kohased ei olnud.

Siit üksikud katsed ette jooksta, katsed leninlist talurahvapoliitikat moonutada, üksikud katsed talupoegade sunduslikku kommuunadesse ühendamist välja kuulu-tada.

Siit katsed põllumajanduse kollektivisee-rimise küsimust praktiliselt lahendada juba proletaarse revolutsiooni esimesel astmel, kui selleks ei olnud veel materjaalseid tin-

gimusi ja kui talupojal puudus alles sotsialistlike suuretegevõtete ning suurte sotsialistlike nõukogumajapidamiste eesküju kollektiivse töö paremustest, et nende kogemuste ja eeskujude põhjal vabatahtlikult kollektiivmajapidamistesse astuda.

Kommunistid oleksid pidanud klassisõja tingimustes, paljastades kodanluse ja sotsiaaldemokraatia maareformi lubaduse ma-nöövleid, üles seadma hüüdsõna mõisnikkude maade konfiskeerimise ja talurahvale tasuta väljaandmise kohta. Kommunistid oleksid pidanud seliel ajajärgul põllutöölisi ja väikemaapidajaid kogu Eestimaal kutsuma talurahva komiteesid valima ja nende juhtimisel mõisnikkude ja kirikute maid ühes inventariga oma kätte haarama ning oma kätte haaratud maid sõjariistadega kaitsma. ETK oleks pidanud oma territooriumil maaküsimuse kiire revolutsioonilise lahendamise, väikemaapidajate ja maata-meeste maanälja kiire rahuldamisega näitama, mis tähendab maaküsimuse lahendamine proletaarse revolutsiooni kaudu. Niisugune maaküsimuse lahendamine oleks tõstnud kõige laiemad töötava taluraha hulga, sõjariistad pihus, võitlusele maa eest.

Kuna E. T. K. ei suutnud maaküsimust enamlikult lahendada, ei suutnud talurahva hulkadele näidata, et maaküsimus võib nende huvides otsustatud ja lahendatud saada ainult revolutsioonilise võitlusga, siis ei suutnud enamline organisatsioon kindlustada klassisõja tingimustes tööliklassi ja kehvikute liitu, ei suutnud võita tuntavat osa nõrgajõulisi keskmikke, ning teist osa viia heatahtlisse suhtumise seisukohale proletaarse revolutsiooni kohta.

Need oportunistid ja rahvusdemokraadid, kes E. T. K. tegevust „arvustama“ kipuvad, ei nõua E. T. K.-lt laialist talurahvapoliitikat, nemad ei saa aru ega tahagi aru saada E. T. K. vigade iseloomust talurahvaküsimuses ega nende vigade põhjustest, nentad seavad leninilisele talurahvapoliitikale ja leninilisele maaküsimuse lahendamisele vastu rahvusdemokraatliku „maaprogrammi“, mis on sisult kontrrevolutsioonilise kodanluse ja sotsiaalfaschismi maaprogrammiks kodanlik-demokraatlisel revolutsioonis. Rahvusdemokraatide „maaprogramm“ ei tunnista, mõistagi, Lenini õpetust talurahvast kui revolutsiooni reservist, kusjuures proletaariaadi partei üksikute talurahvakihtide suhtes igal revolutsiooniastmel isesugust taktikat tarvitab. Proletaarses revolutsioonis on kommunistlike partei ülesandeks; maaproletaariaadile toetudes, oma poole võita kõik maa kurnatavad ja töötavad

kihid. Valjult ja kindlalt vahet tehes taluraha mitmesuguste rühmituste vahel, peab võldurikas proletaariat igal viisil toetama kehvi, poolproletaarseid talurahvakihte, andes nende kätte osa mõisnikkude maad, kergendades nende võitlust liigkasu võtva kapitaliga jne. Edasi peab proletaariat erapooletuks tegema talurahva keskkihid ja aktiivselt tagasi lööma igasugused kalalaletungimised maakodanluse poolt, kes liitu teeb mõisnikkudega. Sedamööda, kuidas proletaariaadi diktatuur kindlamaks muutub ja sotsialistiline ehitustöö areneb, peab proletaariat talurahva keskkihide erapooletuks tegemise poliitika asemel nendega kindla liidu loomise poliitika arendamisele asuma, kusjuures ta mitte mingisuguse võimujagamise vaatepunktile ei tohi asuda (vaata Kominterni programm).

Rahvusdemokratism tunnistab talurahva tervelt — ilma vahetegemiseta talurahva mitmesuguste rühmituste vahel — kõikides revolutsiooniastmetes proletaariaadi liitlaseks ning valitsevaks klassiks proletaariaadi diktatuuri ajajärgul. Sellepärast ei nõua rahvusdemokratism Eesti Tööraha Kommuunalt mitte leninist talurahva- ja maapoliitikat, sest et ta ise leninilise taluraha- ja maapoliitika alusel ei seisa, vaid rahvusdemokraatlist „maaprogrammi“, mis on tegelikult kodanluse ja sotsiaaldemokraatia maaprogrammiks kodanlik-demokraatlisel revolutsioonis.

Kui E. T. K. viga seisib selles, et ta võttis kursi talurahva kollektiviseerimise peale proletaarse revolutsiooni esimesel astmel, siis kontrrevolutsiooniline rahvusdemokratism, kui kulakluse agentuur, ei tunnista üldse kollektiviseerimist, sest et tema maaprogrammiks on kodanluse ja sotsiaaldemokraatia maaprogramm kodanlik-demokraatlisel vaimus ning see maaprogramm rajab ennast „tugeva peremehe“, külakurnaja, kulaku, hallparuni peale. Parandamatu veesegaja on see, kes ei oska vahet teha leninilise talurahvapoliitika, E. T. K. vigade ja rahvusdemokraatliku talurahvapoliitika vahel ning kardab, et E. T. K. viga talurahvaküsimuses arvustades võib sattuda rahvusdemokratismi reele. Meil tuleb otsustavalt paljastada Eesti Tööraha Kommuuna rahvusdemokraatlike ja oportunistlike „arvustajaid“, kui sotsiaalfaschismi agentuuri ja proletaariaadi diktatuuri ning seal hulgas ka Eesti Tööraha Kommuuna vaenlasi.

e) EKP võitlus „iseseisvuse“ ajal, tema võitluse kogemused, sõjariistus ülestõus, võitlus kahel väerinnal.

Eestimaa enamlaste organisatsioon, mis loodi vene enamlaste ideoloogilisel ja organisatsioonilisel juhtimisel, tegi kuni kodusõja lõpuni põhijoontes kõik enamlaste arenemise sõjakad ajajärgud läbi (1905. aasta, reaktiooniaastad, imperialistlik sõda, võitlus vähemlastega ja sotsialistide-revolutsionääridega, võitlus oportunistidega, „pahempoolse“ radikalismi ja leplikkusega oma enese ridades). Niiviisi omandasid Eestimaa enamlaste organisatsioonid vene enamlaste otsekoheselt juhtimisel tuntavad enamlasted sõjakad kogemused. See asjaolu ei jätnud muidugi mõju avaldamata ka EKP edaspidise arenemise peale. Nende sõjakate enamlaste kogemuste alusel on EKP „iseseisva“ Eesti ajajärgul, asudes kogu aja põranda all, annud oma töös terve rea tunnistusi kordaläänud tagajärgedest põrandaaluse ja põrandapealse töösidumise, legaalse võimale kasutamise, laiade hulkade mobiliseerimise, legaalse liikumise ja tööliste majanduslike ning poliitilise võitluse organiseerimise ja juhtimise, enamlaste konspiratsiooni kasutamise, tööliklassi enamlaste oma poole võitmise ja sotsiaaldemokraatia hulgalise mõju purustamise (1. detsembri ülestõusu eel) alalt jne.

Nende ülesannete hulgas, mida meie lähemal ajajärgul oma tööplaanis täitma peame, on määratu tähtsusega nende võitluskogemuste kokkuvõtmine ja analüüsimine, mida EKP saavutanud oma võitluses „iseseisvas“ Eestis. Uutele kasvavatele parteikaadritele on nende võitluskogemuste kokkuvõtmine ja analüüsimine (muidugi niivõrd, kui see konspiratsiooni seisukohalt lubatav) väga tarvilik nende igapäevaseks tööks ja õppuseks, sest nende varal võivad kasvavad parteikaadrid õppida, kuidas tagajärjekalt legaalseid ja põrandaalust tööd siduda, legaalseid võimale kasutada, konspiratsiooni tarvitada, provokatsiooni vastu võidelda, laiu töörahvahulke partei lipu alla mobiliseerida, tööliste majanduslike ja poliitilise võitlusi organiseerida ja juhtida, tööliklassi enamlaste võita, sotsiaaldemokraatia (sotsiaalfaschismi) hulgalist mõju purustada, tööliklassi valmistada võimu oma kätte võtmiseks jne. Ja need kogemused EKP tegevuses on suured.

Tuletame ainult meelde, kuidas meie partei, kodusõja ajajärgust alates, kindlalt enamlastel organisatsioonilistel alustel seisdes, lõi laialise põrandaaluste organisatsioonide võrgu, mis haaras oma alla kõik tähtsamad tööstuskeskkohad, tähtsamad

maaproletariaadi raioonid ning ka sõjaväeosad.

Selle põrandaaluste organisatsioonide võrgu abil, enamlaste meetoditega põrandaalust ja põrandapealset töösidudes, suutis partei laiu töölikulke revolutsioonilisse võitlusesse tõmmata, andes selle juures sotsiaaldemokraatiale purustavaid hoobe. Tuletame ainult meelde neid suuri majanduslike ja poliitilise streikisid, mida meie partei kõige laiemate töölikhulkade toetusel organiseeris ja juhtis 1919—1922. aastate jooksul. Tuletame meelde esimest ametiühisuste kongressi 1919. a. augustis, mis täielikult kommunistlike partei hüüdsõnade all läbi viidi: 404 kongressi saadiku hulgas oli ainult 30 sotsiaaldemokraatide poolehoidjat. Kongressi laialiajamine sõjariistade abil ja 25 kongressisaadiku mahalaskmine Isborskis sotsiaaldemokraatliku siseministri Hellati algatusel ei suuda revolutsioonilist liikumist ja kommunistlike partei tööd halvata. Ametiühisusline liikumine jääb truuks Kominterni seisukohtadele. Meie partei mõjul asuvad sellele seisukohale ka need ametiühisused, kes seni sotsiaaldemokraatide mõju all olid. 1920. aastal ärapeetud maatöölise ametiühisuste kongressi kihutas nende ühisuste juhtimise juurest sotsid minema. Tuletame edasi meelde ühise väerinna hüüdsõnade ja nõudmiste ülesseadmist, mille abil meie partei ei mobiliseerinud oma lipu alla mitte üksi kõige laiemaid tööstus- ja maatöölise hulke, vaid arendas laialist tööd ka talurahva ja teiste väikekodanlike hulkade seas. Arendades tööliste organisatsioonide ja üksikute vabrikute hooldusliikumist küla üle; koondas EKP suuri kogemusi talurahva seas töötamise alal. Tuletame meelde niisuguseid fakte, kui vabriku-tehaste vanemate täielist võitmist, laialist tööliste spordiliikumist, töölisnoorsoo hulgalisi organisatsioone, enamlastel läbiviidud parlamendi- ja omavalitsuskogude valimisi, parlamendirühma revolutsioonilist tööd, tööd naiste seas, lasteliikumist, usuvastast tööd (ilmalikud leerid, usuvastane rahvahääletus) jne, siis näeme, missuguste kogemuste hulgaga meil tegemist on.

Meie rõhutame seda kõike meelega nii üksikasjaliselt, sest meie arvates seisab sm. Stalini kirja tähtsus EKP jaoks eestkätt selles, et võidelda EKP enamlaste ajaloo kokkuseadmise eest, millest järgneb tarvidus ära märkida neid sõlmpunkte, millele selles töös kõige esimeses joones tähelepanu koondada. Meie toonitame neid EKP võitluskogemusi eriti ka vastukaaluks

oportunistidele paremalt ja „pahemalt“ poolt, kes neid kogemusi näha ja kasutada ei suuda. Kõik see on lahutama osa sm. Stalini kirja realiseerimisest EKP ajaloo alal.

Suurt osa EKP ajaloos etendab sõjariistus võitlus. Üksikud katsed luua oma sõjariistus jõudu 1905. a. revolutsiooni päevadel, sõjariistus võitlus võimu pärast kodanlusega 1917. a. revolutsioonis, kodu-sõja ajajärk 1918-19. a., detsembri sõjariistus ülestõus 1924. a. — need on üksikud lülid sellest pikast sõjariistus võitluse ahelikust, sellest sõjariistus võitluse koolist, millest eesti enamlased ja revolutsioonilised töölised läbi käinud. Selles võitluses on olnud jaatavaid ja eitavaid kogemusi. Siin on EKP saavutanud võitlusi, kuid on olnud ka vigu. Näidata neid suuri kogemusi ja saavutusi sõjariistus võitluse alalt, arvustada Marxi-Lenini-Stalini teooria alusel selle võitluse vigu ning ära võita marksistlik-leninliku teooria abil neid vigu — selles seisab sõjakas lõökülesanne. Ilma sõjariistus võitluse kogemuste arvustamiseta, ilma selle võitluse vigade arvustamiseta ja äravõitmiseta ei saa olla enamlist ettevalmistust tulevasteks sõjariistus võitlusteks. Kuid nende kogemuste arvustamine ja vigade arvustamine peab liikuma samuti võitluses kahel väerinnal — trotskistlike ja rahvusdemokraatlike parempoolsete ja „pahempoolsete“ moonutuste vastu, kogemuste arvustamisel ja vigade arvustamisel.

* * *

Niisugused oleksid mõned ülesanded EKP enamlike ajaloo uurimise alal, mida sm. Stalini ajaloolist kirja aluseks võttes tarvilikuks pidasime ära märkida. Meie seadsime rea probleeme üles, missuguses sihts tuleb alata, sm. Stalini kirja juhtnõu-riks võttes, võitlust EKP enamlike ajaloo kokkuseadmise eest. Selle juures ei seadnud meie endile ülesandaks käesolevas kirjatükis nende probleemide lahendamist, vaid märkisime ainult ära üksikud sihtjooned, mida mööda vaja läheneda nende

probleemide läbitöötamisele EKP ajaloo kokkuseadmisel. Ühtlasi ei pretendeeri käesolev kirjatükk kaugeltki kõikide nende probleemide ülesseadmisele, mis EKP enamlike ajaloo uurimise ja kokkuseadmise juures vaja arvestada. Näiteks ei käsitanud meie siin EKP küsimusi viimastelt aastatelt (töö uutes tingimustes pärast 1. detsembri ülestõusu, provokatsioon ja võitlus provokatsiooniga uutes tingimustes, võitlusest trotskismi vastu 1926—28. a., võitlusest parempoolse ja „pahempoolse“ kallaku vastu 1928—32. a. jne), mida eriliselt veel käsitada tuleb.

Peaülesandeks, mida meie käesolevas kirjatükis üles seadsime, oli, esiteks, võitlus EKP enamlike ajaloo puhtuse eest, võitlus kahel väerinnal, võitlus igasuguste oportunistlike moonutuste vastu Eestimaa kommunistlikes liikumises, olgu nende kandjateks kes tahes, ja teiseks, võitlus kontr-revolutsioonilise rahvusdemokratismi vastu. Sellest ainukesest õigest enamlikest seisukohast välja minnes hoiatame neid ja kuulutame nende vastu otsustavat võitlust, kes võitlust kahel väerinnal omale ette kujutavad võitlusena mõne üksiku oportunistlike või rahvusdemokraatlike voolu vastu, ja selle võitluse varjus kinni katsuvad mät-sida enamlist võitlust kahel väerinnal, kinni katsuvad mätsida oma enese vigu ehk kõrvale katsuvad põigelda nende vigade arvustamisest, mis ühel ehk teisel ajajärgul enamlike organisatsioonide tegevuses ette on tulnud. Niisuguste kalduvuste vastu, mis enamlist võitlust kahel väerinnal kõrgelt parteiliselt põhimõtteliselt aluselt kõrvale katsub viia, tuleb otsustavalt välja astuda.

Ülesanne seisab selles, et läbi viia võitlust EKP enamlike ajaloo puhtuse eest kõrgel enamlike põhimõttelisel ja parteilisel alusel — võitluses trotskismi, rahvusdemokratismi, parempoolse ja „pahempoolse“ kallaku ning nendega lepivate meeolude vastu, olgu nende kandjateks kes tahes. Seega kindlustame sm. Stalini kirja enamlist realiseerimist EKP ajaloo väerinnal.

Talurahva klassiline kihinemine Eestis ja rahvusdemokratism

Iga maa proletariaadi revolutsiooniline partei, kui ta tahab edukalt võidelda kodanluse kurnamise vastu ja proletariaadi diktatuuri eest, peab kõigepealt enesele selgeks tegema need jõud, mis sel maal, kus ta võitlust peab, seisavad üksteise vastu, kelle võitlus proletaarse revolutsiooni käigu ja arenemise ära määrab. See nõuab tema juhtidelt kainelt ja võimalikult täpselt revolutsiooniliste kui ka kontrrevolutsiooniliste jõudude hinnangut, see nõuab temalt nii proletariaadi kui ka tema liitlaste huvide arvestamist, et luua ja kindlustada proletariaadi võitlusliitu teiste töörahvakihtidega.

Praegusaja Eesti on peamiselt väikekodanline maa, kus väikekodanlised kihid moodustavad suure enamuse rahva üldarvust. Vastavalt tema ühiskondlisele valmisustüsteemile, mis viimase aastakümne kestel õige tuntavalt muutunud, on ka hoopis teistsugused klassijõudude vahekorrad välja kujunenud, kui olid enne sõda ja Oktoobrirevolutsiooni. Märgime ära pärisorjusaja jäänuuste likvideerimist, mõisnikkude suurmaade võõrandamist ja võõrandatud mõisamaade tükeldamist, mille tagajärjel tekkis võrdlemisi rohkearvuline riigi- ja asundustalude rendimajapidamiste rühm. Ka tööstuse alal on määratusuured muudatused maad leidnud, mille tagajärjel on muutunud tööliklassi koosseis, kui ka tema erikaal valmistuse protsessis. Kõik see on loonud hoopis uued ühiskondlike klasside vahekorrad valmistusabinõude suhtes. Samuti on muutunud ka nende klasside osa ühiskondlise töö organiseerimises, järjestlikult ka nende ühiskonna rikkustest osasaamise viisid ja ulatus. Muutunud on ka ühiskondlike klasside asetus ühiskondlikes korras, kui ka kurnamise viisid ja vormid. Kõigil neil muudatustel on määratusuur tähtsus klasside liikumise, klassivõitluse seisukorra kui ka väljavaadete tundmaõppimisel ja neist õieti arusaamisel.

Peab tunnistama, et meil neist küsimustest tarviliselt täieline ja täpne ülevaade puudub. Meie majanduslik ja poliitiline kirjandus pole neid küsimusi, kui aktuaalseid probleeme, senini suutnud tarvilisel määral analüüsida, osalt materjali, osalt tarviliste kvalifitseeritud teoreetiliste jõudude, aga ka huvituse ja tähelepanu puu-

dumise tõttu neile küsimustele meie parteitegelaste hulgas. Kuid mitte ainult need, vaid veel terve rida teisi partei-ajaloolisi, klassivõitluse ja majanduse probleeme on meil senini läbi töötamata ning ootavad marksistlik-leninist uurimist, hinnangut ja lahendamist. Tekib poliitika majandusest eraldamise hädadoht. Kõik see loob olukorra, kus revolutsiooniline teooria ei leia väljendust praegusaja Eesti tingimustes, kus kompartei, kui ka komnoorteühingu aktiiv ja liikmed ei saa tarvilist leninist kasvatust, ühenduses revolutsioonilise praktikaga, mille tagajärjel nad äärmiselt nõrgalt orienteeruvad muutunud majanduslikes ja poliitilistes tingimustes. Siit on tingitud paendliste olluste mõju kasvamine viimaste aastate kestel partei ja noorsoo organisatsioonides, milleks eriti soodsat aluspinda pakub väikekodanline ümbruskond ja senini veel püsivad ja esile tulevad ning lõpulikult purukslõõmata paendlised ja kontrrevolutsioonilised teooriad ja seaded eesti tööliikumises.

Viimaste aastate sündmused Eestimaa kommunistlikes liikumises, partei-ajalooliste ja klassivõitluse probleemide võltsimine, samuti ka sm. Stalini kiri „Proletarskaja Revoluutsija“ toimetusele, kohustab meid enamlike enesearevustuse alusel puhastama meie partei organisatsioone ja proletaarset kirjandust igasugustest marksismi-leninismi võltsimistest ning palju suurema energiaga kui senini asuma kõigi senini läbitöötamata ajalooliste praktiliste ning teoreetiliste klassivõitluse probleemide analüüsimisele, kõvendades samal ajal võitlust kahel väerinnal ning paljastades igasuguseid leninismist kõrvale kaldumisi, eriti aga mäda liberalismi oportunistlike kallakute ja kontrrevolutsioonilise rahvusdemokratismi suhtes, mis EKP enamlikele võitlusele eesti kodanluse kukutamise eest suuri raskusi on sünnitanud ja veelgi sünnitada võib. Siin on meil veel määratusuur töö ja võitlus ees. Enamlike järjekindlusega, ennastalgava võitlusega ja parteilise valveloleku kõvendamisega suudame neid puudusi meie partei võitlusteelt kõrvaldada ning leninismi õpetuse alusel, Kominterni juhtimisel ka eesti proletariaadi võitluse ideoloogilisel väerinnal kõrgemale astmele tõusta.

Meie ei hakka siin üksikasjaliselt selgi-

tama revolutsioonilise teooria tähtsust tööliikumises. Toome vaid ühe väljavõtte sm. Stalini kirjatööst — „Leninismi põhiarvused“, mis sellele küsimusele lühida ja selge vastuse annab (v. Stalin, „Leninismi küsimused, lhk. 25-26):

„Teooria võib saada tööliikumise suurimaks jõuks, kui ta kujuneb lahutamata ühenduses revolutsioonilise praktikaga, sest tema ja ainult tema võib anda liikumisele kindlust, orienteerumise jõudu ja ümbritsevate sündmuste sisemisest sidemetest arusaamist, sest tema ja ainult tema võib aidata tegelikult aru saada mitte ainult seda, kuidas ja kuhu liiguvad klassid praegu, vaid ka seda, kuidas ja kuhu peavad nad liikuma lähemas tulevikus. Mitte keegi muu, kui Lenin kõneles ja kordas kümnet puhku tuntud põhilausest sellest, et „ilma revolutsioonilise teooriata ei või olla ka revolutsioonilist liikumist“*).

Eriti suure tähtsuse omab talurahvaküsimuse marksistlik-leninistlik analüüsi-

mine praegusaja Eestis, kus tööliisklassi revolutsiooniliseks liitlaseks on rohkearvulised poolproletaarsed ja kehva talurahva kihid. Leninism annab meile selles küsimuses määratusuuri õppetunde nii teoorias kui ka praktikas. Eestimaa tööliisklass ja tema revolutsiooniline eelvägi — kommunistlik partei, kui ta edukalt võitlust pidada tahab proletariaadi diktatuuri teostamise eest, peab kõik võimalused ära kasutama, et neid kurnatavaid ja töötavaid talurahva hulke kodanluse mõju alt täiesti välja kiskuda ja nad muuta proletaarse revolutsiooni reserviks, proletariaadi kindlateks toetajateks ja liitlasteks. Selleks on tarvis üksikasjaliselt tundma õppida leninismi põhiseaded nii teoorias kui ka praktikas. Siin on meil määratusuur tööpöld veel sõdis, see võitlusväerind ootab võitlejaid nii majanduslises, poliitilises, kui ka ideoloogilises alal talurahva hulkades. Senini oleme neis küsimustes väga vähe suutnud ära teha.

I. Talurahva klassiline kihinemine Eestis

Seda küsimust oleme korduvalt uurinud ja käsitanud. Kuid senini ilmunud kirjandusliste materjalide alusel ei ole me suutnud teda rahuloldavalt lahendada. Käesolevas artiklis ei pretendeeri meie ka selle küsimuse lõpulikule lahendamisele. Seda ei ole võimalik teha juba lihtsalt sellepärast, et kodanlise Eesti härrasriigi statistika on niiviisi koostatud; et ta ei suuda rahuldada meie nõudeid talurahva klassilise kihinemise uurimises, mis peab olema rajatud leninlise metodoloogia alusele. Ent Eesti härrasriigi statistika on leninlisest metodoloogiast sama kaugel kui taevast. Ta ei väljenda peaaegu sugugi neid suuri sotsiaalseid klassilisi nihkumisi ja muudatusi, mis viimase aastakümne kestel aset leidnud eesti külas. Selleks, et neid protsesse selgitada, tuleb meil lahendada terve rida kaunis keerulisi probleeme, milleks puudub aga vähegi rahuloldav ehk läbitöötatud statistikaline materjal. Algandmetena oleme sunnitud tarvitama materjale, mis pärast vastavat läbitöötamist ainult ligikaudu iseloomustavad talurahva kihinemist ja klassijõudude liikumist praegusaja eesti külas. Niisugusteks materjalideks võivad olla 1925. ja 1929. a. Eestis toimetatud põllumajandusliste üleskirjutuste kokkuvõtted ja osalt ka 1922. a. üldrahvalugemise andmed.

*) Käesolevas artiklis käsitleme peamiselt ühte probleemi — talurahva klassilist kihinemist Eestis.

Et saada ligikaudset ülevaadet klassijõudude liikumisest eesti külas, võtame lähtekohaks seisukorra enne maareformi. Missugused olid siis valmistuslised vahekorrad maal? Kuni maareformi teostamiseni oli Eestis mõisnikkude suurmaomandust 2.428.000 hektarit ehk 58 prots. kogu maapinnast, talurahva väikemaomandust aga 1.761.000 hektarit ehk 42 prots. Mõisnikkude suurmaadest oli talurahvale välja renditud väikemaadena 557.015 hektarit ehk 22,9 prots. Seega oli enne maareformi suurmaade all 44,6 prots. kogu maapinnast, väikemaade all aga 55,40/o.

Mõisnikkude suurmaapidamised kujutasid endist tol ajal kapitalistilisel alusel töötavaid ettevõtteid, kus veel mõningad pärisorjusaja jäänused alal hoidunud. Nende majapidamiste kasutada ei olnud mitte ainult määratusuur osa kogu maapinnast, vaid ka kõige paremad põllu-, heina- ja metsamaad, mida eksploateeriti osalt masinatega, suuremalt osalt aga moonakate odava tööjõuga. Peale selle oli mõisnikkude kasutada ka mõisamaade rentnikkude tööjõud, kes kontraktide või rendilepingute põhjal olid kohustatud mõisale kibedal tööajal, või kogu aasta kestel vastava arvu teopäevi tegema. Suur maapuudus ja mõisnikkude ainuõigus suurema osa maapeale võimaldas aastakümneid kõige jõhkralt kurnata kümneid tuhandeid maataameste hulke ja neile orjastavaid rendi-

teoorjuse- ning töötingimisi peale suruda. Neil poolpärisorjusaja ja kapitalistlike kurnamise süsteemi alustel muutusid mõisnikkude suurmajapidamised ikka enam ja enam kapitalistlikeks suurvalmistuslisteks ettevõteteks Eestis.

Tsaariaegse siseministeeriumi statistika-

osakonna andmetel 1905. aastast („Статистика Землевладения“, 1905. г., вып. 49 и 50) ja Eesti härrasriigi põllutööministeeriumi andmetel 1919. aastast („Eestimaa rahvas ja kultuur“, 1925.) võime iseloomustada mõisnikkude suurmajapidamisi Eestis järgmise rühmituse abil:

Mõisate rühmitus maapinna suuruse järel (tiinudes)	1905. aastal*)					1919. aastal	
	Mõisate arv	Neil oli maad		Protsentides		Mõisnikkude arv	Protsentides mõisn. arvule
		Kokku	Keskmiselt ühele hektarile	Mõisate arvule	Maapinna suurusele		
Kuni 500 tiinu	145	34.054	234	18,9	2,2	68	11,1
500—1000 tiinu	140	86.147	615	18,0	5,6	105	17,1
1000—2000 „	227	259.130	1.141	21,1	16,8	182	29,5
2000—3000 „	83	170.380	2.053	10,6	11,0	107	17,2
3000—4000 „	64	197.290	3.082	8,5	12,8	44	7,2
4000—5000 „	27	115.117	4.264	3,5	7,5	28	4,5
5000—10.000 t.	71	415.941	5.998	9,1	27,0	61	9,1
10.000 t. ja en.	18	264.387	14.688	2,3	17,1	21	4,2
Kokku	775	1.542.442	2 000	100,0	100,0	618	100,0

Tabelist selgub, et 116 mõisnikku (15 prots. mõisatest), kellel oli enam kui 4000 tiinu maad, pidasid oma käes üle poole (51,6 prots.) kogu aadeli suurmaamandusest. Seal hulgas oli 18 mõisnikku, kellel oli keskmiselt mõisa kohta maad 14.600 tiinu ja nende käes oli ligemalt üks viiendik (17,1 prots.) kogu aadeli suurmaamandusest.

Kõik need andmed kinnitavad, et aadeli mõisad kujutasid endist määratusuuri maalasid, määratusuuri põllumajapidamisi. Arusaadav, et niisugused kapitalistlikel alusel töötavad suurmajapidamised ei võinud elutseda ilma võõra tööjõu kurnamiseta. Eesti põllutööministeeriumi andmetel oli Eestis 1919. aastal 21.600 mõisatöölise perekonda, kes aast-aastalt töötasid kord ühe kord teise mõisniku juures. Sedaviisi tuli iga mõisa peale keskmiselt 30 mõisatöölise perekonda. Peale selle asus mõisate ääremaal, harilikult halvadel kadastikkude ja soode servadel 23.023 mõisa rendi- ehk kandikoha majapidamist, mille rentnikud oma suures enamuses kuulusid poolproletaarlaste ja väikemaapidajate hulka. Kui oletada, et igas rendi- või kandikoha majapidamises oli keskmiselt 2½ töövõimelist inimest, siis kujutab see talurahvarühm ühes mõisatöölise perekon-

dadega võrdlemisi suurt tööväge, kelle higivaeva arvel elas ja praalis kogu aadelisugu Eestis.

Need kurnatavad põllutöölised ja kehvad talurahvakihid kujutasid endist võrdlemisi suurt revolutsioonilist jõudu, kes seisid maal vastuleeris mitte üksnes mõisnikkude, vaid ka eesti suurtalunikkude (kulakute) klassile. Nende kihtide töövõimeliste inimeste arv oli ligikaudselt 100 kuni 110 tuhat inimest, mis kõneleb sellest, et mõisatöölise ja kandikohapidajate erikaal oli maal enne maareformi teostamist võrdlemisi suur. Üheskoos talumajapidamistes töötavate põllutöölisega ületas ta mitmekordselt mõisnikkude ja kulakute erikaalu. Eesti olude kohta esitas see suurt revolutsioonilist jõudu maal. Ta kõneleb meile sellest, kui võrd rohkearvuline revolutsiooniline jõud oli maal olemas Eestimaa revolutsioonilisel proletariaadil enne maareformi. Nüüd on see revolutsiooniline jõud ka teatavaid muudatusi üle elanud, mis tema sotsiaal-klassilist iseloomu osaliselt on muutnud. Ometi on siiski see talurahvakiht oma suures enamuses jäänud endiselt kõige enam kurnatavaks talurahva kihiks, maalapiga proletaarlasteks ja põllutööliseks. On vaid muutunud siin kurnajad: mõisniku ja eesti hallparuni asemel kurnab nüüd teda peamiselt eesti hallparun ja härrasriik ise. Hallparuni kurnamine on nüüd palju jõhkram,

*) Eesti maakonnad, Eesti- ja Liivimaa kub., praeguse Eesti piirides.

kui seda oli enne mõisnikkude ja hallparunite ike kokku.

Kuid mitte ainult mõisatöölise ja mõisamaadel asuvate kandikohapidajatega ei piirdunud töölisklassi toetajad ja liitlased eesti külas; neid oli kaunis suur kogu ka teistes talurahva majapidamiste liikides. Missugused talumajapidamiste liigid siis veel Eestis olid? Esiteks ostutalud — 51.640 majapidamist, teiseks renditalud ostutalumaadel, ehk n. n. popsikohad — 9.600 majapidamist ja kolmandaks hingemaakohad — 19.000 majapidamist. Kokku oli seega Eestis enne maareformi ligikaudu 96.500 talumajapidamist. Kahjuks puuduvad Eesti härrasriigi statistikas andmed sellest ajajärgust nende talumajapidamiste majanduslike jõukuse ja sotsiaal-klassilise päritolu kohta. Meie võime ainult üldiste tähelepanekute ja vaatluste varal kinnitada, et suurem osa viimasest kahest talurahvaliigist kuuluvad pisi- ja väikemajapidajate rühma. Nende talurahvakihtide hulgas olid rendivahekorrad peaaegu mõõduandvateks agraarvahekorradeks. Teopäevade tegemine mõisates ja hallparunite suur- taludes, kõrge raha- ja naturaarent ehk pooleterategemine oli neis taludes peamiseks kurnamisvahendiks ehk lisatulu ja lisaväärtuse väljapressimise abinõuks. Sel-

lepärast kujutasid ka need talurahvakihid oma suures enamuses proletariaadi klassivõitluse liitlasi maal, sest nad olid otsekoheselt huvitatud kurnavate rendivahekorrad ja hallparunite ike ärakaotamisest. Enamlased ja EKP on alati nende talurahvakihtide huvisid kaitsnud, ja selle tõttu mõisatöölise ning kandikohapidajate kõrval just nende talurahvakihtide hulgas suurt poolehoidu leidnud.

Ka nüüd, pärast maareformi teostamist, on need talumajapidamiste liigid mõningate muudatustega alal hoidunud.

Mis puutub ostutaludesse, mis peremeeste käes pidada, siis oli ja on see kõige rohkearvulisem ja kõige jõukam talumajapidamiste liik Eestis. Ka selle talumajapidamiste liigi iseloomustamiseks puuduvad Eesti ametlikus statistikas üksikajalised andmed ennemaareformi aegse ajajärgu kohta. Meie kasutada on vaid ainult üks tabel, mis iseloomustab neid majapidamisi talude kasutadaoleva põllumajandusliku maa (põllu-, aia-, heina- ja karjamaa) järele 1919. a. Avaldame ta kõrvuti 1925. ja 1929. a. põllumajandusliku üleskirjutuse andmetega ostutalude arvu liikumisest, mis annab meile seega 10 aasta dünaamika:

Talude suurusrühm kasutadaoleva põllumajandusliku maa järele	1919. a.		1925. a.		1929. a.	
	Talude arv	% üldarvule	Talude arv	% üldarvule	Talude arv	% üldarvule
Kuni 5 ha	7.877	16,0	3.537	7,1	4.807	9,0
5— 10 „	3.574	7,3	4.521	9,1	5.364	9,7
10— 20 „	6.131	12,5	10.767	21,2	12.235	22,6
20— 30 „	7.943	16,2	10.675	21,2	11.234	20,8
30— 50 „	15.393	31,4	18.577	36,4	15.366	28,5
50—100 „	7.435	15,2	2.464	4,8	5.091	9,0
100 ja enam	740	1,4	136	0,2	262	0,4
Kokku	49.093	100,0	50.676	100,0	54.359	100,0

Tabel tõendab võrdlemisi aeglast ostutalude arvu kasvamist: 1919. a. kuni 1929. a. on ostutalude arvu juurdekasv kõigest 5,2 prots. Enne, kui teha mõningaid järeldusi toodud tabeli kohta, märgime ära, et esimeses rühmas kuni 5 ha-liste majapidamiste arvestamisel oli iga aasta isegune alus: 1919. a. — 0,1 ha, 1925. a. — 0,5 ha ja 1929. a. 1 ha peale, mispä-

rast selle rühma arvud võrreldavad pole. Samuti läheb 1925. a. alates suurusrühmast 30 ha-st ja enam arvestuse alus kõrvalseisvate aastate arvestusalustest lahku, mis tabelis ära märgitud, kuna siin V rühma intervalliks on 30—60 ha, VI rühmal 60—120 ha ja VII rühmal 120 ja enam ha. Sellega on ka seletatav suur arvude vahe neis rühmades 1919. ja 1929. a. võrreldes.

Kuid kõigi nende puuduste peale vaatamata, mis tabeli koostamise tehnikas olemas, näitab ta küllalt selgesti keskmiste ja väikeste majapidamiste arvu kasvamist suurtalude arvu vähenemise juures. Siit võib järeldada, et eesti maakodanlus on juba asunud proletaarse revolutsiooni hirmul oma suurtalude ja karjamõisate osalisele tükeldamisele. Muidugi mõista ei suurene keskmiste ja väikeste kohtade arv ostutalude hulgas ainult suurtalude ja karjamõisate osalise tükeldamise arvel. Suurem osa juurdetulnud ostutalused on viimaste aastate kestel tekkinud era- ja riigirendi ning asundustalude ja popsikotade pärisomanduseks ostmise arvel. Ostutalude keskkujuks on keskmiktaluniku maja-

pidamised, kuna jõukate kulakute kapitalistlike majapidamiste erikaal võrdlemisi ka õige suur on.

Maalapiga poolproletaarlaste ja väikemajapidajate erikaal on ostutalude majapidamiste hulgas võrdlemisi madalam, kui teistes talumajapidamiste liikides ja üldse eesti talumajapidamiste üldarvus.

1925. a. põllumajandusliku üleskirjutuse andmeid aluseks võttes nende talumajapidamiste liikide kohta, mille kohta elementaarsemad materjalid maareformi-eelse ajajärgu kohta puuduvad, saame koos ostutalu-majapidamistega järgmise tabeli, mis ligikaudu iseloomustab talurahva klassilist kihinemist Eestis enne maareformi.

Talurahva sotsiaal - klassilised rühmitused	Alaliselt töötajaid	% üldarvule
Põllutöölisi	115.360	31
Väikemajapidajaid	81.970	22
Keskmiikke	100.654	27
Kulakuid	74.441	20
Kokku	372.425	100,0

Selle tabeli esialgsel vaatlemisel paistab kohe silma, et põllutöölise protsent on hiigla kõrge. Kui võtta aga alaliselt töötavaid põllutöölisi — 115.360/ siis koosneb see 21.600 end. mõisatöölise perekonnast, kus perekonna kohta on arvatud 2,1 alaliselt töötajat, siia juurde arvata 70.000 põllutöölise talumajapidamistes. Kui võtta keskmiselt 2 palgatöölise kulaku majapidamise kohta, milliseid meie arvates oli enne maareformi 23.578 ja arvesse võtta, et üks kolmandik keskmikkude majapidamisi (34.867-st) tarvitas võõrast tööjõudu, siis saame ligi 60.000 põllutöölise. Ülejäänud 10.000 töölise kuuluvad metsa-, ehitustöölise jne hulka.

Neid arvusi võime kontrollida ka 1922. a. üldrahvalugemisel saadud andmetega. Avaldame selleks ametliku tabeli Eesti põllumajanduse statistika albumist („Eesti Põllumajandus“, statistiline album, 1928.) (Vaata ülemine tabel 25 lhk.).

Nende kahe tabeli võrdlemisel selgub, et meie poolt koostatud tabelis nii kulakute kui ka põllutöölise erikaal õige tuntavalt kõrgem on 1922. a. ametlikest arvudest. Kuid enne kui minna põhjuste juurde, millest sarnane lahkumine tingitud, toome veel teise ametlikust kartogrammist võetud andmetel koostatud, tabeli põllumajandusliku rahva ühiskondlikust kihitusest maakondade järele 1922. a. üldrahvalugemise andmetel („Eesti Põllumajandus“, 1928.—V.alumine tabel 25 lhk.).

Need kaks ametlikku tabelit on väga huvitavad, eriti viimane maakondlikus läbilõikes, sest nad annavad hulgalise statistilise materjali alusel maareformi teostamise algul kolm tähtsamat klassilist talurahva kihinemise rühma. Esimene rühm — peremehed alaliselt palgatud töölistega — on tüübiline kulaklik-kapitalistiline ettevõtjate rühm, kes alaliselt palgatud võõrast tööjõudu eksploateerib, see on n. n.

Ühiskondlised kihid põllumajapidamises 1922. a. lõpuks

(ilma aia-, metsa- ja kalamajanduseta)

	Perekonnad		Üksikute arv	Kokku	100 % üldarv
	Perekondade arv	Isikute arv			
1. Pereme- hed alaliste töolistega .	23.366	103.922	1.873	105.795	17,2
2. Pereme- hed ilma ala- liste töolist.	80.941	403.713	4.120	407.833	66,1
3. Töölised ja teenijad .	19.979	69.778	33.240	103.018	16,7
Kokku	124.286	577.413	39.233	616.646	100,0

Maakonna nimetus	Pereme- hed alaliselt palgatud töolistega	Pereme- hed ilma alaliselt palgatud töolistega	Töölised ja teenijad
1. Viru . . .	13,8	70,0	16,2
2. Järva . . .	20,0	60,2	19,8
3. Harju . . .	19,9	59,2	20,9
4. Lääne . . .	12,6	74,0	13,4
5. Saare . . .	10,2	79,7	10,1
6. Pärnu . . .	20,8	57,3	21,9
7. Viljandi . . .	23,2	52,9	23,9
8. Tartu . . .	22,5	52,5	25,0
9. Valga . . .	25,9	44,8	29,3
10. Võru . . .	18,9	66,6	14,5
11. Petseri . . .	4,0	93,8	2,2
Üleriitlikult . . .	17,2	66,1	16,7

tüübiline eesti „hallparun“. Kolmandas rühmas toodud töölised ja teenijad on nende hallparunite majapidamiste „alalised“ orjad, kes end peamiselt palgatööst elatavad. Teise rühma kuuluvad nii poolproletaarlased — pisimaapidajad ehk maalapiga proletaarlased (tüübilisemad maakonnad Eestis on Petseri ja Saaremaa), väikemaapidajad kui ka kesktalunikud. Kuid üldrahvalugemise materjalid ei anna võimalust seda rühma nimetatud kihtidesse jagada. See on üldrahvalugemise materjalide sotsiaal-klassilise kihituse üks suuremaist puudustest, sest ta mätsib kinni rohkearvulised poolproletaarlased kihid, kes end peamiselt palgatööst elatavad. Need on maalapiga poolproletaarlased, kelle majanduslik seisukord tihti raskem on kui alalisel põllutöölisel. Sellepärast ei saa meie poolt koostatud tabelis ettetoodud põllutöölise protsenti kuidagi kõrgeks pidada. Kulakute erikaalu vahe ei ole aga kuigi suur ning on seletatav uute asunduskohtade arvu kasvamisega ning nende kõrvalekaldumistega, mis ligikaudsete väljaarvamiste juures loomulikud.

Talurahva kihinemise äramääramisel Eestis võtame meie aluseks leninismi põhi-seaded, mis on väljendatud Kominterni II kongressi otsustes maaküsimuse kohta ja Lenini enda kirjutatud. Neile põhilau-

setele vastavalt koosneb talurahvas järgmistest rühmadest (v. Komm. Internatsionaali resolutsioonid ja põhikiri):

„Esiteks maatöölised (põllutöölised), palgatöölised (aasta-, kuu-, päevatöölised, rändavad töölised), kes oma ülespidamist teenivad palgatöoga põllumajanduslistes ja nendega ühenduses olevates tööstusettevõtetes. Siia hulka kuuluvad ka metsatöölised, käsitöölised mõisates jne.

Teiseks poolproletaarlased ehk pismajapidajad, kes oma ülespidamist teenivad jaolt palgatöoga põllumajanduslikes või tööstus-kapitalistlikes ettevõtetes, jaolt rühkides tööd teha oma ostetud või renditud maalapikestel, mis ainult osa perekonnale tarvisminevast ülevõlpidamisest annavad.

Kolmandaks väikemaapidajad, s. o. põllumehed, kes kui väikekohtade omanikud või rentnikud ilma võõra tööjõuta oma majapidamise töö ära teevad.

Neljandaks kesktalunikud — väikesed põlupidajad, olgu talukohtade omanikud või rentnikud, kelle kohad siiski kapitalistlikes korra juures harilikult mitte ainult perekonnale ja majapidamisele ülespidamist ei anna, vaid ka väikse ülejäägi toovad, mis vähemalt headel aastatel kapitaliks võib muutuda; õige tihti tarvitavad need kohapidajad ka palgatud tööjõudu.

Viiendaks suurtalunikud ehk kapitalistlikes ettevõtjad põllumajanduses, kes harilikult mitu palgatöölist peavad, olles muu talurahvaga seotud ainult oma kultuurilise tasapinna, eluviiside ja oma majapidamises isiklikult füüsilise kaasatöötamise poolest. See on kõige arvurikkam kiht kodanluse ridades“.

Eesti härrasriigi statistika, andes oma hinnangu taluraha kihinemisele, läheb väija talude suurusrühmadest, aluseks võttes talude kasutadaoleva põllumajanduslikku (põllu-, aia-, heina- ja karja-) maapinda. Kuid seesugune talumajapidamiste rühmitus, mis kodanlusele küllalt hea, ei või rahuldada meid, kommuniste. Lenin tõendas, et „talurahvarühmad ei eraldu ainuüksi majapidamise suuruse, vaid ka tema harimise viiside poolest.“ (V. Lenini kirjatööde kogu, III. vihik, lhk. 56.) Muidugi mõista on ka põllumajanduslikel maa-suurusel oma tähtsus, sest „taluraha maa rohkus tähendab ainult maakodanluse suuremat arvu ja suuremat rikkust“ (sealsamas, lhk 67.)

Talumajapidamiste rühmitusel ainuüksi maa suuruse järele on terve rida puudusi. Lenin kirjutab:

„Võttes rühmitust maa suuruse järele,

arvame meie kokku kehviku, kes maad rendile annab, ja rikka, kes maad rendib ning otab; kehviku, kes maa käest ära annab ja rikka, kes maad „kogub“; kehviku, kelle majapidamine kõige halvemal järjel, äärmiselt väheste loomadega, ja rikka, kel on palju loomi, kes väetab põldu, teeb maaparandustööd jne. Teiste sõnadega, meie arvame kokku maatöölised ja maakodanluse esitajad. Niisugusest kokkuarvamisest saadud „keskmised“ arvud *mätsivad kinni taluraha kihinemise* (lagunemise) ja on seega täiesti fiktiivsed (L. k. k. III. vihik, lhk. 68).

Siin juures märgib Lenin ära oma solidaarsust h., V. V., kes soovitas kombineeritud tabelleid, mis talumajapidamiste rühmitamist ei võimalda mitte ainult maapinna suuruse, vaid ka majanduslike jõukuse järele. Peale üksikasjalisemat selle rühmituse arvustamist teeb Lenin kokkuvõtte:

„Talumajapidamiste materjalide läbitöötamisel ei tule piirduda rühmitusega maa suuruse järele. Majandusline statistika peaks tingimata rühmituse aluseks võtma *majapidamise suuruse ja tüübi*. Nende tüüpide tundemärgid peaksid saama võetud vastavalt kohalistele iseäraldustele ja põlluharimise vormidele; kui ekstensiivse teravilja-majanduse juures võib piirduda rühmitusega külvipinna (ehk tööloomade) järele, siis teistel tingimustel on tarvis arvele võtta tööstuskultuuride külvipinda, põllumajandusliste saaduste ümbertöötamist, põlluheinade ja loomajõudu juurikate külvipinda, piimamajandust, aiandust jne. Kui talurahvas ühendab laialdases ulatuses põlluharimist ja kõrvaltööd, — on tarvis kombineerida neid kahte süsteemi rühmitusi, s. o. rühmitust majapidamise suuruse ja põlluharimise tüüpide järele ja „kõrvaltöö“ ulatuse ning tüüpide järele“ (L. k. k. III v. lhk. 69).

Siia tuleb juurde lisada seda tõsiasja, et ka palgatööliste (aasta-, suve-, kuu- ja päevatööliste) tarvitamine on majapidamise jõukuse iseloomustavaks tundemärgiks ja kapitalistlike põllumajanduse olemise ning edendamise aluseks (v. sealsamas, lhk. 92). Samuti iseloomustab majapidamise jõukust ka väetisainete tarvitamine, põllutööriistade ja masinate kasutamine, majapidamise otsekohene side kaubandusliste ja tööstusliste ettevõtetega jne.

Eesti statistika ei arvestanud neid talumajapidamiste rühmituse põhiseadeid põllumajandusliku üleskirjutuse materjalide läbitöötamisel, mis pärast kodanluse materjalide kokkuvõttes eesti taluraha kihi-

tuse äramääramisel on võrdlemisi väga madala väärtusega. Siin on antud terved kanged „keskmisi“ arvused, mis tõeliku seisukorra kinni mätsivad. Talumajapidamiste rühmitus ainuüksi kasutadaoleva põllumajanduslise maa suuruse järele eraldub Lenini soovitatud rühmitusest külvipinna alusel selle poolest, et siin on võetud peale põllu- ja aiamaa ka heina- ja karjamaa arvele, mille aluseks vist see asjaolu, et eesti põllumajanduses on mõõduandev piimamajandus, kus heina- ja karjamaadel määratusuur tähtsus. Kuid kõrvuti selle rühmitusega oleks pidanud tooma siis veel teisi talumajapidamiste rühmitusi — tööloomade ja lehmade arvu järele, mis aga täiesti puuduvad. Sellepärast oleme sunnitud tarvitama ka teisi näitarvusi, mis selle rühmituse alusel iseloomustavad talurahva majapidamisi käsitatava rühma piirides ja peavad iseloomustama peamiselt nende talumajapidamiste suurusrühma kuuluvate majapidamiste jõukust ja erikaalu eesti põllumajanduslikes valmistuses. Neid arvusi võib saada üldiste materjalide täiendaval läbitöötamisel, kuid kaugeltki mitte tarvilisel määral kõigi küsimuste ja talude suurusrühmade kohta. Sellepärast oleme sunnitud kõrvuti nende näitarvudega kasutama ka talude suurusrühma piirides „keskmisi“ arvusi, mille vastu just Lenin teravalt välja astus.

Vaatame nüüd, kuidas Eesti statistika püüab iseloomustada talurahva kihitust talumajapidamiste kasutadaoleva põllumajanduslise maa järele.

Eesti statistika keskbüroo poolt väljaantud „Eesti põllumajanduse statistika albumis“ lhk. 12 kirjutatakse selle kohta järgmist:

„Suurusrühmadesse jaotamise põhimõtte järele taludest peaaesjalikult oleks: I rühm (0,5—5 ha, — siin ja allpool minu poolt klambritesse võetud selgitamiseks,

J.R.) — need on, kus põllutöö oma majapidamises esineb kõrvaltööna; II rühm (5—10 ha) — väikekohad, kus põllutöö oma majapidamises esineb peatööna, kuid perekonnale täit ülespidamist ei anna ja sellepärast tuleb kõrvaltööd teha; III rühm (10—20 ha) — keskmisest väiksemad talukohad, kus enamasti perekonna tööjõud kõik oma majapidamises ära kulub — 1 hobuse kohad; IV rühm (20—30 ha) — keskmised ehk normaal- talud; 2 hobuse kohad, kus peale kohapidaja pere juba vähe ka võõrast tööjõudu tarvitatakse (harilikult tüdruk); V rühm (30—50 ha) — keskmisest suuremad ehk täistalud; 3 hobuse kohad; võõrast tööjõudu tarvitatakse aasta läbi, harilikult 1 meessulane ja suvel peale selle veel suilised; VI rühm (50—100 ha) — suurtalud, harilikult 4—5 hobuse kohad, peetakse 2 ja rohkem võõrast meestööjõudu; VII rühm (100 ja enam ha) — kohad, kus peremees tööst vähe osa võtab ning enamik ajast kulub tal majapidamise juhtimisele ja valitsemisele.“

Nende põhimõtetiste liigituste kohta pole meil praegu midagi öelda, sest iseasi on põhimõttelised seaded ja iseasi materjal — tegelik rühmitamine läbitöötamisel, mis seesuguseid põhimõttelisi järeldusi võimaldab teha. Siin ei saa olla mingit kahtlust, et talumajapidamiste rühmitus kasutadaoleva põllumajanduslise maa suuruse järele on mehaaniline rühmitus, sest ta ei arvesta majapidamise jõukust jne.

1925. ja 1929. a. põllumajanduslise üleskirjutuse materjalide kokkuvõtete põhjal väljenduvad need rühmitused järgmistes konkreetsetes arvudes, mis iseloomustavad ühtlasi ka talumajapidamiste arvu liikumist nende liigituste alusel maaomanduse ja maakasutamise põhjal:

Talude liik	Aastad	Talude arv	Sellest on % talude üldarvule						
			0,5—5 ha	5—10 ha	10—20 ha	20—30 ha	30—50 ha	50—100 ha	100 ja enam ha
Ostutalud peremeeste käes pidada	1925	50.677	7,0	8,9	21,2	21,1	36,7	4,8	0,3
	1929	54.359	9,0	9,7	22,6	20,8	28,5	9,0	0,4
Renditalud ostutalumaadel	1925	9.375	43,9	12,3	16,4	11,4	13,4	1,5	0,1
	1929	7.486	38,0	13,9	16,1	13,9	13,2	4,8	0,1
Riigi renditalud	1925	17.679	15,6	15,7	25,5	19,1	22,0	2,0	0,1
	1929	20.117	18,5	15,3	26,6	18,5	17,5	3,6	0,1

Talude liik	Aastad	Talude arv	Sellest on % talude üldarvule						
			0,5—5 ha	5—10 ha	10—20 ha	20—30 ha	30—50 ha	50—100 ha	100 ja enam ha
Asundustalud .	1925	29.860	15,9	18,0	35,6	24,1	6,2	0,2	—
	1929	32.077	15,4	19,9	36,5	22,3	5,4	0,5	—
Muud talud .	1925	18.970	35,5	29,1	23,9	6,0	3,6	0,9	1,0
	1929	19.318	37,2	29,4	23,4	5,7	2,9	0,6	0,8
Kokku kõiki talusid . . .	1925	126.561	17,3	15,3	25,3	18,6	20,7	2,5	0,3
	1929	133.357	17,6	16,2	26,2	18,2	16,6	4,8	0,4

Erilist huvi pakuvad need andmed aga maakondlikus läbilõikes, sest siin tulevad maakonna iseäraldused ilmsiks, mis üleriiklikus kokkuvõttes ära kaovad. Meie edaspidises analüüsis on sel tabelil suur orienteeriv tähtsus.

Maakonna nimetus	Aastad	Talude arv	Sellest on % talude üldarvule						
			0,5—5 ha	5—10 ha	10—20 ha	20—30 ha	30—50 ha	50—100 ha	üle 100 ha
Viru	1925	17.453	15,7	19,1	29,1	19,0	15,8	1,0	0,2
	1929	18.113	14,6	20,1	30,6	19,0	14,2	2,0	0,3
Järva	1925	7.967	10,7	13,1	27,1	23,9	22,7	2,1	0,4
	1929	8.198	9,6	14,0	29,4	23,7	18,6	4,3	0,4
Harju	1925	13.287	8,3	13,0	25,8	22,3	26,6	3,6	0,4
	1929	14.862	12,5	13,2	26,3	21,0	19,2	6,4	0,5
Lääne	1925	12.357	4,8	10,0	26,4	26,4	30,0	2,1	0,3
	1929	13.315	6,2	10,2	27,6	26,0	25,0	4,7	0,3
Saare	1925	9.305	12,0	12,2	26,8	17,8	26,8	4,1	0,3
	1929	10.163	12,5	13,8	28,7	16,9	19,8	8,1	0,2
Pärnu	1925	10.799	17,0	14,0	22,2	18,3	23,7	4,8	0,4
	1929	11.318	17,0	14,1	23,0	17,6	18,5	9,2	0,6
Viljandi	1925	10.818	20,0	14,8	22,2	16,5	22,3	4,0	0,2
	1929	10.488	16,0	16,0	23,6	17,0	19,0	8,0	0,4
Tartu	1925	17.518	21,8	13,7	23,0	17,2	21,6	2,4	0,3
	1929	19.326	25,0	14,0	23,7	16,0	16,0	4,9	0,4
Valga	1925	4.055	22,8	11,3	24,7	17,3	20,0	3,7	0,2
	1929	4.146	21,0	13,2	25,0	17,4	17,2	5,9	0,3

Maakonna nimetus	Aastad	Talude arv	Sellest on % talude üldarvule						
			0,5—5 ha	5—10 ha	10—20 ha	20—30 ha	30—50 ha	50—100 ha	üle 100 ha
Võru	1925	12.479	25,5	12,4	26,3	19,4	14,8	1,5	0,1
	1929	12.890	24,8	13,9	28,6	18,4	12,2	2,0	0,1
Petseri	1925	10.523	34,5	33,6	23,0	5,9	2,7	0,3	—
	1929	10.538	34,4	35,6	22,0	5,2	2,5	0,3	—
Kokku	1925	126.561	17,3	15,3	25,3	18,6	20,7	2,5	0,3
	1929	133.357	17,6	16,2	26,2	18,2	16,6	4,8	0,4

Toome veel mõned tabelid, mis annavad tarvilikku orienteerivat materjali eesti talurahva kihinemise analüüsimiseks.

Maa jagamine talude suurusrühmade vahel 1929. a.

Talude rühm pidadaoleva põllumajandus- duslise maa suuruse järel	Talude % üld- arvule	% talude üld- arvule			Maa suurus ühe talu kohta		
		Kõike maad	Põllu- ja aitamaad	Heina- ja karjamaad	Kõike maad	Põllu- ja aitamaad	Heina- ja karjamaad
0,5—5 ha	17,6	3,0	3,2	2,1	3,9	1,4	1,5
5—10 ha	16,2	6,4	6,9	5,5	9,1	3,3	4,1
10—20 ha	26,2	19,5	21,5	18,2	17,2	6,0	8,4
20—30 ha	18,2	21,7	23,3	21,4	27,6	9,9	14,3
30—50 ha	16,6	31,0	29,2	33,3	43,3	13,6	24,3
50—100 ha	4,8	14,7	12,3	16,5	70,9	19,7	41,6
100 ha j. e.	0,4	3,7	3,6	3,0	245,4	78,0	102,0
Kokku	100	100	100	100	23,2	7,7	12,2

Loomade jaotus talude suurusrühmade järel 1925. ja 1929. a.

Talude rühm pidadaoleva põllu- majanduslise maa suuruse järel	Aastad	% loomade üldarvule			Talude arv % talude üldarvile	Suurusrühm. keskm. ühe talu kohta loomi		
		Tõohobu- seid	Lehmi	Sigu		Tõohobu- seid	Lehmi	Sigu
0,5—5 ha	1925	5,5	5,9	7,0	17,3	0,4	0,9	1,0
	1929	4,8	5,4	6,0	17,6	0,4	0,9	0,7
5—10 ha	1925	9,2	8,4	8,2	15,3	0,8	1,5	1,3
	1929	9,9	8,2	8,5	16,3	0,8	1,5	1,0
10—20 ha	1925	21,6	21,0	21,1	25,3	1,2	2,3	2,1
	1929	23,2	22,5	22,0	26,2	1,2	2,5	1,7
20—30 ha	1925	22,1	21,1	21,2	18,6	1,6	3,1	2,8
	1929	22,7	22,0	21,6	18,2	1,6	3,7	2,5

Talude rühm pidadaoleva põllu- majanduslise maa- suuruse järele	Aastad	% % loomade üldarvule			Talude arv % % talude üldarvule	Suurusrühm. keskm. ühe talu kohta loomi		
		Tööhobu- seid	Lehmi	Sigu		Tööhobu- seid	Lehmi	Sigu
30—50 ha	1925	33,1	34,0	34,9	20,7	2,2	4,5	4,2
	1929	26,5	27,8	28,6	16,6	2,1	5,2	3,6
50—100 ha	1925	6,0	6,8	6,4	2,5	3,2	7,2	6,2
	1929	10,4	11,4	11,4	4,8	2,8	7,1	4,9
100 ha ja enam	1925	2,5	2,7	1,9	0,4	12,3	27,1	16,7
	1929	2,5	2,7	1,9	0,4	9,6	17,2	8,8
Kokku	1925	95,0 ¹⁾	95,2 ¹⁾	91,9 ¹⁾	100	1,4	2,7	2,5
	1929	100	100	100	100	1,3	3,8	2,6

Põllutööriistade ja -masinate jaotus talude suurus- rühmade järele 1925. ja 1929. a.

Taluderühm pidadaoleva põllumajan- duslise maa- suuruse järele	Aastad	Talude arv % % talude üldarvule	% % põllutööriistade ja masinate üldarvust				
			Külvi- masinaid	Vilja- loikajaid	Rohu- niitjaid	Hobuse- rehi	Viljapeksu- masinaid
0,5—5 ha	1925	17,3	0,6	0,4	0,5	0,5	1,3
	1929	17,6	0,5	0,6	0,5	0,4	0,7
5—10 ha	1925	15,3	1,4	0,7	1,0	1,0	2,1
	1929	16,2	0,7	0,6	1,2	0,8	2,3
10—20 ha	1925	25,3	7,6	7,3	9,8	12,2	11,3
	1929	26,2	8,9	9,2	13,0	9,2	13,6
20—30 ha	1925	18,6	17,5	19,0	22,5	25,4	21,5
	1929	18,2	20,6	20,6	26,9	21,3	22,5
30—50 ha	1925	20,7	46,6	55,5	51,9	41,4	51,8
	1929	16,6	35,4	42,9	39,8	54,5	38,6
50—100 ha	1925	2,5	16,0	12,9	11,0	16,4	9,3
	1929	4,8	21,6	21,2	16,0	10,9	13,5
100 ja enam ha	1925	0,3	10,4	4,4	3,4	3,1	2,8
	1929	0,4	11,9	4,8	2,6	3,1	2,9
Kokku	1925	97,8 ²⁾	99,6 ²⁾	99,6 ²⁾	99,7 ²⁾	100	93,2 ²⁾
	1929	100	99,2 ²⁾	99,9 ²⁾	100	100	94,1 ²⁾

²⁾ 100% puudujäävad väljaspool talusid arvestatud loomad.

¹⁾ 100% puuduvad väljaspool talumajapidamisi — masinate tarvitajate kasutatava.

Palgatöõjõu tarvitamine eesti talumajapidamistes 1929. a.

Talude rühm pidada oleva põllumajan- duslise maa suuruse järele	Talude arv	Neis palga- töõlisi	Keskmiselt 100 talumajapidamise kohta tuleb					
			Palgatöõlisi tüdse	Sellest				
				Aasta- töõlisi	Suve- töõlisi	Karjaseid	Kuu- töõlisi	Päeva- töõlisi
1— 5ha	23.456	2.017	8	2	1	2	1	2
5— 10ha	21.600	3.145	14	2	2	6	2	2
10— 20ha	34.977	12.907	36	7	7	13	3	3
20— 30ha	24.235	16.433	67	16	15	24	6	6
30— 50ha	22.185	27.083	122	33	35	33	10	11
50—100ha	6.433	16.439	224	59	77	44	14	30
100 ja enam	471	6.180	1.312	537	234	101	65	293
Kokku	133.357	82.204	—	20.988	20.066	23 899	6.892	9.344
%/% palgatöõliste üldarvule . . .		100	—	25,5	24,4	29,1	87,4	11,4

Kõik need tabelid kokku annavad kausis üksikasjalise materjali eesti talurahva kihinemise käsitamiseks pidadaoleva põllumajandusliku maa järele. Kuid kõigil neil tabelitel (kus toodud andmed kahe aasta kohta) on suuremaks puuduseks see, et I, V, VI ja VII rühmad pole oma vahel võrreldavad, sest esiteks on neis rühmades talumajapidamiste arvestamise alused mitmesugused, näit. esimeses rühmas 1925. a. 0,5—5 ha ja 1929. a. 1—5 ha, teiseks talude suurusrühmade intervallid pole kõikides rühmades ühesugused, nimelt 1925. a. oli V rühma intervall 30—60 ha, 1929. a. aga 30—50 ha, VI rühmal 60 kuni 120 ja 50—100 ha, VII rühmal 120 ja enam ning 100 ha. Sellepärast tuleb nendest võrdlustabelitest järelduste tegemisel ettevaatlik olla. Kuid meile ei tee see suuri raskusi, sest nagu allpool näeme, saame neist üle täiendavate materjalide tarvitamisega I rühma kohta ning viimase kolme talude suurusrühma ühteliitmise teel, sest nad moodustavad omaette enam-vähem ühtlase sotsiaal-klassilise talurahv-rühma.

Välja minnes eelpool toodust teeme kokkuvõtte eesti talurahva sotsiaal-klassiliste rühmade erikaalu kohta.

Esimese rühma moodustab põllumajanduslik proletariaat (ühes metsatöõlistega). 1922. a. üldrahvalugemise andmete põhjal elatasid endid põllumajapidamisest 20.000 põllutöõlise perekonda ja 33.240 üksikut ehk 77.405 iseseisvat põllutöõlist, ühes perekonnaliikmetega kokku 103.018 inim. ehk 16,7% põllumajanduslikust rahvaarvust. Kuid ühes aianduse, mesinduse, kalanduse

ja metsandusega elatasid endid põllumajandusest 123.336 inim. ehk 19% põllumajanduslikust rahvaarvust. („Rahva tööala ja ühiskondline kihitus Eestis“, Eesti Statistika keskbüroo väljaanne 1925. a.) Hilisemate aastate kohta puuduvad materjalid põllutöõliste arvu liikumise kohta. On vaid kokkuvõtted palgatöõjõu tarvitamise kohta eesti põllumajapidamises (talumajapidamistes) 1929. a. põllumajandusliku üleskirjutuse kokkuvõtetes, kuid ilma perekonnaliikmeteta. Nende kokkuvõtete põhjal („1929. a. põllumajanduslise üleskirjutuse andmed“, I. vihk, lhk. 209) töötas 1929. a. eesti talumajapidamistes 82.204 palgatöõlist. Kalandus ja metsamajandus (palgamaad), kui ka põllumajanduse saadusi ümbertöötavad ettevõtted ja ärid leidsid arvestamist ainult niivõrd, kuivõrd need valmistusalad seotud olid põllumajapidamisega (maaharimine, loomapidamine jne). Kuid kõigi nende valmistusalade kohta puuduvad eesti statistikas üksikasjalisemad andmed, sellepärast pole meil ka võimalik nende maatöõliste kihtide liikumist arvuliselt ette tuua.

Lenin kirjutas 1914. a. artiklis „Talurahvas ja palgatöõ“:

„Kodanluse huvid (mille järele pimedast peast sörgivad naroodnikud) nõuavad külaproletariaadi *äräsegamist* külakodanlusega. Proletariaadi huvid nõuavad võitlust selle äräsegamise vastu, nõuavad selget klassidesse eraldamist *igal pool*, seal hulgas ka talurahva keskel (Lenin, k. k. XII vihk, lhk. 367).

Eesti kodanlus on toimetanud ja toime-

tab kogu aeg seda külaproletariaadi ärasegamist külakodanlusega. Eesti statistika teenib siin täiel määral kodanluse huvisid, sest ta pole kunagi annud statistilist materjali klassilises läbilõikes. Käesoleval juhtumisel mätsitakse kinni maatöölste üksikute kihtide (metsatöölste) erikaal maatööraha hulgas, mida kodanlus teeb teadlikult, nagu ta igasuguseid klassivahede tundemärke püüab hoolega maata teha.

Teisest küljest on külakodanlus huvitatud sellest, et külaproletariaati ümbritseda mitmekesiste üleminevate kihtidega — proletariaadilt poolproletaarlastele, poolproletaarlastelt väikemaapidajatele ja väikemaapidajatelt kesktalurahvale.

Lenin kirjutab:

„Kapitalism ei oleks kapitalism, kui „puhas“ proletariaat ei oleks ümbritsetud hulga äärmiselt kirjude üleminevate tüüpidega proletariaadilt poolproletaarlastele (kes pooleldi saavad eluülevõltpidamise abinõusid tööjõu müümisest), poolproletaarlastelt väikemaapidajatele (ja väike käsitöölisele, kodutöölisele, peremeestele üldse), väikemaapidajatelt kesktalurahvale jne (L. k. k. XVII, v. lkh. 162).

See Lenini seade käib täiel määral ka praegusaja Eesti kohta, kus niisuguseid üleminevaid talurahvakihite on õige rohkesti.

Teise talurahvarühma moodustavad poolproletaarlased ehk pisimaapidajad, n. n. maalapiga proletaarlased. Eestis on selle talurahvarühma tüübiliseks esitajaks talumajapidamised maaga alla 1 ha kuni 5 ha-ni. Eesti ametlik statistika kinnitab, et „need on majapidamised, kus põllutöö oma majapidamises esineb kõrvaltööna“. Siia hulka kuulub ka osa majapidamisi talude rühmast 5—10 ha põllumajanduslike maaga (ligikaudu üks viiendik). Lenin uuris õige üksikasjaliselt talurahva kihinemist Venemaal ning arvab poolproletaarlaste talumajapidamiste ehk maalapiga põllutöölise hulka kõik ilma hobusteta ja kolm neljandikku ühe hobusega talumajapidamisi. Eestis on ühe hobusega talumajapidamiste esitajateks ligi $\frac{4}{5}$ majapidamisi taluderühmast 5—10 ha maaga ja 10—20 ha maaga majapidamiste rühm tervelt. Arvestades eesti talumajapidamiste kohaliste iseäraldustega, ei saa kuidagi vene olude eeskujul ja Lenini väljaarvamisi aluseks võttes ka eesti ühe hobusega talumajapidamised maalapiga palgatöölise hulka arvata, sest see oleks mehhanistlik leninismi solkimine, kuna suurem osa eesti ühe ho-

buse kohti ei kuulu mitte poolproletaarlaste, vaid väikevalmistajate hulka.

Lenin iseloomustab oma uurimistöodes seda talurahvarühma järgmiselt:

„Vaevalt on meie ligikaudsetes arvestustes liialdust, kui külaproletariaadi hulka arvasime ka ilma hobuseta ja kolm neljandikku ühe hobusega majapidamisi (ligi pool kõikidest talumajapidamistest). Need talupojad on hingemaaga kõige vähem kindlustatud, tihti annavad nad oma maalapi inventari, seemnete jne puudumise tõttu rendile. Talurahva üldisest renditavast ja ostetavast maast langetavad nendele viletsad raasukesed. Oma majapidamised ei suuda neid kunagi toita ja põhisissetuleku allikaks on neil mitmesugused kõrvalteenistused, s. o. oma tööjõu müümine. See on hingemaaga palgatöölise — sulaste, päevatöölise, mustatöölise, ehitustöölise ja muude töölise klass.“ (L. k. k. III v. lkh. 102). Edasi:

„Ilma hobuseta talupoja puhas sissetulek põllutööst on 41,99 rbl. kõrvalteenistusest — 59,04 rbl., ühe hobusepidajal — 69,37 ja 49,22 rbl. Juba üksi nende arvude võrdlemine näitab, et meie ees on hingemaaga põllutöölise tüüp, kes osa oma ülevõltpidamise väljaminekuid kõrvalteenistusega kinni katab (ja selle tõttu tööpalku alla surub). Niisuguseid tüüpe *peremeestega* (põllumeeste ja töösturitega) ära segada tähendab kõige hoolimatul viisil rikkuda teadusliku uurimise nõudeid“ (L. k. k. III v., lkh. 109.) Edasi võrdleb Lenin aastasulase keskmist palka 10 aasta jooksul, mis Venemaal Voroneshi kub. 1881.—1891. a. tõusis 57 rublani puhtas rahas, ehk 99 rbl. ühes ülespidamisega, nii et ülespidamine läks maksma 42 rbl. Ilma hobuseta ja ühe hobusega, aga oma hingemaaga sulaste ja päevatöölise isikliku tarvituse koguhulk seisab sellest tasapinnast madalamal. Ilma hobuseta talumehe kogu perekonna (4 hinge) ülevõltpidamine maksab ainult 78 rbl. ja ühe hobusega (perekond 5 hinge) — 98 rbl., s. o. vähem, kui üheainsa sulase ülevõltpidamine. Nagu oodata võis, on sulane, kes seotud hingemaaga, palju halvemas seisukorras, kui sulane, kes sellest sldemest vaba (L. k. k. III v., lkh. 121—122).

Kuid põllutöölise varustamist maaga teostab külakodanlus õige tihti oma huvides ja sellepärast on maalapiga põllutöölise tüüp omane kõikidele kapitalistlikele maadele. (Lenin, sealsamas, lkh. 129.) Ka Eestis on seesugune põllutöölisetüüp õige rohkearvuline. Tema erikaal kasvas vii-

mase aastakümne kestel õige tuntavalt, eriti ühenduses maareformi teostamisega, mille tagajärjel ligi pooled endised mõisatöölised kartulimaad said ning hulk n. n. eluaseme- ja käsitöökohti loodi, isegi piseremehi katsuti soetada popsiseadusega. See oli ja on vastav eesti maakodanluse huvidele. Kuid eesti tõusikkodanlus püüab kõigi abinõudega seda „külaproletariaadi“ klassi „külakodanlusega“, s. o. peremeestega, ära segada. Selles mõttes jäeti 1929. a. põllumajanduslisest üleskirjutusest kõik pisimajapidamised maaga alla 1 ha välja, milliste hulgas eriti rohkesti mitmekesiseid maaproletariaadi kihte leidub. Ainult täiendav uurimine annab võimaluse ka selle talurahvakihhi erikaalu ja seisukorda selgitada.

Anname kõigepealt selles asjas sõna ametlikule statistikale. „Eesti statistika kuukirjas“ nr. 116 (7) — 117 (8), 1931. a., kus nende materjalide läbitöötamise kokkuvõte ilmunud, kirjutab H. Reiman artiklis „Väikemajapidamised“:

„Kui peame silmas põllumajanduslises üleskirjutusel arvestatud talude üldarvu — 133.357, siis väikemajapidamiste arv — 50.104 alla 1 ha majapidamist ja 45.056 majapidamist 1—10 ha majapidamist kokku 95.160 majapidamist on meil tähelepanu pälvivalt suur.“

Väikemajapidamised alla 1 ha ei kuulu 1929. a. põllumajanduslises üleskirjutuses üldkokkuvõtete hulka. Nad jagunevad ühes teiste pisimajapidamiste rühmadega valdades, alevite ja linnade vahel järgmiselt:

	Kokku pisimaja- pidamisi	S e l l e s t o n					
		alla 1 ha	1—5 ha	5—10 ha	% üldarvule		
					alla 1 ha	1—5 ha	5—10 ha
Valdades	65.684	21.977	22.296	21.411	33,5	33,9	32,6
Alevites	5.381	4.822	463	96	89,6	8,6	1,8
Linnades	24.095	23.305	697	93	96,7	2,9	0,4
Kokku	95.160	50.104	23.456	21.600	—	—	—

Edasi jätkab Reiman sealsamas:

„Kuigi ses arvus (s. o. 95.160, J. R.) on, nagu täheleandud eelpool, mitte ainult loomapidajaid linna majapidamisi, kus maa puudub ja siin käsitledavalt väikemajapidamisena arvesse ei võiks tulla, võime lugeda ka mäga väikemajapidajate arvu siiski hästi suureks. Juba üksi valdades asuvad alla 1 ha majapidamised koos kõigi 1—10 ha väiketaludega annavad 67.033 väikemajapidamist 88.301 kümne ja enam ha talu vastu. Arvates juurde maakasutajaid väikemajapidamisi alevites ja linnades, saaksime arvu, mis sugugi alla ei jää üle 10 ha talude arvust — ligikaudsel arvestusel ligi 90.000 väikemajapidamist.“

Siit järgneb, et suurem osa eesti talumajapidamisi on pisi- ja väikemajapidamised, mis perekonnale täit ülespidamist ei kindlusta, sest rääkimata talumajapidamistest alla 1 ha ja 1—5 ha on eesti kodanluse enese ametliku statistika põhjal

majapidamised 5—10 ha — „väikekohad“, kus põllutöö oma majapidamises esineb peatõuna, kuid perekonnale täit ülespidamist ei anna ja sellepärast tuleb kõrvaltööd teha („Eesti põllumajandus“, 1928, lhk. 12). Neis majapidamistes elab aga kokku 226.988 inim. See moodustab kogu Eesti rahvaarvust ühe viiendiku (20,3%), maaelanikkude arvust 28,8%, kogu põllumajanduslisest rahvaarvust valdades, ühes arvatud ka alla 1 ha majapidamisi — 32% ja 10 ja enam ha talude rahvaarvust valdades — 48,1%. Ja seda ilma põllutöölised, mille erikaal Eestis oli 1922. a. üldrahvalugemise andmetel 19% põllumajanduslises rahva üldarvust. Eelpool nägime, et põllutööliste arv 1929. a. põllumajanduslises üleskirjutuses andmete põhjal võrreldes 1922. a. pole vähenenud. Siit järgneb, et põllutöölised ühes pisi- ja väikemajapidamistes elavate poolproletaarlaste ja väikemajapidajatega moodustavad enamuse (32% ja 19%, kokku 51%) põllumajandus-

lise rahva arvust. See on muidugi väga ligikaudselt arvatud, mida allpool üksikasjalisemalt tõestame. Kõik see kõneleb aga sellest, et pisi- ja väikemajapidamistel on määratusuur tähtsus eesti töölisliikumises, sest just need maatööraha kurnatud kihid annavad ühes maatöolistega tööstusproletariaadi revolutsioonilise võitluse aktiivseid toetajaid ja liitlasi maal. Kes sellest aru ei taha saada ja nende talurahvakihtide olemasolu eitab, nende tähtsust proletaarses revolutsioonivõitluses Eestis ei hinda, see töötab kodanluse kasuks.

Vaatame nüüd lähemalt, mida need pisi- ja väikemajapidamised enestest kujutavad. Võtame kõigepealt majapidamised alla 1 ha. Niisuguseid majapidamisi on valdades 21.977, kus elab 63.245 inim. Sellest pisimajapidamise rühmast on põllumajanduslike üleskirjutuse materjalide läbitöötamisel andmed olnud rahuloldavad 20.740 majapidamise kohta, mis võimaldab meile kaunis selge ja üksikasjalise ülevaate nende majapidamiste kohta, sest need majapidamised on liigitatud põhirühmadesse perekonna peaülespidamise või sisetulekuallika järele. Sellel rühmitusel on määratusuur tähtsus, sest ta näitab, missuguses vahekorras on pisi- ja väikemajapidamised peasisetuleku saamise mõttes põllumajandusega ja muude valmistusaladega maal.

Nendes pisimajapidamistes alla 1 ha on majapidaja perekonna peaülesvalpidamise allikaks valdades need valmistus- ja teenistus- alad, mis kõrvaloleval veerul toodud tabelis ära märgitud.

Härrasriigi statistikast toodud ametlikult seletusest selles tabelis avaldatud tööalade kohta on näha, et siia hulka kuulub suurem osa maatöolistest, põllutöolistest, õmblejate, rätseppade, kingseppade, seppade, telliskivi-, lubja- ja tsemendi-põletusahjude tööliste, praakalite, kudufate, villaketrajate, puuseppade, ehitustöolistest, raudteelaste, postivedajate jne majapidamisi.

Selle majapidamiste rühma hulgas leidub aga ka väikeettevõtjaid — veskite ja villavabrikute omanikke, kaupmehi, apteekereid, siis vabaelukutselasi — arste, õpetajaid, ja isegi neid, kes end kapitalist elataavad (majaomanikud — üürist ja maaomanikud — maarendist).

Ametlik statistika teeb selle tabeli põhjal järgmised kokkuvõtted ja järeldused, (Reimani artiklist „Väikemajapidamised“):

„Üldse võib aga alla 1 ha majapidamisi siiski iseloomustada peamiselt maatöolistest majapidamisteks. Sest arvates

Valmistus- või teenistus- alad	Maja- pidamiste arv	%/o maja- pidamiste üldarvule
1. Põllumajandus (alandus, mesin- dus, kalapüük) .	778	3,8
a) sellest kalapüük	589	2,8
2. Tööstus (väike- tööstus ja käsitöö)	1.820	8,9
a) sellest rätsepad ja õmblejad, king- sepad	809	3,9
b) sepad	534	2,6
3. Ehitustööstus . .	1.286	6,2
4. Käsitöö üldse . .	2.684	8,1
5. Transport ja side- asjandus	572	2,8
6. Kaubandus	898	4,3
7. Ühiskondl. tegev.	749	3,6
8. Tööstuse- ja kau- banduse ametni- kud, tehn. person., teenijad, töölisel	1.081	5,2
9. Juhuslik töö . . .	10.705	51,6
10. Hoolealused . .	853	4,1
11. Kapitalist elavad	316	1,5
Kokku	20.740	100

juurde juhusliku töö rühmale muud töö-
lised umbkaudse hinnangu järele käsi-
töoliste osas teistest rühmadest, saame
kokku mitte alla 75% töölistmajapida-
misi.“

Meie arvates on 75% liig tagasihoidlik
hinnang. Meie arvestuste põhjal on sel-
les rühmas umbkaudselt mitte alla 85%
töolistmajapidamisi. Ülejäänud osa selle
rühma majapidamisi moodustavad pisimaja-
pidamised — väike- kui ka keskmised
kaubavalmistajate majapidamised. Siia hulka
kuuluvad ka põllumajanduse saadusi üm-
bertöötavate ettevõtete juhatajate ja omanik-
kude maalil asuvad ettevõtted — maja-
pidamised, kaupmeeste majapidamised jne.
Neid majapidamisi ei või kuidagi ära
segada maatöolistest majapidamistega ning
kogu selle rühma majapidamisi arvata maa-
töolistest ning poolproletaarlaste ehk maa-
lapiga töolistmajapidamiste hulka. Ka siin
on oma kihinemine, mis ligikaudu järg-
mine: poolproletaarlaste majapidamisi 8%,
väikeettevõtjaid ehk väikekaubavalmista-
jaid 5% ja kapitalist (üürist ja rendimak-
sust) elavaid — 2%.

Välja minnes neist vahekoradest jagu-
neks selle rühma majapidamiste ja ela-
nikkude arv järgmiselt:

Ühiskondlik kihi- nemine	Maja- pidamiste arv	% üld- arvule	Ela- nikke
1. Maatööliste majapidamised	18.677	85,0	54.750
2. Poolproletaarl. majapidamised	1.760	8,0	4.064
3. Väikeettevõtj. majapidamised	1.100	5,0	3.165
4. Kapitalistide majapidamised	440	2,0	1.266
Kokku	21.977	100	63.245

Kui võtta pisimajapidamisi alla 1 ha alevites, mida kokku 4.822 majapidamist, ja vaadelda nende peasissetuleku allikaid, saame 11 alevi kohta läbitöötatud materjalide põhjal järgmise pildi: 1) põllumajandus (ühes arvatud aiandus, mesindus, kalapüük) on peasissetuleku allikaks 1,4% majapidamistel; 2) tööstus (väiketööstus, peamiselt käsitöö) — 4,8%; 3) ehitustööstus — 3,3%; 4) käsitöö üldse — 6,2%; 5) kaubandus — 6,2%; 6) transport ja sideasjandus — 2,4%; 7) ühiskondlik tegevus — 4,0%; 8) tööstuse ja kaubanduse töölised ja teenijad — 34,5%; 9) tööstuse ja kaubanduse ametnikud ja tehniline personal — 3,2%; 10) juhuslik töö — 27,8%; 11) hoolealused — 2,6% ja 12) kapitalist elavad — 3,6%. Eesti kodanluse ametlik statistika kirjutab:

„Ka alevites valdava osa alla 1 ha majapidamisi moodustavad töölised — samuti 75%; kuid siin esinevad suurima rühmana tööstuse ja kaubanduse alal töölised — 34,5% ja nende järele teisel kohal juhusliku töö tegijad (ka põl-
lutöölised) — 27,8% määral“ (võetud Reimani artiklist).

Lähemal vaatlemisel selgub, et kodanluse ametlik statistika ka siin tööliste majapidamiste erikaalu alevites alla hindab. Meie kokkuvõtte järele on alevites ligikaudu 81,6% töölistamajapidamisi. Ülejäänud osa majapidamisi jaotame järgmiselt: poolproletaarlaste majapidamisi — 8%, väikeettevõtjate — 6% ja kapitalist elavate — 4,4%.

Välja minnes neist vahekoradest jagu-
neks selle rühma majapidamised alevites
järgmiselt:

Ühiskondlik kihine- mine	Maja- pidamiste arv	% üld- arvule	Ela- nikke
1. Maatööliste majapidamised	3.906	81,6	12.890
2. Poolproletaarl. majapidamised	386	8,0	1.250
3. Väikeettevõtj. majapidamised	289	6,0	1.190
4. Kapitalist elav. majapidamised	217	4,4	980
Kokku	4.822	100	16.310

Huvitavaks lisanduseks eelpool toodud andmetele väikemajapidamiste peasisse-
tulekualalt on vastavad andmed 1—10 ha talumajapidamiste kohta. Kuid senini on neid andmeid ilmunud eesti härrasriigi statistikas ainult Järvamaa kohta, kuna teiste maakondade kohta on 1929. a. põllumajandusliku üleskirjutuse materjalid senini veel läbi töötamata ja avaldamata.

Võtame need talumajapidamiste rühmad 1—5 ha ja 5—10 ha ja vaatleme nende taludepidajate perekonna peasissetuleku-
alasisid Järvamaal:

	Talude arv prots.	1—5 ha talud			
		Ostutalud	Rügi rendi- talud	Asundus- talud	Muud talud
Talupidaja perekonna peaülevalpidamise allikas protsentides:					
a) on talu	57,3	58,3	70,0	62,7	21,1
b) ei ole talu	42,7	41,7	30,0	37,3	78,9
Talustpeaülevalpidamise saa- misel kõrvalsissetuleku ala protsentides:					
1. Juhuslik töö	76,8	72,7	83,2	83,4	28,7
2. Tööstus ja käsitöö	10,6	9,1	14,4	6,0	21,4
3. Ehitustöö	6,7	—	—	10,6	14,3
4. Ühiskondline tegevus	3,0	18,2	—	—	14,3
Talust peaülevalpidamist mitte saamisel kõrvaline peatööala protsentides:					
1. Juhuslik töö	40,4	35,0	51,7	46,4	29,8
2. Tööstus	12,9	16,8	9,3	12,0	14,8
3. Ehitustöö	10,6	20,4	14,8	7,9	5,3
4. Käsitöö	7,6	9,3	5,6	12,9	2,1
5. Kaubandus	7,3	9,3	3,7	7,9	7,4
6. Transport ja sideas- jandus	2,0	—	3,7	3,0	1,1
7. Ühiskondline tegevus	14,2	3,7	7,4	5,9	33,0

Tabelist on näha, et pisimajapidamiste rühmas 1—5 ha on talumajapidamine temas elavale perekonnale peaülevalpidamise allikaks 57,3% talumajapidamistest. Kuid talust ülevalpidamise saamisel ollakse sunnitud siiski õige suurel määral hankima kõrvalsissetulekuid, milleks on peamiselt juhuslik töö (76,8%), väiketööstus ja käsitöö (10,6%), ehitustöö (6,7%) jne.

Niisugusel juhul, kui talu ei ole talupidaja perekonna peaülevalpidamise allikaks — neid on talude rühmas 1—5 ha 42,7% kogu selle rühma majapidamiste üldarvust — on kõrvaliseks peatöölalaks jällegi juhuslik töö — 40,4% majapidamistes, väiketööstus ja käsitöö — 20,5%, ehitustöö — 10,6%, kaubandus — 7,3%, transport ja sideasjandus — 2% jne.

Kuid Järva maakonda ei saa kuidagi kogu kodanlise Eesti kohta täitsa tüübiliseks pidada väikemajapidamiste perekonna peaülevalpidamise allika kindlakstegemisel. Näiteks võiks tuua Läänemaa, kus väiketalud on temas elavale perekonnale peaülevalpidamise allikaks 1—5 ha rühmas vaid 32% (Järvamaal 57% vastu) ja 5—10 ha rühmas 66,7% (82% vastu). Siit järgneb, et praeguste kasutada olevate materjalide põhjal on õige raske kindlaks teha väikemajapidamiste peasissetuleku allikat, sest igal maakonnal on Eestis oma iseäraldused, kuna põhja-Eesti õige tuntavalt erineb lõuna-Eestist, mille kohta aga andmed täitsa puuduvad. Sellepärast võime meie ainult ligikaudseid järeldusi teha olemasolevatest materjalidest. Kuid üks on kindel, et määratusuur enamus pisimajapidamisi 1—5 ha võib arvata poolproletaarlaste ehk maalipiga põllutöölaliste—maatöölaliste hulka (kuigi ka siin oma erinevusi leidub, mida meie talurahva kihinemise üldkokkuvõtte juures silmas peame).

Järgmises väikemajapidamiste rühmas 5—10 ha on talu tähtsus perekonna peaülevalpidamise saamises tuntavalt kõrgem, kui eelmises rühmas, mida kõrvaloleval veerul toodud tabel kaunis üksikasjaliselt iseloomustab:

Kuid ka selle talumajapidamiste rühma hulgas leidub poolproletaarlaste talumajapidamisi. Meie arvates võiks üks neljandik — 25% (kodanlise ametliku 17,7% vastu) selle rühma talumajapidamisi arvata poolproletaarsete majapidamiste hulka, sest nagu tabelist selgub, on ka selles talumajapidamiste rühmas rohkesti majapidamisi, kus majapidaja selleks, et perekonnale täit ülespidamist saada, on sun-

	Talude arv prots.	5—10 ha talud			
		Ostutalud	Riigi rendi-talud	Asundus-talud	Muud talud
Talupidaja perekonna peaülevalpidamise allikas protsentides:					
a) on talu	82,3	79,3	82,9	90,4	46,1
b) ei ole talu	17,7	20,7	17,1	9,6	53,9
Talust peaülespidamisesaamisel kõrvalsissetulekuala protsentides:					
1. Juhuslik töö	72,3	57,1	73,7	80,9	22,1
2. Tööstus ja käsitöö	12,9	23,8	2,6	9,9	38,9
3. Ehitustöö	8,8	14,3	15,8	6,4	5,8
4. Kaubandus	2,3	4,8	5,3	1,4	—
5. Ühiskondline tegevus	2,3	—	—	—	27,8
Talust peaülevalpidamist mitte saamisel kõrvaline peatööala protsentides:					
1. Juhuslik töö	33,2	24,2	69,9	46,8	8,7
2. Ühiskondline tegevus	26,7	6,9	—	3,2	68,4
3. Tööstus ja käsitöö	14,2	17,2	13,4	25,8	7,2
4. Ehitustöö	5,8	13,8	6,7	8,1	4,3
5. Kaubandus	5,8	13,8	6,7	8,1	—

nitud kaunis suurel määral hankima kõrvalsissetulekuid. See tuleb nähtavale nii esimesel kui ka teisel juhul, s.o. kui talu on ja ei ole perekonna peaülevalpidamise allikaks.

Kokkuvõttes sunnitavad nii esimene (1—5 ha) talumajapidamiste rühm kui ka teine (5—10 ha) rühm kehva talurahva majapidamiste rühma Eestis. Need majapidamised eraldavad iga aasta rohkesti palgatööjõudu suurtaludele ja muudele tööaladele ja juhuslistele töödele. Neis talumajapidamistes on rendivahekorrad mõduandvateks agraarvahekorradeks, mis on aluseks kehva talurahva jõhkrale kurnamisele ostutalude peremeeste ja härrasriigi poolt kõrge rendimaksu kaudu. Seda tõendab härrasriigi statistika ise: esimese rühma (1—5 ha) talude üldarvust on rendimajapidamisi 55%, teises (5—10 ha) — 47%. Need talumajapidamised ei ole kindlustatud oma leivaga ja suurema osa perekonna ülevalpidamiseks tarvisminevast leivast on nad sunnitud kõrvalt ostma. 1—5 ha talumajapidamiste rühmas, kus rukki saak ilma seemneta on 40.800 tsentnerit, ostab see talumajapidamiste rühm ametlike andmete põhjal iga aasta

keskmiselt 71.100 tsentn. rukist, mis 63,5% selle rühma aastasest kogutarvidusest välja teeb. (J. Jaanusson „Teravilja saak ja tarvitatus“, „Eesti Põllumajandus“, VIII vihik, 1929.)

5—10 ha talumajapidamiste rühmas on rukki kogusaak ilma seemneta 98.300 tsentnerit. See talumajapidamiste rühm ostab aastas 22.700 tsentnerit rukist ehk 19% selle rühma talumajapidamiste kogutarvitusest. On täitsa selge, et need talurahvarühmad kuuluvad poolproletaarlaste ja väikemaapidajate hulka.

Järgmised talurahva majapidamiste rühmad 10—20 ha ja 20—30 ha põllumajandusliku maaga moodustavad enesest kesk-talurahva majapidamisi, „kus perekonna tööjõud kõik oma majapidamises ära kulub (10—20 ha) — 1 hobuse kohad“ ja „kus peale kohapidaja perekonna ka võõrast tööjõudu tarvitatakse (harilikult tüdruk) — 2 hobuse kohad.“ Niiviisi iseloomustab härrasriigi ametlik statistika neid talumajapidamiste rühmi. Eelpool toodud tabelitest on näha, et neis talumajapidamistes on keskmiselt ühe talu kohta 6—10 ha põllu- ja aiamaad, 8—14 ha heina- ja karjamaad, 2—4 lehma ja 2—3 siga. Oma leiba neis majapidamistes perekonna toitmiseks jätkub ja paremail aastail on isegi teatav ülejääk: esimeses rühmas — 73.600 tsentnerit ja teises rühmas — 120.000 tsentnerit, mida nad turul ära müüa ehk kariloomade toitmiseks tarvitada võivad. Seega on esimeses rühmas võimalik kaubanduslik rukkitoodang 25,2% kogu rukkitoodangust, teises rühmas aga 41%. Need mõlemad talumajapidamiste rühmad koonduvad oma kätte 45% kogu rukkitoodangust, millest 33% võib turule minna müügililja näol. Veidi rohkem kui üks kolmandik (0,4) selle talurahvarühma majapidamisi tarvitab võõrast tööjõudu. Lenin pidas tüübiliseks nähtuseks seda, et Saksamaal üks kolmandik kesk-talurahva majapidamisi tarvitab võõrast tööjõudu, Prantsusmaal veel enam*). Leninlist kesk-talurahva äramääramist arvele võttes võime kinnitada, et need kaks talurahva majapidamiste rühma enam-vähem õieti iseloomustavad kesk-talurahva majapidamisi ja nenda erikaalu Eesti talurahva majapidamiste hulgas.

Ülejäänud talumajapidamiste rühmad üle 30 ha põllumajandusliku maaga moodustavad suurtalusid ehk n.n. eesti hallparunite majapidamised, kus leidub isegi mõni-

sada mõisatalu. Sellesse talumajapidamiste rühma kuulub (talud 30—50, 50—100, 100 ja enam ha) 21,8% talumajapidamisi, kes koondavad oma kätte 50,4% kogu maast, 45,1% põllu- ja aiamaast, 52,8% heina- ja karjamaast, 41,9% lehma, 41,9% sigu, 68,9% külvimasinaid, 68,9% viljalõikajaid, 58,4% röhuniitjaid, 68,5% hobuserahi, 55,9% viljapeksusinaid. Nende talumajapidamiste kätte on koondatud ka 43,7% kogu rukkitoodangust. Müügi rukist on neis talumajapidamiste rühmades kokku 243.100 tsentnerit ehk 51,2% nende talumajapidamiste rühmade kogusaagist. Palgatöölisi tarvitakse keskmiselt 1,8 inim. ühe majapidamise kohta (kodanluse statistika enese kinnituse järele „tarvitatakse võõrast tööjõudu aasta läbi“), kuna palgatööjõu tarvitamise viisid on väga mitmekesised ja paenduvad. See on kulaklik-kapitalistlike talumajapidamiste rühm ehk külakodanlus.

Võttes aluseks eelpool toodud talumajapidamiste rühmade iseloomustust, saame andmed, mis väljendavadeesti talurahva sotsiaal-klassilist kihinemist 1929. a. põllumajandusliku üleskirjutuse andmete järele (kaasa arvatud pisimajapidamised alla 1 ha valdades ja alevites): (Vaata tab. 37lhk. üleval ääres).

Tabelist selgub, et Eestis oli 1929. a. põllutööliste perekondi — 48.000 (sellest 22.000 põllutööliste perekonda, plus 21.977 pisimajapidamist alla 1 ha valdades ja 4.822 pisimajapidamist alevites), ehk 27,1% talurahva majapidamiste üldarvust, poolproletaarlasti — 13%, väikemajapidamisi — 12%, kesk-talunikke — 32,9% ja kulakuid 15%. Eelpool tegime juba selgeks, et suurem osa poolproletaarlaste majapidamisi iga üks neljandik väikemajapidamisi kuuluvad maalapiga proletaarlaste hulka. Poolproletaarlasti võib nende majanduslises kindlustamata seisukorra poolest läiesti maatööliste hulka arvata, kuid meie hoidmise vormaliselt kinni eelpool antud metodoloogilisest skeemist ja tõime nad siin eraldi. Kokku võttes on Eestis põllutööliste ja poolproletaarlaste erikaal maal 36—40% talurahva majapidamiste ja elanikkude üldarvust, moodustades ühes väikemajapidamistega (kehvikutega) enamuse maaelanikkude üldarvust. Sellel asjaolul on määratusuur tähtsus. Ta kinnitab, et *eesti tõusikkodanlus pole suutnud maata-meeste ja vähesemaaga talurahva olukorda kergendada, et tõusikkodanluse poolt väljatõttatud maareform pole suutnud kõrvaldada maapuudust Eestis.* Teisest küljest on tõusikkodanlus hallparunite

*) „Kommunistiline Internatsionaal. Resolutsioonid ja põhikiri“. Tõlkinud H. P. Vaata „Põhilaused maaküsimuse kohta“, lhk. 64.

Talurahva sotsiaal-klassilised rühmad	Talude arv	% üldarvule	Alaliselt töötajate arv	% üldarvule	Rahvaarv	% üldarvule
Põllutöölised	48.000	27,1	135.803	28,3	188.346	25,2
Poolproletaarlaste	23.456	13,0	46.815	9,8	78.995	10,5
Väikemajapidajad	21.600	12,0	51.597	10,7	84.381	11,3
Keskmikud	59.212	32,9	158.302	33,0	254.701	33,5
Kulakud	27.089	15,0	87.583	18,2	140.887	19,5
Kokku	180.157	100	480.100	100	747.310	100

huvides hulga uusi pisimajapidamisi — eluaseme- ja käsitöökohti juurde loonud, mis maakodanlusele odavat tööjõudu maa külge peab kinnitama. See nähtus tuleb iseäranis suurejooneliselt ilmsiks maareformi teostamise käigus, kus kodanlus ägedas klassivõitluses proletariaadiga ja

maatööräha kehvade kihtidega on sunnitud minema (pärast 1. det. õppetunde) maatööräha rahulolematuse vaigistamisele ja neile uusi eluaseme- ja käsitöökohti looma võrandatud mõisate maadel. Järgmine tabel iseloomustab seda protsessi 1923.—1929. a.

Talude rühm pidadaoleva põllumajanduslise maa suuruse järel	1923. aasta		1929. a a s t a			
	Talude arv	% talude üldarvule	Talude arv	% talude üldarvule	Neil on maad ha	% maa üldsummale
Kuni 1 ha	1.755	6,5	6.180	13,4	2.848	0,5
1—5 ha-ni			6.135	13,3	20.658	3,3
5—10 „	1.464	5,4	7.662	16,6	55.722	8,8
üle 10 ha	23.729	88,1	26.202	56,7	549.411	87,4
Kokku	26.948	100	46.179	100	628.639	100

See tabel on mitmeti huvitav ja õpetlik. Ta paljastab kõigepealt kodanluse maareformi tõsisit palet. Ta kinnitab, et kodanlus on juurde loonud rohkesti uusi pisi- ja väikemajapidamisi, mille arv tõusis 3.219 pealt 1923. a., mis siis uute asundustalude üldarvust 11,9% välja tegi, 19.977 peale 1929. a., mis nüüd uute asunduste talude üldarvust juba 43,3% välja teeb.

Kuid need 20.000 majapidamist said aga kokku ainult 79.228 hektarit maad, mis keskmiselt ühe talu kohta 4 hektarit välja teeb. Härrasriigi põllutööminister on kor-

duvalt avalikult seletanud, et endistest mõisatöölisest (21.600 perekonnast) on maad saanud 11.000 perekonda, kokku 98.000 ha. Seega on pooled end. mõisatöölisest perekonnad maata jäetud, kuna maad anti jõukatele talurahvakihtidele — hallparunite pojukestele ja väimeestele, jõukamatele keskmikkudele jne, kellel võimalused olid maad võtta (oma inventar, loomad, raha jne). Sel tõsiasjal on määratusuur poliitiline tähtsus. Ka tabelis toodud andmed kõnelevad sellest, et ligikaudu pool (43,3%) uutest asunduskohtadest, mille suurus on alla 10 ha, said

ainult 12,6% kogu võõrandatud ja väljantud suurmaomandusest oma kasutada, kuna rõhuv enamik sellest maast (87,4%) läks külakurnajate, jõuka ning keskmiktalurahva kätte. Siit järgneb, et maareform, olles vormilt väikekodanline, on siult puht kulaklik. See ei võinud mõju avaldamata jätta ka talurahva kihinemisele ja klassijõudude liikumisele ning kapitalistlike valmistusjõudude edenemisele eesti põllumajanduses. Kes neid tõsiasi ei näe, ehk neist aru ei saa, see ei suuda aru saada ka kehva ja keskmise jõukusega talurahva lagunemisest praegusaja Eestis.

Nisuguses staatilises, alaliselt püsivas seisukorras käsitab talurahva kihinemist praegusaja Eestis prof. J. Palvadre, (käsi- kirjast „Faschistkaja Estonija“), kes ei tunne ega tunnista härrasriigi maareformi ja selle tagajärgi talurahva kihinemisele.

Missugust mõju avaldas siis maareform eesti talurahva kihinemisele? Sellele küsimusele saame vastuse, kui vaatleme talumajapidamiste arvu liikumist viimase aastakümne kestel, mida iseloomustab järgmine tabel (1929. a. ühes alla 1 ha majapidamistega valdades):

Talurahva sotsiaal-klassilised rühmad	1919. aasta		1925. aasta	
	Talude arv	Protsent talude üldarvule	Talude arv	Protsent talude üldarvule
Kehvikuid . . .	38.081	39,5	41.303	32,8
Keskmikke . . .	34.867	36,1	55.522	43,8
Kulakuid . . .	23.578	24,4	29.736	23,4

Talurahva sotsiaal-klassilised rühmad	1929. aasta	
	Talude arv	Protsent talude üldarvule
Kehvikuid	67.177	43,9
Keskmikke	59.200	38,9
Kulakuid	27.000	17,2

Tabelist on näha, et maareformi tagajärjel kõigi talurahva sotsiaal-klassiliste rüh-

made erikaal õige tuntavalt muutunud on. Eriti kiirelt on kasvanud kehvikute ja keskmikkude majapidamiste arv. Nende majapidamiste arvu võrdlemisi suure kasvamise tagajärjel on kulakute või n.n. eesti „hallparunite“ majapidamiste erikaal talumajapidamiste üldarvus võrdlemisi langenud, kuid absoluutselt on ka sellesse talurahvarühma kuuluvate majapidamiste arv tõusnud. Siit järgneb, et maareformi teostamise tagajärjel muutus Eesti suurpõllupidamisega maast väikekaubavalmistajatega maaks. Kuid seesugune järeldus ei ole siiski õige, sest ta on vormalne, kuna kõrvuti kesktalurahva väikekaubandusliste majapidamistega on kulaklik-kapitalistlike majapidamistel peaaegu ühesuurne erikaal maa majanduslikes elus. Seda tõendab järgmine tabel, mis koostatud 1929. a. põllumajandusliku üleskirjutuse andmete põhjal:

Talurahva sotsiaal-klassilised rühmad	Kogu üldarvust tuleb rühma peale protsentides						
	Majapidamisi	Valmist. abinõud	Hobuseid	Lehmi	Sigu	Maad	1925 Känni-maad
Kehvikuid	43,9	13,6	13,2	17,0	14,0	9,8	9,9
Keskmikke	38,9	45,1	42,9	42,3	44,0	37,3	43,3
Kulakuid	17,2	41,3	48,9	40,7	42,0	52,9	46,8
Kokku	100	100	100	100	100	100	100

Tabel tõendab, et Eesti ei ole mitte ainult väikekodanline maa, vaid siin on võrdlemisi suur erikaal põllumajanduses kõrvuti talurahva väikekaubandusliste majapidamistega ka kulakute kapitalistlike majapidamistel. Viimaste aastate kestel on eesti põllumajandus võrdlemisi kiirelt edasi läinud kapitalismi edenemise tagajärjel põllumajanduses. Finantskapitali tungimine põllumajandusesse on toonud suuri muudatusi valmistus- ja klassivahekordadesse, talurahva kihinemisesse eesti külas. On kasvanud tuntavalt kulaklik kapitalistlike majapidamiste ja jõukama kesktalurahva majanduslik erikaal. Seda kapitalismi edenemise protsessi eesti külas võib iseloomustada 1925. ja 1929. a. põllumajandusliku üleskirjutuse andmete põhjal järgmiselt (J. Kurkus, „Loomapidamise areng talundtüüpide järgi“, „Eesti statistika“, 1930. a. nr. 99, lhk. 105):

A a s t a d	Ühe talu kohta veiseid. Lehmade % veiste üldarvule			
	Kõikides ta- ludes	Seal hulgas taludes		
		Kuni 10 ha	10—30 ha	üle 30 ha
1925	4,24	1,50	3,99	8,49
1929	4,43	1,50	4,38	9,08
Juurdekasv protsent. 1925. a. = 100 .	100,4	100	109,7	107,0

A a s t a d	Ühe talu kohta veiseid. Lehmade % veiste üldarvule			
	Kõikides ta- ludes	Seal hulgas taludes		
		Kuni 10 ha	10—30 ha	üle 30 ha
1925	64,1	79,5	65,3	59,2
1929	66,8	79,9	67,7	62,7
Juurdekasv protsent. 1925. a. = 100 .	104,2	100,5	103,6	104,2

2. Kontrevolutsioonilise rahvusdemokratismi seadeid ja kallakuid talurahva kihinemisest eesti külas

Missuguseid kallakuid ja moonutusi võime eesti talurahva kihinemise hindamise alal ära märkida? Siin on meil tegemist peamiselt kahe teooriaga, mis väljendavad „omapäraseid“ seadeid eesti talurahva kihinemise äramääramises.

Esimene „teooria“ väljendab kontrevolutsioonilise rahvusdemokratismi seadeid ja seisukohti selles küsimuses. Selle teooria esitajaks ja isaks on sm. J. Palvadre. See „teooria“ viib maakodanluse — kulakute — kui kurnajateklassi eitamisele ja kinnimätsimisele Eestis, aga ka N. Liidu eesti asundustes.

J. P. kirjutab eesti talumajapidamiste edenemise kohta möödunud sajandist, et siin:

„Talupojad aga masinaid tarvitusele võttes surusid sulased taludest täiesti välja ja tegid tööd oma perekonnaga (v.J. Palvadre — „Eesti töörahas Venemaal“, album „Kolm aastat“, lhk. 11, Eesti Kirjastuse Ühisus. Peterburis, 1920. a.).

Millest kõneleb see väljavõte? Esiteks sellest, et sm. Palvadre ei tunnista kapitalistlike valmistusvahetõrgete edenemist eesti põllumajanduses, sest masinate tarvi-

Tabelist on näha, et lehmade arvu kasvamine läks peamiselt jõukate ja kulakute talumajapidamiste arvel. Sel faktil on eriti suur tähtsus, sest piimamajandus on Eestis mitte ainult põllumajanduse, vaid kogu rahvamajanduse põhivalmistuse alaks. Samasugust edenemise tendentsi võime ära märkida ka põllutööriistade ja -masinate kasutamise alal. Kõik see kokkuvõetult kõneleb sellest, et eesti põllumajanduse edenemine on viimaste aastate kestel läinud kapitalismi intensiivset edenemisteed jõukate ja kulakurnajate majapidamistes, mis ühes nende majanduslike jõukuse kasvamisega tõstis ja tõstab ka nende poliitilist erikaalu maa majanduslikes elus. Lahutada poliitikat majandusest siin kuidagi ei saa.

Sellest lühikesest ülevaatest on küllalt, et ligikaudset pilti saada talurahva kihinemise ja klassijõudude liikumisest eesti külas. Ent vähe on sellest, kui meie anname enam-vähem tõepärase ülevaate talurahva kihinemisest ja klassijõudude liikumisest eesti külas, kuid jätame paljastamata ja puruks lõõmata kontrevolutsioonilise rahvusdemokratismi seadeid, oportunistlikud kallakud ja tõeliste jõuvahekordade valesti hindamised, võltsimised ja moonutamised selles küsimuses.

tuselevõtmine surunud sulased taludest täiesti välja ja muutnud seega talurahva majapidamised niisugusteks majapidamisteks, kus tehtud tööd ainult oma perekonnaga. Järjelikult tõi masinate tarvituselevõtmine ühes sulaste taludest väljatõrjumisega kaasa põhjaliku pöörde eesti põllumajanduse valmistusviiside edenemise alal, mis nüüdsest peale ei läinud enam kapitalismi sihis, sest kapitalism on rajatud palgatööjõu kurnamisele, vaid vastupidise valmistusviisi sihis, mis ühelajal ära kaotas nii põllutöölise, kui ka kurnamise, järjelikult ka kulakud kui klassi, sest „talupojad tegid tööd oma perekonnaga.“

Lenin kirjutab põllutöömehhanismide tarvituselevõtmise kohta hoopis vastupidist sellele, mida lugesime J. Palvadre tööst:

„Põllutöömehhanismide hulgaline tarvitamine eeldab palgaliste põllutöölise hulgalist olemasolu. Neil maadel, kus põllumajandusline kapitalism enam edenenu, käib sellest palgatööjõu tarvituselevõtmise ja üheaegsemehhanismide tarvituselevõtmise protsessist teine protsess risti läbi, nimelt: palga tööjõu väljatõrjumine masinate poolt.

Ühest küljest talurahva-kodanluse tekkimine ja põlluharijate üleminek teoorjuselt kapitalismile loob nõudmise palgatöölise järele, teisest küljest seal, kus majandus juba kauemat aega asenas palgatööjõu alusel, tõrjuvad masinaid palgatöölisi välja (kuid, sm. Palvadre mitte täiesti! J. R.). Milline on nende mõlema protsessi üldine tagajärg, s. o. kas palgaliste põllutöölise arv suureneb või väheneb, selle kohta ei ole täpseid hulgalisi statistilisi andmeid. Ei ole kahtlust, et senini on see arv suurenenud (vaata järgmine §). Meie arvame, et ta ka praegu edasi suureneb" (Lenin k. k. III. v. lhk. 172).

J. P. poolt kirjeldatav ajajärk — talurahva väljarändamise ajajärk Eestist — langeb ühte talurahva-kodanluse tekkimise ajajärguga, kus põlluharijate üleminek teoorjuselt kapitalismile loob nõudmise palgatöölise järele, mida masinate tarvituselevõtmine esialgu veelgi suurendas. Kuid J. P. „teooria“ järele kuulub Eesti niisuguste enamedenenud põllumajandusliku kapitalismiga maade hulka, kus majapidamine juba ammu oli asetatud palgatööjõu alusele, sest eesti maakodanlus olla pärit juba Rootsi ajast (J. Palvadre „Faschistskaja Estonija“, käsikirj. lhk. 3,7 ja 9). Kui oletada isegi viimast, et Eestis tarvitati juba ammu masinaid ja need tõrjusid palgatööjõudu põllumajandusest välja, siis ei saa meie seda kuidagi enesele ette kujutada, et nad võisid „sulaseid taludest täiesti välja suruda“.

On täitsa selge, et sellel Palvadre „teoorial“ ei ole midagi ühist leninismiga põllumajandusliku kapitalismi edenemise suhtes, sest teaduslik sotsialism tõestas juba aastakümneid tagasi, et „kapitalismi edenemise põhi- ja peasiht seisab väikevalmistuse väljatõrjumises suurvalmistuse poolt — nii tööstuses, kui ka põllumajanduses“ (Lenin, k.k. IX v. lhk. 244), J. P. „teooria“ järele muutub aga põllumajandusline valmistus perekonna tööjõule rajatud väikevalmistuseks, kus masinaid ilma sulasteta tarvitatakse. Kõigile kes vähegi leninismi õppinud, on ilma seletamata selge, et sellel „teoorial“ ei ole midagi ühist leninismiga. Lenin tõendab ka põllutöömashinate tarvitamise kohta, et põllutöömashinate hulgaline tarvitamine eeldab palgaliste põllutöölise hulgalist olemasolu. J. Palvadre „teooria“ alusel tõrjub aga masinate tarvitamine palgatöölised taludest täiesti välja ja talupojad hakkavad tööd tegema oma perekonnaga. Järjekult kaob Palvadrel ära jõukas talupoeg — kulak.

Lenin kinnitab oma kuulsas kirjatöös

„Kapitalismi arenemine Venemaal“ (v. Lenin, k.k. III. v. lhk. 72):

„Suurem osa jõukaid talumajapidamisi kasutavad palgatööjõudu ühes ehk teises vormis. Jõuka talurahva olemise paratamata eelduseks on sulaste ja päeviliste hulkade tekkimine.“

Nagu näete, on see Palvadre „teooria“ tõesti „omapärane“, leninismi vastane, kahjulik ja kontrrevolutsiooniline teooria. Kui Lenin omal ajal ägedat võitlust pidas narodnikutega ideoloogilisel väerinnal, siis kirjutas ta:

„Kodanluse huvid nõuavad talurahva-proletariaadi ärasegamist talurahva-kodanlusega. Proletariaadi huvid nõuavad võitlust selle ärasegamise vastu, nõuavad selget klassidesse eraldamist igal pool, seal hulgas ka talurahva keskel.“ (Lenin, k.k. III. v. lhk. 367).

J. P. talitab hoopis vastupidiselt. Ta tegutseb seega proletariaadi huvide vastu ja aitab kodanlusele kaasa, sest ta seagab, esiteks, ära maakodanluse maatöolistega, teiseks, mätsib kinni maakodanluse talurahvahulkadega, kes teevad tööd „oma perekonnaga“ ja masinate abil, kuid ilma sulasteta, ilma võõra tööjõu eksploateerimata. Järjekult ei ole Palvadre „teooria“ alusel eesti talurahva hulgas kurnajaid ega kurnatavaid. Seega ei saa olla ka klassivõitlust kurnajate ja kurnatavate vahel.

Nii siis esimene järeldus J. P. „teooriast“ on see, et ta mätsib kinni klassivastuolud eesti külas, mis viib klassivõitluse ja talurahva klassilise kihinemise eitamisele Eestis. See seade langeb ühte Jaan Tõnissoni aastasaja mõõdunud seadete suhtes sellest, et eesti rahvas kujutab enesest ühist peret, kus pole kihinemist, klasse ega klassivastuolusid sulaste ja peremeeste vahel, klassivõitlusest kõnelejad aga olla põletajad, rüüstajad ja pahad ässitajad, kes vaenu külvavad sinna, kus tal pinda ei ole. See on tagurline, mustasajaline, kontrrevolutsiooniline teooria.

Teiseks on J. P. „teooria“ iseäralduseks see, et tema idealiseerib oma maalappi, s. o. perekonna tööjõule rajatud majapidamist, kus võõrast tööjõudu ei kurnata. Eelpool nägime, kuidas põllutöömashinate tarvituselevõtmine siin kuidagi kapitalistlike valmistusvahekordade kujunemisele kaasa ei mõju, vaid hoopis vastupidi J. Palvadre ideaali — väkemajapidamise — olemise püsivaks teeb, teda kultuurilise majapidamise tasapinnale tõstab jne, nagu seda rahvusdemokraadid seletavad (masinate tarvitamine, plekk-katused, klaverid toas).

J. P. kirjutab meile väga kujukates värvades, kuidas „eesti talupoeg — moonamees õigusetu olevusena päevad ja ööd mõisas teol käis“, kuidas sulane „talupere-mehe juures enam kohta ei leidnud“, mis „äratas noortes põllutöölises tungi vabaks tööliseks saada (s. o. -kapitalistlikus ühiskonnas, ilma klassivõitlusega, J. R.), ehk leida oma maalappi, kus end *tundes peremehena* võis orjata ööd kui päevad... Otsides ja rännates leidiski see kiht Venemaa laialises laanes omale kodu“ (J. Palvadre, sealsamas, lhk. 11).

See oma maalapi ja peremehetunde edendamise teooria on väikemaapidamise idealiseerimine, kus masinaid tarvitatakse, kus pole kurnamist, kus tehakse tööd ainult oma perekonnaga. See on tuntud „tugeva“, „kultuurilise“, „eeskujuliku“ talumehe teooria, mis punase niidina sellest J. P. kirjatööst läbi käib ja mis on eesti kontr-revolutsioonilise rahvusdemokratiismi üheks põhiseadeks. See „teooria“ langeb põhijoontes ühte Kondratjevi jt. kontr-revolutsioonilise ideoloogia seisukohtadega, mis eriliselt paljastatud „Prompartei“ kahjutegijate protsessi puhul.

J. P. „teooria“ järele on eesti asunikud-talupojad need, kes

„ööd ja päevad tööd tehes võisid oma visaduse ning tööarmastuse tõttu vene talupojast majandusliselt paremale järjele jõuda. Varstigi võis eesti asunik vene talupojale oma usinuse ja visadusega põlluharimises ja ka elamises eeskujuks olla. Kohaomanikuna põldu harides andsid majanduslised võimalused eesti asunikul oma elu paremini sisse seada, kui seda vene talupojad oma majanduslistes tingimustes ning muil põhjustel suutsid teha.“ (J. Palvadre, sealsamas, lhk. 12.)

Need eesti asuniku omapärasused — „visadus“, „tööarmastus“ ja „usinus“ on tuntud rahvusliku tõuteooria aluseks, mida kõikide maade kodanlised teadusemehed ühe ehk teise rahva jõukuse, kultuuriliste ja vaimliste iseäralduste seletamisel kasutavad. Arusaadav, et sel idealistlikul teoorial ei ole midagi ühist marksismi ja leninismiga. See teooria on täis puhutud rahvuslikku schovinismi — *eesti asunik käib üle kõige!* Kuid see teooria ei anna meile vastust küsimusele, mis „võimaldas eesti asunikul oma elu paremini sisse seada, kui seda vene talupojad teha suutsid?“ J. P. seletusest järgneb ainult üks seisukoht ja see on: eestlased võisid oma elu paremini sisse seada ainult sellepärast et nad usinad, visad, tööarmastajad olid,

kuna vene talupojad seda teha ei suutnud vist sellepärast, et neil seesugused omadused puudusid. Järjekult olid vene talupojad logardid, kes tööd ei viitsinud teha, nagu seda eesti tõusikkodanlus kogu aeg nii üleolevalt „tiblades“ on rääkinud. Palvadre „teooria“ viib teda ka selles küsimuses eesti tõusikkodanluse ideoloogia vangi, muudab teda kontr-revolutsioonilise rahvusdemokratiismi agendiks.

Kõigist neist seadetest välja minnes annab J. P. ka oma „teooria“ eesti asunikude kihinemise äramääramisel. Ta kirjutab:

„On tuntud Venemaa valitsuse vaade talupoja peale. Talupoegi jaotatakse kolme kihti: kehvitalupoeg, kesktalupoeg ja kulak. Nõukogude vabariigi alusteks, täieõiguslisteks kodanikkudeks on tunnistatud kehv- ja kesktalupoeg, kes valitsuselt kaitset leiavad ja kes ise valitsejateks on. Nüüd tuleks otsusele jõuda, kes on eesti asunik, kes esimesest või teisest liigist. Siis võime kergesti otsusele jõuda, kui *asunikke* tunneme ja teame, et nad omal jõul tööd teevad, et nad *võõrast tööjõudu ei eksploateeri*. Tähendab oma enamuses eesti asunik kuulub esimeste hulka (see on autori loogiline tiritamm või trüki-viga, sest mõtte järele peaks olema *teiste hulka*, J. R.), see tähendab kesktalupoja hulka“ (J. Palvadre, sealsamas, lhk. 19).

Millest kõneleb see väljavõte?

Esiteks sellest, et eesti asunikud kuuluvad oma enamuses keskmikkude hulka, kuna kehvitud vähemuse moodustavad. Teiseks tõendab see väljavõte, et eesti asunikud „omal jõul tööd teevad“, et „nad võõrast tööjõudu ei eksploateeri“. Kolmandaks tõendab ta järjekult ka seda, et J. P. kihinemise teooria alusel eesti asundustes ei ole kulakut, kes võõrast tööjõudu eksploateeriks. Siit järgneb, et eesti asundustes pole üldse maakodanlust, ja kui siin peaks eksploateerimist olema, siis on see väljastpoolt sisse toodud, vene või teistest rahvastest kodanluse töö. J. P. „teooria“ alusel on eesti asunikud sellest „patust“ puhtad ja Palvadre kinnitab et „ei ole põhjust pidada asunikke kontr-revolutsionäärideks“. Edasi väidab ta, et asunikudel ei ole mingisuguseid vastuolusid proletariaadi diktatuuriga, sest nad leiavad kaitset nõukogude valitsuselt ja „on ise valitsejateks“, „nõukogude vabariigi aluseks“.

Kuid mitte talurahvas ei ole nõukogude vabariigi — proletariaadi diktatuuri —

aluseks, vaid proletariaat, kes toetab end kehvale talurahvale ja on liidus kesktalurahvaga. See viimane on nüüd sedavõrd proletariaadi diktatuuri tõeks muutunud, kui võrd ta on asunud otsustavalt kollektiivmajapidamistesse, suur- sotsialistilise põllumajanduse kindlustamisele. Seades küsimuse niivõisi, et talurahvas on nõukogude vabariigi aluseks, eitab J. Palvadre proletariaadi diktatuuri Nõukogude Liidus, seades tema aluseks väikekodanlised talurahvahulgad, kellele omased, nagu Lenin tähendas, „kapitalistlikud kalduvused, vastandina proletariaadi sotsialistilisele kalduvusele“. Siin tulevad väga selgelt nähtavale J. Palvadre kontrrevolutsioonilise rahvusdemokratiismi juured, mis käesolevas küsimuses ühte sulavad kontrrevolutsioonilise trotskismiga, mis eitab sotsialismi ehitamise võimalust Nõukogude Liidus, sest Trotski „permanentse revolutsiooni“ teooria alusel „proletariaat põrkab paratamata vaenuliselt kokku mitte ainult kõikide kodanlike rühmitustega, kes toetasid teda tema revolutsioonivõitluse esimestel aegadel, vaid ka *laialdaste talurahva hulkadega*, kelle kaasabil ta võimule sai.“ J. Palvadre „teooriast“ järgneb, et proletariaadi diktatuuril pole Nõukogude Liidus kindlat alust, sest talurahvas kui väikevalmistaja kiht toetub „väikevalmistusele, mis aga sünnitab kapitalismi ja kodanlust alaliselt, iga päev, iga tund, stühhiliselt ja hulgalises ulatuses“ (Lenin), ja millisest alusest loomulikult ja paratamata peab järgnema kapitalismi restaureerimine, kui proletariaadi diktatuuril puuduks suurtööstuslik alus, mis masinaid valmistab, riigi industrialiseerimist ja põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamist võimaldab ning sellega kapitalismi restaureerimise hädaohu kõrvaldab.

On täitsa selge, et eitades proletariaadi hegemooniat proletarise revolutsioonis Venemaal, eitades proletariaadi diktatuuri, kui nõukogude vabariigi olemasolu põhiprobleemi ja sotsialismi alust, J. Palvadre laskub nendega ühisesse väerinda, kes arvavad, et leninismi põhiküsimuseks on talurahvaküsimus. Sm. Stalin kirjutab:

„Leninismi põhiküsimuseks, tema lähtepunktiks ei ole mitte talurahvaküsimus, vaid proletariaadi diktatuuri küsimus, tema kättevõitmise ja tema kindlustamise tingimustest. Talurahvaküsimus, kui küsimus proletariaadi liitlasest võitluses võimu pärast, on tuletatud küsimus... on osa üldisest proletariaadi diktatuuri küsimusest ja kui niisugune, kujutab ta üht kõige elulise-

mat küsimust leninismis“ (Stalin, „Leninismi küsimused“, lhk. 51—52, 7 väljaanne, 1931. a.).

Lenin kirjutab:

„Proletariaadi diktatuur on iseäraline klassilise liidu vorm proletariaadi, kui töörahva eelväe, ja rohkearvuliste mitteproletarsete töötavate kihtide (väikekodanlus, väikeettevõtjad, talurahvas, haritlased jne), ehk nende enamuse vahel; see on liit kapitali vastu, liit kapitali täielikuks kukutamiseks, kodanluse vastupanu ja tema restauratsiooni (vana korra uuesti ülesehitamise J. R.) katsete täielikuks mahasurumiseks, liit sotsialismi lõpuliku loomise ja kindlustamise eesmärgil“ (L. k. k. XVI v. lhk. 241).

On päris selge, et J. Palvadre solgib ja võltsib leninismi, kui ta kirjutab, et talurahvas on nõukogude vabariigi aluseks. Samuti on selge, et J. P. „teoorial“ talurahva kihinemisest Eestis ja N. Liidu eestiasundustes on rajatud ühtlasele sotsiaal-majanduslisele ja ideoloogilisele alusele, mis eitab kapitalistliku valmistusvahetordi Eestis ja eesti asundustes N. Liidus, mis eitab külakurnajate — kulakute — hallparunite, kui kapitalistliku klassi olemasolu eesti külas, mis mätsib seega kinni kurnamise- ja klassivahekordi Eestis ja eesti asundustes N. Liidus, mis eitab vastuolusid proletariaadi ja talurahva vahel, mis eitab küsimust „kumb kumba“. Järjekult on kõik eeldused olemas küla rahulikult kasvamiseks sotsialismi.

Kui siia ligi lisada eesti maakodanluse tuntud loosung „vara tööle, hilja voodi, nõnda rikkust tuppa toodi“, siis saame kokkuvõttes need põhimõttelised seaded, mis kontrrevolutsioonilise eesti rahvusdemokratiismi aluseks on.

Ei ole mingit tarvidust käesolevas artiklis korrata kontrrevolutsioonilise rahvusdemokratiismi iseäraldusi, mis juba varemates kirjutustes kaunis üksikasjalikult käsitatud. Kaunis tabavalt iseloomustab seda ka Lääne Vähemusrahvaste Kommunistilise Ülikooli eesti sektori parteirakuse üldkoosolekul vastuvõetud resolutsioon, kus kirjutakse, et rahvusdemokratiismis on parempoolse kallaku idee loogilise lõpuni arendatud ja seal põhijoontes kontrrevolutsioonilise trotskismiga, tsentrismiga ja sotsiaalfaschismiga täiesti ühte sulanud. Rahvusdemokratiism kujutab enesest järjekult kontrrevolutsiooniliste ideede süsteemi, mis moodustab NSVLiidus faschismi otsekohest kontrrevolutsioonilist agentuuri.

Peale kontrevolutsioonilise trotskismi ja parempoolse oportunisti purukslöömist, peale „prompartei“ protsessi ja kontrevolutsioonilise kontratjevstshina ideoloogia paljastamist on ka kontrevolutsioonilise rahvusdemokratismi ideoloogid NSVLiidus oma ideede propageerimisel ettevaatlikumaks läinud, on oma taktikat muutnud.

Seda tõendavad muuseas ka J. P. uued kirjatööd vene keeles — „Faschistskaja Estonija“ ja „Estonija“, kus ta annab terve süsteemi kontrevolutsioonilise rahvusdemokratismi ideid ja ka uued seaded talurahva kihinemise kohta Eestis. Need tööd on eelpool tsiteeritud artikli jätkuks uues olukorras. Nad on eriti huvitavad, sest nad näitavad meile, missugust taktikat tarvitab nüüd kontrevolutsiooniline rahvusdemokratism, missugune nägu on kahjutegemisel ideoloogilisel väerinnal uues olukorras.

Meie suuremaks võiduks möödunud aastal ideoloogilisel väerinnal peale Rannaleedi ja Kullerkupu rahvusdemokraatlike vaadete paljastamise ja purustamise on ka Jakob Palvadre *kirjatööde paljastamine, mis oma kahjutegelise sisu pärast trüki-musta* ei näinud. Kuid see ei tähenda, et kogu kontrevolutsiooniline rahvusdemokratism on juba täiesti puruks lõõdud ja lõpulikult paljastatud. Sugugi mitte. Tema aluseks on faschism valges Eestis ja kulaklus eesti asundustes. Ta on praegu võrdlemisi aktiivne ning püüab kõiki võimalusi ära kasutada, et enesele avalikku tribuuni leida ja luua nii ühel kui ka teisel viisil, nii ühes kui ka teises vormis.

Meie ülesanne seisab selles, et kõiki neid katseid juba algidus likvideerida ning anda otsustav hoop kontrevolutsioonilisele rahvusdemokratismile, teda kui kahjurite teooriat ja praktikat eesti tööliklassi võitlusaladel lõpulikult hävitada. Siinkohal ei hakka me kõiki J. Palvadre kontrevolutsioonilisi rahvusdemokratismi ideid ja seadeid paljastama, vaid jätkame tema „teooria“ arvustamist talurahva kihinemise ja klassijõudude vahekordade liikumise tema viimaste tööde põhjal.

J. P. kui „ajaloolane“, püüab talurahva kihinemist ja klasside liikumist vahel ka mõne „ajaloolise“ märkusega iseloomustada, sellele isegi „ajaloolist alust“ anda jne.

Nii kirjutab ta, et peale lõpmatute sõdade 1595.—1629. a., mil Eesti- ja Liivimaa Rootsi valitsuse alla läksid ja Rootsimaa asumaadeks said,

„hakkas Rootsimaa Eestis kiirelt eden-dama kapitalistilisi vahekordi. Ta kat-

sus kapitalistlike vahekordade alusel muuta Eestit põllumajanduslikeks maaks tugeva talunikuga, oma külakodanlusega, kellel sulased eksploateerimiseks käepärast“ (Prof. J. Palvadre. „Faschistskaja Estonija“ lhk. 3).

Mis see tähendab, millest see väljavõte kõneleb? Kas meil on siin tegemist ajaloolise tõsiasjaga, või ajaloo vassimisega? Kas on see teadusliku uurimistöö saavutus, või segase aju sonimine? Ei see ega teine. See on kõige jõledam ajaloo *võit-simine*, sihilik ajaloo pea peale pööramine selleks, et luua omapärast „teooriat“ eesti kodanluse rahvusliku ärkamisaja arusaamise tekkimisest ja püüdest luua juba „vanal heal Rootsi ajal“ „ühtlast majandust ja rahvuslikku ühendust“, mis J. P. „teooria“ järele olla saanud Eesti iseseisvuse mõtte tekkimise aluseks ja lähteko-haks. Ei ole mingit tarvidust siin üksik-asjaliselt kirjeldada kapitalismi edenemise algust inglismaal, Prantsusmaal, Saksamaal ja teistes riikides. Selle kohta on Marxil ja Engelsil terve rida põhjalikke klassika-lisi töid, mida meie auväärt autor kas ei tunne ehk ei tunnista, või on talle tõeline ajaloo arenemiskäik üldse tühipal-jas sõnakõlks. Sest kuidas muidu oleks ta võinud niisugust sõgedust, välja paisata Rootsi ajajärgu kohta Eestis, et Rootsi valitsus „edendas kiirelt kapita-listilisi vahekordi Eestis“, et „ta katsus kap-italistlike vahekordade alusel muuta Eestit põllumajanduslikeks maaks tugeva talumehega jne“. Rootsis endas ei olnud 1595.—1710. a. kapitalistilisi vahekordi ei tööstuses ega põllumajanduses. Seesuguste vahekordade olemasolu selle aja-järgu kohta Rootsis on J. Palvadre „ajalooli-ne“ ülesleidis ja loodan, et meie ajaloolased ütlevad selle kohta oma sõna.

Käesolevat tööd tema raamidesse jättes jälgime J. P. teoreetilisi „edusamme“ talu-rahva kihinemise ja klassijõudude vahe-kordade liikumise küsimuses Eestis. Nagu lugejad näevad, saame meie siin J. P-lt talurahva kihinemise ja klassijõudude liiku-mise kohta uue „ajaloolise määrangu“.

Eelpool tsiteeritud kirjatöö teist pea-tükki — „Eesti kodanluse vabariigi tekki-mine“ — algab ta just sellest põhiseadest välja minnes. Ta kirjutab:

„Eesti kodanluse vabariigi klassilised jõud hakkasid juba ammu välja kujunema. Eriti tugevalt hakkasid nad kujunema algusliku rikkuste kuhinemise ajajärgul Rootsi valitsuse ajal (1629.—1710. a). Sel ajajärgul algab talurahva kihinemine ja rahvusliste rikkuste ku-

hinemine. Kohalisest rahvast eraldub maa- ja linnakodanlus (meie sõrendus, J. R.).

Ei kujune mitte ainult majanduslik erimine, vaid ka poliitiline klassidesse jagunemine, kusjuures talupoeg ja majapidaja vabastub teoorjusest ja temale (kuigi veel pärisorjale) antakse eesõigusi oma venna — sulase — suhtes.

Samal ajal lähendatakse pealmist kihti kultuurale: asutatakse koolid, gümnaasiumid, organiseeritakse ülikool. Pannakse alus rahvusliku enesetunde tekkimisele.

Kapitalistlikele Rootsile, kelle asumaaks oli Eesti, oli tarvis edendada valmistuse jõudusid maal ja pärisorjuseaja vahekorrad järkjärgult ära kaotada. *Eestimaa* kui strateegiline punkt oli peale selle *Rootsile tarviline kui põllumajandusline lisandus*, kuna põllumajanduse müügisaaduste valmistust pole mõtet muidu tõsta, kui kapitalistlike vahekorrad laiendamisega, mis omakorda loob ka rahvusliku maakodanluse.

Klasside kasvamine kutsub esile erilised klassilised vahekorrad, mis väljamaa ümbritsemisel ja Rootsile ülemvõimule alluvuse juures ja peale seda viib kohaliste elanikkude rahvusliku iseteadvuse tõusule, püüdele luua ühtsat tervet majandust ja rahvuslist ühendust." (J. Palvadre, sealsamas lhk. 7.)

Tõepoolest „ajalooline“ aluspõhi ja lähtekoht talurahva kihinemisest ja klassijõudude liikumisest Eestis! Siin satub J. Palvadre ühest äärmusest teise — mõõdnud sajandil, eesti maarahva väljarändamise ajajärgul ei olnud Eestis küla-kodanlust — kulakut, nüüd uues „uurimisetöös“ tekib tema „uue teooria“ alusel, mis loodud 1931. a., kohalisest rahvast (s.o. eestlastest) maa- ja linnakodanlus. Eestis juba Rootsile valitsuse ajal. Rootsimaa oli nähtavasti tol ajal (1629.—1710.) eesrinna kapitalistlike riik, kus pärisorjus juba ära kaotatud, kus uue kapitalistliku valmistusviisi paremused kõikidele klassidele niivõrd rohkesti soodustusi andsid, et Eestis, kui asumaal, isegi ilma mingisuguse klassivõitluseta, võõrad valitsejad tarvilikuks pidasid „pärisorjuseaja vahekorrad järkjärgult ära kaotada“, mida meie teiste kapitalistlike riikide juures nende asumaade suhtes ei näe. See Rootsile valitsuse „suur armastus“ eesti soost pärisorjade vastu jääb selles „ajaloolises“ läbilõikes, mida J. Palvadre annab, täitsa arusaamatuks ühiskondlikeks

nähtuseks. Otse lapsik oleks, kui meie lepiksim J. P-ga, et Eesti oli Rootsile kui kõrgelt arenenud tööstuslikule maale tarvilik põllumajanduslike lisandusena. Hoopis vastupidi. Kapitalistlikele Rootsile on J. P-le tarvilik selleks, et sellel alusel „hulgaliselt põllusaadusi valmistada ja eesti külas kapitalistlike vahekorrad laiendada, ning luua seega „teoreetiliseltki“ majanduslikku alust eesti rahvuslikule maakodanlusele. Sellel majanduslikel aluspõhjal, eriliste klassivahekorrad juures (olles ümbritsetud välisriikidest ja Rootsile ülemvalitsuse all) tekib ja kasvab eestlaste rahvuslik iseteadvus ja püüde luua „ühtsat tervet majanduslist ja rahvuslist ühendust“, s. o. oma rahvuslist riiki. Näete kuhu viib J. P. talurahva kihinemise „ajalooline arenemise tee“.

Seega ei ole Rootsile valitsuse aeg Eestis mitte ainult maa- ja linnakodanluse tekkimise ajajärk, vaid eesti rahvusliku omariikluse mõtte väljakujunemise ajajärk. Nii kaugele pole isegi veel kodanlike Eesti ajaloolased suutnud oma mõttemõlgutusi arendada. Seega on Jakob Palvadre pioneeriks „eesti rahvusriikluse“ mõtte tekkimise „ajaloolisel“ valgustamisel. Kuid kõigile on käega katsutavalt selge, et see „ajalugu“ materialistlikul alusel ei seisa. Rootsile ajast pärit olevaid kapitalistlike vahekorrad ei tunda eesti põllumajanduses, samuti ka maa- ja linnakodanluse tekkimine selle ajajärgu Eestis on J. Palvadre väljamõeldus. Imelik on ka see, et rootsiaegne kapitalism tekib J. P-l järsku. Lenin tõendab aga oma kuulsas kirjatöös „Kapitalismi edenemine Venemaal“:

„Kapitalistlike majandus ei võinud järsku tekkida, teoorjus ei võinud ka järsku ära kaduda. Ainukeseks võimalikuks süsteemiks oli niisugune järkjärguline ülemineku süsteem, mis ühendas eneses teoorjuse ja kapitalistlike süsteemi jooni“ (Lenin. k.k. III v. lhk. 141).

Lenin toob isegi erilise tabeli (lhk. 143), kus kolm kubermangurühma jaotatud selle järele, missugune majapidamisüsteem kusagil mõõduandev oli. Esimesse rühma, kus kapitalistlike süsteem (1883.—1887.) oli mõõduandev, kuulusid 19 kubermangu, seal hulgas ka Baltimaa kubermangud. Peale selle märgib ta veel eraldi ära, et selle rühma hulgas on niisuguseid kubermange, näit. Baltimaa kubermangud, kus teopäevade tegemine täitsa ära kadunud on (lhk. 144).

Veel enam, Lenin kirjutab peatükis „Teoorjuselt kapitalismile“:

„Tähelpanuväärt on ka selle (kapita-

listlise põllumajanduslise, J. R.) valmistuse peakeskkoha edasinihkimisel. Veikseli ja Balti kubermangudest lõuna-Vene stepimaa kubermangudesse. Kui 70-tel aastatel põllumajandusliku kapitalismi kesk-kohaks Venemaal olid lääne rajamaade kubermangud, siis 1890-tel aastatel tekkisid veel enam väljapaistvamad põllumajanduslise kapitalismiga raioonid päris Venemaa kubermangudes“ (Lenin, k. k. III v. lhk. 163).

J. P. teooria järele algas aga „kapitalismi kiire edenemine Eestis juba Rootsi valitsuse päevil, milline protsess sai katkestatud Eestimaa valdamise läbi pärisorjuslise Venemaa poolt (1710.)“ (lhk. 7). „Ainult XVIII sajandi lõpul, — kirjutab J. Palvadre edasi, — kapitalismi tugeva tungimise mõjul põllumajandusse, eriti talurahva vastuhakkamiste mõjul mindi 1804. a. reformidele“ (lhk. 9). Kuid veidi edasi, samal leheküljel rõõrdab J. Palvadre ikkagi truudust oma esialgsele seisukohale, et eesti kulak olla pärit Rootsi ajast. Ta kirjutab:

„**Kulak** ehk agraarkodanlane, kes **oma alguse sai XVII sajandist**, eriti XIX sajandist hakkab väljendama oma poliitilist nägu rahvuskapitalismi esitajana“ (lhk. 9).

Ütelge nüüd veel, et J. P. kulak ära kadus! Oh ei, seda ei saa enam keegi tõendada. Ja kui eesti kulak ehk agraarkodanlane oma „alguse sai juba Rootsi ajast, eks ta siis oli ja elutses ning kosus ka Peeter I ajal ja veel peale seda, kuni ta XVIII sajandi lõpul juut verd sai „kapitalismi tugeva tungimise mõjul põllumajandusse“, ning XIX sajandil hakkab väljendama oma poliitilist nägu rahvuskapitalismi esitajana. Nii sugune on eesti hallparuni ajalooline arenemistee J. Palvadre järele.

J. P. kui rahvusdemokratiismi apostel annab sellele kulaku- ajaloolisele edenemisele ka vastava valmistusliste jõudude edenemise ülevaate. Ta vormuleerib seda kokkuvõetult järgmiselt:

„Talurahva vabastamine ilma milletagi, kusjuures talurahvas ei saa isegi liikumisvabadust maal — viib kokkuvõttes kõige halvemale talurahva orjastamisele. Siit aadeli püüe lambakasvatamise edendamisele, mis neljaküm-nendatel aastatel viib karjakasvatuse ja piimaasjanduse üldisele edenemisele. Siit — tööstuse edenemisele“ (lhk. 8).

Selle tsitaadiga näitame meie prof. J. Palvadre „teadusliku uurimistöö“ „põrutava-maid“ saavutusi eesti ajaloo majanduslites küsimustes. Praegu teab iga klassitead-

lik tööline ja komnoor, et karjamajanduse edendamine lambakasvatuse kui ka piimaasjanduse alal ei olenenud aadeli- soo ja talurahvakodanluse ettevõtlikkusest ega leidlikkusest, vaid on kapitalismi edenemise paratamatu seadus, kusjuures just tööstuse edenemine ja läienemine põllumajanduslisele edenemisele suurt hoogu annab. Suured tööstuse keskkohad, millega lahutamata ühenduses on linnarahva arvu kasvamine, kutsuvad ellu hulgalise värskepiima, aiavilja jne valmistamise, aga mitte vastupidi, nagu see J. Palvadre „teooriast“ järgneb. J. P. ei tunnista tööstuse juhtivat osa kapitalismi edenemises põllumajanduses, vaid tõendab vastupidist, et enne tõuseb põllumajandus kõrgele astmele, kui veel tema saaduste tarvitajatest puudus on, ja alles pärast areneb tööstus. Nii- sugusest „loogikailmutusest“ on nähtavasti tingitud ka see J. P. seade, et „eesti töö- lisklass lõpulikult väljakujunenud pärast 1905. a. revolutsiooni mahasurumist“ (lhk. 12). Tõesti imelikud on need J. Palvadre klasside liikumise teed.

Kuid sellega ei lõpe J. P. „uudised“ talurahva kihinemise ja klasside liikumise ajaloolise arenemiskäigu alal. Ta annab isegi möödunud sajandi lõpu rahvuslikule kodanlusele tema majanduslise erikaalu määrangu:

„Missugune majandusline alus oli sellel rahvuslikul kodanlusel? XIX sajandi lõpul oli Tobieni andmetel Liivimaal talurahva majapidamisi kuni 10 tiinu maaga 11,5 prots.; 10—30 tiinuga majapidamisi — 24,2 prots.; 30—40 tiinuga — 21,3 prots. (kehvikute ja keskmikkude majapidamised moodustavad 57 prots.); 40—60 tiinuga — 28 prots.; 60—100 tiinuga — 13,2 prots.; üle 100 tiinu maaga majapidamisi — 1,8 prots. Eestimaa kubermangus oli Bodisko andmetel talu- poegi-maaomanikke kuni 15 tiinu maaga 30,8 prots.; 15—60 tiinuga — 53 prots. ja üle 60 tiinuga — 32 prots. (vist ümberkirjutuse viga, J. R.). Rendimaadel (raharendi alusel) oli kuni 15 tiinu maaga majapidamisi 35 prots.; 15—30 tiinuga — 22,5 prots.; 30—40 tiinuga — 18,5 prots.; s.o. väikestel ja keskmistel maa- tükkidel oli 76 prots. majapidamisi, 40—100 tiinuga — 22 prots. ja üle 100 tiinuga majapidamisi — 2 prots. Naturaalrendi järele oli kehvikute ja keskmikkude majapidamisi 97,6 prots., **jõukate ja kulakute majapidamisi — 2,4 prots.**

Kui arvestada veel, et põllumajanduse töölisel, sulased ja rentnikud moodus- tasid Liivimaa talurahva üldarvust 70 prots.,

Saaremaal 60 prots. ja Eestimaal 50 prots., siis võib kindlasti tõendada, et Eestis juba XIX sajandil oli külas klassijõudude asendus. Ühel tiival leiame suure arvu põllutöölisi ja sulaseid, teisel — tugeva agraarkodanluse rühma, kellel oli oma väljakujunenud ideloogia" (lhk. 11).

Siin on esiteks antud suhtarvud üksikute majapidamiste liikide järele *kasutadaoleva maapinna alusel*. See on täitsa fiktiivne rühmitus, sest need liigid ei räägi midagi näiteks Liivimaa eesti osa maakondade kodanluse edenemisest ja erikaalust. Nende andmete põhjal ei tea me isegi seda, missuguste majapidamiste liikidega on siin tegemist, kas maaomanikkudega, või rentnikkudega, ehk isegi veel poolpäärisorjuse tingimustes oleva talurahvakihiga. Andä kokkuvõetud suhtarvud kõigi nende talumajapidamiste liikide kohta, pealegi ilma ühegi lisamärkuseta, tähendab kinni mätsida talurahva kihinemise tõelikkude seisukorda isegi maapinna suuruse järele. Niisugune rahvusliku kodanluse majanduslike aluse „ärämääramine“ ei anna küsimusele vähematki selgust, küll aga segab ja tumestab arusaamist faktilisest seisukorrast. J. P. teeb ilma mingisuguse hinnanguta järelduse, et talurahva kihinemine annud ühel, tiival suure hulga põllutöölisi ja sulaseid, teisel tiival aga tugeva maakodanluse rühma. Seejuures jätab ta ütlemata, missugune oli selle tugeva maakodanluse rühma erikaal talurahva põllumajanduses, ehk isegi talumajapidamiste hulgas. Jääme minutiks J. P. ga nõusse ja oletame, et möödunud sajangu lõpul Eestis tõesti oli tugev maakodanluse klass välja kujunenud, kus pealegi, nagu J. P. seletab, „oma rahvuskapitali rõhumine oli rahvusliku ärkamisaja lõpul niivõrd suur, et isegi eesti haritlased, kes algul saksasoost aadeli hulka hakkasid ära sulama, nüüd aga pidid hakkama väljendama selle kapitali püüdeid ja soove“ (lhk. 9).

Kui meie teeme väikse ekskursiooni J. P. „uurimistöös“ 9-dal leheküljelt 11-dale ja sealt edasi neljandasse peatükki — klasside ja parteide juurde (lhk. 62), kus autor käsitleb talurahva kihinemist ja klassijõudude vahetõrki tänapäevases Eestis, siis see ajaloolik teekond, mille pikkus on möödunud sajangu lõpust kuni meie ajani, vähemalt 30—50 aastat, näitab meile väga piltlikult, kuidas selle aja kestel kulaku tähtsus Eestis õige tuntuvalt langes, mitte tema majapidamiste erikaalu poolest talumajapidamiste hulgas, mis kapitalismi loomulik edenemise protsess põllu-

majanduses oleks, vaid nad jäävad J. P. „teooria“ alusel just *oma iseseisvas*, rip-pumatus vabariigis majanduslikult niivõrd nõrgaks ja kiduraks, et nad enam isegi valitseda ei suuda.

J. P. kirjutab sõnasõnalt:

„Külakurnajate põhirühm maal — fashistide ja fashistlike korra alus Eestis — moodustab maaelanikkude arvust kõigest 5,2%. Liig väike protsent selleks, et valitseda (meie sõrendus, J. R.). Kui sellele fashistlike diktatuuri alusele juurde lisada *poolehoidjate rühma maal* (30—50 ha põllumajanduslike maaga, ehk 16,6% talumajapidamiste üldarvust), siis saame kodanluse diktatuuri *poolehoidjaid* talurahva elanikkude hulgast ainult 21,8% ehk ühe viiendiku osa. Kodanlike diktatuuri vastaseid, kes täitsa huvitatud on kodanlike korra kukutamisest, arvatakse samal ajal olevat maal 60,7% (kuni 20 ha maaga majapidamisi — J. P. võltsib, sest talumajapidamiste rühmituse aluseks ei ole kodanlike eesti statistikas mitte kogu maa, vaid ainult põllumajandusline maa — põllu-, aia-, heina- ja karjamaa). Siinjuures on tarvis arvele võtta plussiga töölisklassi poole kalduvat osa 18,2% (20—30 ha majapidamisi“).

Talurahva hulgast langeb kogu väikekodanlike rühma peale 78,9%. Oma klassilise seisukorra poolest on ta suures enamuses huvitatud töölisklassi juhtimisest (see ei ole õige klassivõitluse arenemise järkude kohta kõikidel aegadel, sest näiteks kapitalismi ajajärgul on keskmik töölisklassi juhtimise vastu üksikõikne, võib suuremalt osalt selles suhtes ainult erapooletuks jääda, J. R.). Ainult 5,2% talupoegi, nagu meie näitaksime, kuuluvad valitseva kodanlike kurnajate põhiklassi hulka, keda toetavad 16,6% teistest talupoegadest. „Eesti statistika arvab kodanlike rühma hulka ainult 13,8% talupoegi“ (lhk. 62).

Mida see pikk väljavõte tõendab? Kõigepealt seda, et J. P. väljaarvamiste põhjal on Eestis kulakute protsent madalam, kui eesti tõusikkodanlike enese arvestusel. J. P. väljaarvamiste põhjal on Eestis kulakuid maaelanikkude arvust ainult 5,2%, mis tema arvates on liiga väike protsent selleks, et maakodanlus võiks Eestis valitseda. Järjekult peaks eesti külakurnajatekulakute erikaal mitukorda kõrgem olema,

1) Imelik sõnakõlksutamise, justkui oleks talurahva hulgas majapidamise rühmitusi, kes „mitnusega“ töölisklassi poole kalduvad.

kui tal see J. P. väljaarvamiste põhjal on. Kas see ei ole ka üks rahvusdemokraat-
 mi alustest, mis sotsfaschistide seisukoh-
 tade ja vaadetega ühte langeb? J. P., kes
 end alati 100-protsendiliseks marksistiks-
 leninistiks on pidanud, unustab siin järsku
 marksismi-leninismi õpetuse ühe põhiseade
 ära kodanlise diktatuuri iseloomustamisest,
 mis on praegusel kapitalismi monopolist-
 lisel arenemise ajajärgul väikse kildkonna
 diktatuur rahva rõhuva enamuse üle. Ka
 eesti maakodanlusel ei ole hulgalist üleole-
 lekut tarvis selleks et valitseda, vaid nende
 majanduslik erikaal, nagu eelpool nägime,
 on selleks küllalt suur, et mitte üksnes
 kesktalurahva hulke, vaid ka osa väikema-
 japidajaid ja kehvikuid sotsfaschistide jt.
 kodanluse demokraatia pettuse ja vale,
 vägivalda ja rippuvuse süsteemi abil trusti-
 de, börse jne kaudu oma mõju alla tõm-
 mata. Muidugi ei ole maakodanlus Eestis
 praegusajal juhtiv kodanluse fraktsioon,
 kuid harrasriigi ajalugu kinnitab, -et ma-
 kodanlus on valitsenud, teiste kodanliste
 fraktsioonidega — tööstus, kaubandus ja
 finanskodanlusega ühes ehk teises kokku-
 leppes olles. Tema tähtsus seisab kõige-
 pealt just selles, et ta on kõige rõhkear-
 vulisem kodanluse fraktsioon, kogu Eesti
 harrasriigi tugevamaist klassilistest alustu-
 gedest. Oma majandusliku erikaalu poolest
 ei jää ta nähtavasti ka linnakodanluse jõe-
 kamast — finanskodanluse-fraktsioonist alla.
 Tema nõrkus seisab selles, et ta on kõige
 vähem arenenud kodanlistest rühmitustest,
 laialipillatud, mille tagajärjel on tal raske
 koos tegutseda.

J. P. „teooriat“ järgneb, et Eestis on
 maakodanlus väikearvuline ja niivõrd õre,
 et ta ei suuda olla „faschistide ja faschist-
 liku korra aluseks.“ Siit järgneb, et J. P.
 ei näe faschistliku riigipöörde võimalusi
 Eestis. Tema „teooria“ järele ei suuda
 eesti „lapualased“ Eestis valitseda, sest et
 neid liiga vähe olla.

Eelpool tegime juba selgeks, et kula-
 kute kapitalistlistel majapidamistel on
 Eesti majanduslikes ja poliitilises elus võrd-
 lemisi suur erikaal. Meie arvates kuulub
 kulakliste majapidamiste hulka majapida-
 mised 30—50 ha põllumajanduslike maaga.
 J. P. arvab aga niisugused majapidamised
 kesktalurahva majapidamiste hulka. Tema
 „teooria“ järele on talumajapidamiste rühm
 30—50 ha ainult „faschistliku diktatuuri
 poolehoidjate rühm“, mitte aga selle dik-
 tatuuri alus, sest „ainult 5,2% talupoegi
 (s. o. majapidamised üle 50 ha põlluma-
 janduslike maaga, J. R.), nagu meie nägi-
 me, kuuluvad valitseva kodanlise kurnajate

põhiklassi hulka, „keda toetavad 16,6%
 (s. o. majapidamised 30—50 ha põllumaa-
 ga J. R.) teistest talupoegadest.“

Täitsa selgelt ja kõrvalepuiklevalt
 väljendatud seisukoht, kus iga kommentaa-
 rium ülearune. Kuid ei ole ülearune
 J. P. seisukohta võrrelda eesti tõus-
 ikkodanluse ametliku hinnanguga. Eesti
 harrasriigi statistika kinnitab, et ma-
 japidamised 30—50 ha ehk „V rühm kesk-
 misest suuremad täistalud, 3 hobuse
 kohad; võõrast tööjõudu tarvitatakse aasta
 läbi, harilikult 1 meessulane ja suvel peale
 selle veel suvilised.“ On täitsa selge, et
 neid talumajapidamisi kuidagi ei saa
 arvata keskmiste talumajapidamiste hulka,
 sest siin tarvitatakse kodanluse enese
 tõenduse põhjal võõrast tööjõudu aasta
 läbi. Järjekult on siin tegemist alalise
 palgatööjõu kurnamisega. 1929. a. põllu-
 majandusliku üleskirjutuse andmete põhjal
 on selles talumajapidamiste rühmas iga
 100 talumajapidamise kohta keskmiselt
 122 palgatöölist, sellest aastatöölisi 33,
 suvilisi 35, karjaseid 33, kuutöölisi — 10
 ja päevilisi 11 jne. Kuid siin ei või ära
 märkimata jätta seda tõsiasja, mida eesti
 ametlik statistika ka ise ei püüa enam
 varjata, et palgalise tööjõu tarvitamise
 arvestamine on eesti põllumajanduses
 väga puudulikult korraldatud. Isegi 1929. a.
 põllumajandusliku üleskirjutuse kohta on
 nad sunnitud tunnistama, et see põllutöö-
 lisi puudulikult arvestas, nagu seda järgmi-
 sest väljavõtetest näeme:

„Põllumajanduslikel üleskirjutusel
 arvestati talundite rahvastikuna kõik, kes
 olid üleskirjutuse ajal talundi ülevalpi-
 damisel, vaatamata kas nad viibisid
 talus või väljas. Talundi ülevalpidamisel
 olevaiks aga loeti, kõiki, kelle koduma-
 japidamine oli talundipidajaga ühes
 või kes said talust ülevalpidamist —
 perekonnaliikmetena, palgalistena või
 muil põhjustel. Sel viisil arvestati läbis-
 tikku aasta jooksul talu ülevalpidamisel
 olevaist isikutest talumajapidaja pere-
 konnaliikmed kahtlemata kõik, samuti
 ka kõik talundi aastateenijad, karjased ja
 suvilised; kuutöölised aga, arvesse võttes
 üleskirjutuse aega — kuni Jaanipäevani,
 jäi väike osa välja, sest nende pida-
 mise peahooajad algavad ka alles hei-
 naajaga. Maatöölised, kellel oma elamu
 ja väikene — alla 1 ha — maalapikene
 kasutada, arvestati eraldi väikemajapida-
 miste all. Kuid need, kel ka see puu-
 dus ja kes üleskirjutamise ajal kuskil
 talundis tööl ei juhtunud olema, jäid
 üldse arvestamata.... Samuti jäi välja

suurem osa põllutööliste ülevalpidamisel olevaid perekonnaliikmeid, kui need ise polnud juhuslikul tööil" (H. Reiman "Talundite rahvastik, 1929. a. ajak. E. Statist. nr. 104(7)—105(8) 1930).

Sellest väljavõttest võime järeldada, et Eestis põllutööliste arvestamine puudulik on, et talumajapidamiste rühmas 30—50 ha 122 palgatöölist 100 talu kohta tõelisest palgatööjõu tarvitamises tuntavalt madalam on. Kas võib seesugust talumajapidamisterühma arvata kesktalumajapidamiste hulka? Muidugi ei, sest kui võtta näit- arvud, mis iseloomustavad selle talumaja- pidamisterühma majanduslist nägu, siis saame ühe talu kohta keskmiselt: esiteks, põllu- ja aiamaad — 13,6 ha, heina- ja karjamaad — 24,3 ha ja metsamaad 1,7 ha; teiseks, ühe talu kohta tuleb hobuseid 2,5; sellest tööhobuseid 3 a. ja vanemaid 2,1; veiseid kokku 7,9, sellest lehmi — 4,9; sigu 3,4; kolmandaks on selle talu- majapidamisterühma erikaal rukkii üld- toodangust 1.276.500 kv. — 370.400 kv. ehk 29%, rukkitoodangu üldisest ülejäägist — 383.000 tsentnerist — langeb selle taluma- japidamisterühmale 176.000 tsentnerit ehk 46%, mis enesest selle talumajapidamiste korralduses oleva kaubanduslise või müügirukki aastase ülejäägi moodustab. Seega on selles rühmas rukkii kaubandus- line erikaal 46%. Neljandaks, kui võtta eriti talumajapidamiste büdshettide põhjal arvestatud eratarvitust, siis näitavad ka siin andmed, et see talumajapidamiste- rühm oma elamise tasapinna (eratarvituse) poolest seisab suurtaludele (üle 50 ha) palju lähemal kui kesktalurahva maja- pidamiste jõukamale osale, ehk n. n. normaaltaludele (20—30 ha), sest väike- taludes oli 1928-29. a. ühe perekonna keskmine eratarvitus 1448 kg, normaaltaludes — 1820 kg., täistaludes — 2030 kg. ja suurtaludes — 2556 klg. Viiendaks on selle talurahvarühma kätte koondatud 35—54% Eestis tarvitusel olevatest põllu- töömasinatest (vaata tabelid lhk. 28 ja 29); kuuendaks on sellel majapidamisterühmal võrdlemisi kõrge müügisaaduste erikaal, sest 48% rukkitoodangust ja 82% piima- toodangust läheb turule. Ei ole mingit kahtlust, et see talumajapidamisterühm oma suures enamuses kuulub kulaklik- kapitalistlike majapidamiste hulka.

Jakob Palvadre kirjutab aga sellest talu- rahva rühmast:

"Järgmine rühm, mis haarab keskmikke ja jõukaid talupoegi, need on maja- pidamised 30—50 ha maaga (J. P. võlt- sib, mitte üldse maaga, vaid ainult

põllumajanduslise maaga, - J. R.). *Ta kaldub maakodanluse poole ja sage- damini läheb kodanluse, kui tööliklassi järele.* Iseseisvat poliitikat see rühm ajada ei suuda, kuivõrd majandusline kriis lööb selle rühma pihta vekslkohus- tustega ja paljud selle rühma majapida- mised lendasid juba korstnasse ning on oksjonitel maha müüdnud (nagu minevase ja tänavuse aasta ajalehed teatavad).

Kriisi tagajärjel kõigub see rühm oma klassiliste huvide poolest põhiklasside vahel. Osa temast kaldub tööliklassile, suurem osa kodanlusele" (J. Palvadre „Faschistskaja Estonia,“ lhk. 61).

On täitsa selge, et J. P. näeb 30—50 ha põllumajanduslise maaga talumajapida- miste rühmas kesktalurahva hulka kuulu- vat rühma. Seesuguse hinnanguga ei saa aga kuidagi nõus olla, sest sellega vähen- dab ta vähemalt kolm korda kulakliste ma- japidamiste erikaalu Eestis. Katsugu keegi tõendada, et see ei ole kahjutegemine ideo- loogilisel väerinnal. J. Palvadre ei väljenda siin mitte ainult kulaku allahindamist ja kinnimäsimist, vaid ta jätkab ka teadlikult oma rahvusdemokratismi põhiseadete läbi- viimist, mis, nagu eelpool nägime, kulaku eitamist sisaldab. Siin vähendab ta tead- likult kulakute erikaalu Eestis, sest meie poolt on see küsimus mitu korda avalikku käsitamist leidnud ja juba 1929. a. saadik Eestimaa kommunistlike partei poolt vastu võetud otsustes maa- ja talurahva küsimuse kohta „Külvaja“ kirjastuse poolt väljaantud broschüüris. „Kelle päralt peab olema maa Eestis“ üldiselt teatavaks tehtud.

J. Palvadre pole vist seda broschüüri lugenud, või ei tunnista EKP seisukohta eesti talurahva kihinemise küsimuses. Seal kirjutatakse, et „suurtalupoegade majapidamisi on 31.000 üksust ehk 23,5% talurahva majapidamiste üldarvust 105.500 elanikuga, mis 16,2 prots. põllumajandus- likkust rahvast välja teeb. See kiht on otsekohene proletaarse revolutsiooni vas- tane.“ Ei suuda uskuda, et J. P. ei loe Eestimaa Kommunistlike Partei otsusi ja väljaandeid. Kahtlemata loeb ja kritiseer- ib neid igast kandist. Sedasama on juh- tunud ka käesoleval juhtumisel talurahva kihinemise küsimusega, kus J. P. oma „uurimisetöös“ „Faschistskaja Estonia“ oma seisukoha vastu seab Eestimaa Kommunistlike Partei seisukohale. Tema väljaarvamise põhjal on Eestis kulakuid, nagu eelpool nägime, ainult 6.904 maja- pidamist, mis moodustab kõigest 5,2 prots. maaelanikkude üldarvust. Seega just 3—4 korda vähem kui Eestimaa Kommunistlike

Partei otsustes ära märgitud. Seesuguseid vastuseadmisi J. Palvadre ei saa esitada kui põhjalikult läbitöötatud teadusliku uurimise tagajärgi, vaid teeb seda teadlikult, kui sihilik vassija ja kontrevolutsioonilise rahvusdemokratismi teoreetik. Teiseks tõendab see seade tema viha vaenu ja võitlust Eestimaa Kommunistilise Partei ja tema tegelaste vastu. Sellega täidab tema objektiivselt kulakluse ja sotsiaalfaschismi agendi ülesandeid ja nõudeid eesti töölisklassi liikumises. See on alaline, järjekindel ja plaaniline kahjutegemine eesti proletariaadi ja töötavate hulkade klassivõitluse väerinnal eesmärgiga, et kodanluse vastu võitlemist takistada. Teisiti ei saa seda kuidagi hinnata, ja sellepärast nimetame me teda kontrevolutsioonilise rahvusdemokratismi teoreetikuks ja isaks.

Võtame veel näiteks tema kesktalurahva ja kehvivate äramääramise. Ka siin läheb ta oma „iseseisvat rada“. Ta kirjutab:

„Järgmise rühma moodustavad 24.235 majapidamist ehk 18,2 prots. 20—30 prots. ha maaga, keskmiselt 21,7 prots. kogu maast. Ühe majapidamise peale tuleb: 1,6 tööhobust (minimaalselt peaks olema niisuguses majapidamises 2 tööhobust), 3,6 lehma, 4,4 lammast, 2,3 siga ja 8 kodulindu. *Oma klassilise seisukorra poolest on see erapooletu kesktalurahva rühm.* Kuid põllumajandusliku kriisi, kaupade odavuse ja põlutöödel abi tarvitamise vajaduse tõttu satub ka see rühm kodanluse kurnamise alla. Sellepärast ka see rühm, kuna ta kuulub väikekodanluse hulka, võib oma seisukorrast väljapääseteed leida ainult töölisklassi abil“ (lhk. 61).

Otsustagu lugeja, kas on see marksistlik-leniniline kesktalurahva klassilise iseloomu äramääramine. Meie kinnitame, et sel väljavõttel midagi ühist ei ole marksistlik-leninilise kesktalurahva sotsiaalse klassilise iseloomu äramääramisega. Kes on leidnud Marxi, Engelsi ja Lenini kirjatöödest sarnase seade, et kesktalurahvas on oma klassilise seisukorra poolest erapooletu talurahvarühm? Rääkida selle või teise rahvakihi erapooletusest üldse ei saa, vaid peab alati ära näitama, mis suguse klassi suhtes ta on erapooletu. Kinnitada, et kesktalurahvarühm on oma klassilise seisukorra poolest erapooletu — tähendab, et ta on erapooletu nii kodanluse kui ka proletariaadi juhtimisel olemise suhtes jne. Tegelik elu kinnitab aga hoopis vastupidist.

Lenin kirjutab:

„Kesktalurahvas on kõikuv klass, kellel ei ole kindlat, püsivat seisukorda (Lenin, k. k. XXIV. v. lhk. 164). Töö ja kapitali vahelisest võitlusest ei võta ta igapäev osa, kooli läbi teinud ei ole, majanduslised ja poliitilised elamistingimused ei lähenda neid üksteisele, vaid eraldavad, tõukavad üksteisest ära, muudavad miljonid üksikuteks väikeperemeesteks. See jõud kõikus proletariaadi ja kodanluse juhtimise vahel. Mispärast see jõud, mis suures enamuses, ise ennast ei juhtinud? Sellepärast, et selle hulga elamistingimused on niisugused, et ta ise ühineda, koonuda ei saa. Meie teame eneste kogemustest ja selle kinnituseks näeme kõikide revolutsioonide edenemises, kui võtta uuem aeg, ütleme 150 aastat — siis igal pool kogu ilmas ja alati oli tagajärg nimelt niisugune: väikekodanluse katsed üldse, talurahva katsed eraldi, oma jõudu ära tunda ja omamoodi majandust ja poliitikat juhtida, lõppesid kokkuvarisemisega. Kas proletariaadi juhtimise all, või kapitalistide juhtide all — keskteed ei ole. Kõik kes temast (see on kuldsest kesteest — J. R.) unistavad, on tühjad unistajad, fanaatikud. Neid lükkab ümber poliitika, majandus ja ajalugu. Kogu Marxi õpetus näitab, et kui on olemas väikeomaniku eraomandus valmistusabinõude ja maa peale, siis vahetuseprotsessis nende eraomanikkude vahel kasvab tingimata kapital, aga ühes sellega ka vastuolud töö ja kapitali vahel. Kapitali võitlus proletariaadiga on möödapääsemata, see on seadus, mis end näidanud kogu ilmas ja kes ei taha iseennast petta, see ei või seda mitte näha.

Neist majanduslistest põhifaktidest järgneb ka see, mispärast see jõud iseennast väljendada ei saa ja mispärast seesugused katsed kõikide revolutsioonide ajaloos lõppesid alati kokkuvarisemisega. Kuivõrd proletariaadil korda eiläherevolutsiooni juhtida, see jõud läheb alati kodanluse juhtimise alla“ (Lenin k.k. XVIII v. lhk. 177—179).

Niisuguse määrangu annab Lenin kesktalurahva sotsiaal-klassilisele iseloomule. J. P. „teooria“ alusel on aga kesktalurahvas oma klassilise seisukorra poolest erapooletu talurahvarühm. See ei ole õige. J. P.-l peaks teada olema Lenini märkus sm. Buharini raamatu „Ülemineku ajajärgu majandus“ äärele „talurahva kaubandus-kapitalistilisest kalduvusest“ vastandina proletariaadi sotsialistilisele kalduvusele.“ Sellega on ka seletatav see, et „väikevalmistus sünnitab kapitalismi ja kodanlust alaliselt

iga päev, iga tund, stüühiliselt ja hulgalises masstaabis" (Lenin). See on väikevalmistuse üks iseloomustav omadus kapitalismi ajajärgus kui ka proletariaadi diktatuuri ülemineku ajajärgus kapitalismilt sotsialismile. Teine mitte vähema tähtsusega iseloomustav väikevalmistuse omadus seisab selles, et ta suuteline ei ole kapitalismi edenemise protsessis suurvalmistusele vastu seisma, et kapitalism teda valmistuse protsessist ikka enam ja enam välja tõrjub, mille tagajärjel suurem osa väikevalmistajaid — väikemajapidajaid ja kesktalurahvast — langeb viletsusse ja muutub kehvikuteks, poolproletaarlasteks ja maatöolisteks. Siit on tingitud see asjaolu, et proletariaadil võimalus on neid maatööraha kihte oma poole võita, neid võitluses proletarise revolutsiooni eest kodanluse kukutamisele viia, või vähemalt proletariaadi võitluse suhtes kodanlusega erapooletuks teha, et nad kodanlust võitluses proletariaadi vastu tegelikult ei toetaks.

J. P. ei mõista seda kesktalurahva erapooletuks tegemise poliitikat, mida revolutsioonilise proletariaadi kommunistlikud parteid enne võimu võtmist talurahva hulkades töötamisel peavad läbi viima. Tema „teooria“ järele on kesktalurahvarühm oma klassilise seisukorra poolest iseenesest erapooletu talurahvarühm proletariaadi ja kodanluse vahelise klassivõitluse suhtes.

Kommunistlise Internatsionaali II kongressil vastuvõetud põhilausestes maaküsimuse kohta, mis on Lenini kirjutatud, määratakse kesktalurahva erapooletuks tegemise poliitika põhialused järgmiselt kindlaks:

„Revolutsiooniline proletariaat ei või — vähemalt mitte lähema tuleviku ja proletariaadi diktatuuri alguse ajajärgu kohta — selle kihi oma poole võitmist omale ülesandeks seada. Ta peab leppima selle kihi erapooletuks tegemise ülesandega, see on, peab takistama, et ta kodanlust võitluses proletariaadi vastu tegelikult ei toetaks. Kõikumisi ühe ja teise jõu vahel tuleb selle kihi juures paratamata ja uue ajajärgu algul on kaugemale arenenud kapitalistlikel maadel ta valdav kalduvus kodanluse poole; sest selle kihi ilmavaade ja meeoleolu on suuremal osal erakapitalistlik. Võitja proletariaat toob selle kihi seisukorrale otsekohe parandust, hävitab rendimaksu ja hüpoteegid, annab talle masinaid tarvitada ja seab põllumajanduses elektrijõu tarvitamise sisse. Selläst, et proletariaadi võim eraomanduse otsekohe ja täielikult kaotaks, ei ole suuremas osas

kapitalistlistest riikidest juttugi. Küll aga kaotab proletariaadi riigivõim ära kõik kohustused, mis sellele kihile eraomandusest tekivad. Igatahes ei kindlusta proletaarne võim väike- ja kesktalunikkudele mitte ainult seda, et nende kohad neile alles jäävad, vaid suurendab neid koguni selle maa võrd, mis harilikult nende käes rendil olnud (rendimaksu kaotamine).

Niisuguste abinõude tarvitamine ühes armuta võitlusega kodanluse vastu annab erapooletuks tegemise poliitikale kindlasti võidu“ („Kommunistiline Internatsionaal — resolutsioonid ja põhikiri“, lhk. 64—65).

Siit on täitsa selge, et kesktalurahvas ei ole oma klassilise seisukorra poolest erapooletu talurahvarühm, vaid proletariaadi kommunistlik partei peab tema proletariaadi võitluse suhtes kodanlusega erapooletuks tegema. J. P. oma „teooriaga“ tahab aga meid sellest ülesandest vabastada. Ühes kulakute klassi erikaalu vähendamise, kontrevolutsiooniliste jõudude allahindamisega on ka kesktalurahva iseenesest erapooletu olemise teooria klassivõitluse suhtes kahjutegemine ideoloogilisel väerinnal. See teooria püüab kokkuvõttes töötavatele hulkadele näidata, et kodanluse kukutamine on Eestis tühine asi, et eesti kodanlus on niivõrd õre ja jõuetu, et teda võib mütsiga maha lüüa. Kõigist neist tõsisasjadest välja minnes kinnitame meie, et J. P. ei tööta mitte tööliklassi kasuks, vaid tööliklassi huvide vastu.

Järgmised talurahvarühmad 1—5 ha, 5—10 ha ja 10—20 ha põllumajandusliku maaga majapidamised on J. P. arvates lihtsalt tööliklassi poolehoidjad, sellepärast et nad ei ole rahul oma seisukorraga. Esimest rühma nimetab ta veel kehvikuterühmaks, teist väiketalurahvarühmaks, ja see on kõik. Niisugune talurahva kihinemine „iseloomustamine“ on äärmiselt kirjaoskamatu käperdamine, millel ei ole midagi ühist leninismiga.

Toome veel näite sellest, kuidas mõistab J. P. kodanlist statistikat ja statistikat üldse. Ta võtab talumajapidamiste rühmitused kasutada oleva põllumajandusliku maa suuruse järele, kus iga suurusrühma piirides on ette toodud selle rühma talumajapidamiste arv ja nende kasutada olev maapind. Niisuguseid majapidamisi on Eestis 1929. a. põllumajandusliku üleskirjutuse põhjal 23.456, ehk 17,6% talumajapidamiste üldarvust (ilma väikemajapidamisteta maaga alla 1 ha.); maad on neil kokku 91.887 ha, ehk 3% kogu maa-

pinnast. J. P. teeb siit seesuguse järelduse, et „mitte kõik 17,6% majapidamisi ei olnud maaga, vaid ainult 3%“. Järjekult tema loogika ja tabelist arusaamise järele on 1—5 ha põllumajanduslike maaga talumajapidamiste rühmas 93% ilma maata majapidamisi. Niisuguseid soperdusi võib kirjatöös leida igal sammul. Kuid meid ei huvita mitte J. P. kirjaoskamatus tabelite lugemisel jne., vaid see ideoloogia, mis teda tema „uurimistöodes“ juhib ja mis väljendab kokkuvõttes kontrrevolutsioonilise rahvusdemokratismi põhiseadeid.

Arvame, et neist märkustest küllalt on, et lõpulikult paljastatuks lugeda J. Palvadre „omapärasest teooriat“ talurahva kihinemisest Eestis ja Nõukogude Liidu eesti asundustes.

Teine „teooria“ väljendab kehvtalurahva eitamist Eestis

Selle „teooria“ esitajaks on sm. O. Rästas, kes artiklis „Eesti talurahvas ja tööliste ülestõus Eestis“ annab järgmise eesti talurahva kihinemise liigituse:

„Eestis ei ole talurahvast niisugusel kujul, nagu Nõukogude Liidus. Talurahvas jaguneb Eestis, esiteks, kaheks iseseisvaks kategooriaks: palgalisteks põllutöölisteks ja taluomanikkudeks. Taluomanikud omakorda jagunevad kahte rühma: keskmikud ja suurtalunikud“. (Ajakiri „Talurahva Internatsioon“, 1924. a. nr. 10—12, lhk. 39.)

Ei ole õige, et Eestis on ainult kaks talurahva kategooriat: palgalised põllutöölised ja taluomanikud. Eestis on peale nende talumajapidamisteliikide veel õige rohkearvuline rendimajapidajate kategooria nii era- kui ka riigistatud maal. Sellel talurahvarühmal on võrdlemisi suur erikaal eesti talumajapidamiste hulgas (47,7%). Rentnikud on aga isesugune talurahva kategooria, kellel mitte väike tähtsus ei ole klassivõitluses maal, sest nad ägavad kahekordse kurnamise all, esiteks rendimaks ja teiseks mitmesugused kodanlikes ühiskonnas valitsevad kurnamisvahendid, hüpoteegid, maksud jne. Neid asjaolusid ei või talumajapidamiste sotsiaalsete kategooriate järele liigitamisel ära unustada.

Teiseks ei tunnista sm. O. Rästas Eestis kehvikut. Kui see mitte autori juhuslik lohakas ei ole, siis on see andeksandmata põhimõtteline viga, valeõpetus talurahva

kihinemise küsimuses. Ei ole õige, et Eestis talurahvas ei esine niisugusel kujul kui Nõukogude Liidus. Käesolevas kirjaa töös eelpool toodud ülevaadetes talurahva kihinemise kohta Eestis on näidatud kolm talurahvarühma: 1) palgalised põllutöölised ehk maatöölised üldse, 2) pisimaadega poolproletaarlased oma pisimaadega ja 3) väikekohapidajad, kellest koosneb maaelanikkude enamus Eestis. Viimased kaks rühma moodustavad kehvtalurahva rühma Eestis. Sm. O. Rästase „teooria“ järele pole Eestis kehvtalurahvast olemas, tema tunnistab ainult palgalisi põllutöölisi, keskmikke ja suurtalunikke. Sel talurahva kihinemise „teoorial“ ei ole ka midagi ühist marksismi-leninismiga. Eestis on esitatud kõik talurahva sotsiaal-klassilised rühmad ja selle poolest ei ole Eesti ja Nõukogude Liidu talurahva vahel mingit vahet. Kui rääkida talurahva kihituste lahkuminekutest Eestis ja Nõukogude Liidus praegusel silmapilgul, siis on eesti talupoeg eraomanik, kuna Liidu talurahva hulgas on peale eraomanikkude ja väikemajapidajate veel rõhuv hulk kollektiviste (kolhoosnikke). 1924. a. ei olnud N. Liidus seesuguseid vahesid veel kuigi suurel määral ja sm. O. Rästas ei iseloomusta talurahva vahet Eestis ja Nõukogude Liidus mitte sellest seisukohast välja minnes. Tema kirjutusest võib järeldada, et ta siin silmas peab peamiselt sotsiaal-klassilist kihinemist. Kuid selles asjas teeb ta eksituse ja meie tõrjume selle liigituse kõige kategoorilisemalt tagasi, sest et ta tööoludele ei vasta ja sedaviisi eesti tööliikumisesele, revolutsiooni arenemisele marksistlik-leninistlikus sihis ainult kahjulik on.

Kominterni II kongressi põhilaustes maaküsimuse kohta on selgelt rõhutatud, et maatöölised, pisimaaga poolproletaarlased ja väikemajapidajad kokkuvõetult moodustavad kõigil maal maaelanikkude enamuse, mispärast proletaarse pöörde lõpulik kordaminek niihästi linnades kui ka maal on kindlustatud. Eestis moodustavad need talurahvakihid samuti maaelanikkude enamuse ja sellepärast võime meie ka kinnitada, et Eestis on proletaarse pöörde lõpulik kordaminek kindlustatud niihästi linnades kui ka maal. Seda asjaolu ei või mitte ära unustada. Kes selle tõsiasja ära unustab ehk teda kinni mätsib, see eitab proletaarse revolutsiooni võimalust Eestis.

Punakaardi organiseerimine ja võitlused

Mõnda revolutsioonist ja nõukogudevõimust Velisel

Velise vald on üks kõige kõrvalisemast nurkadest Eestimaal: Tallinnast ja Haapsalust on sinna 80 versta ümber, Pärnust 50 versta, lähem rautejaam on 35 versta kauguses. Vald koosneb omakorda neljast väiksest vallakesest: Velise, Valgu, Päärdu ja Kurtu; esimeses neist on enamuses väikesed talukohad 5—15 tiinu maaga ja ühe hobusega, kolmes viimasel aga keskmise jõukusega talud 40—50 tiinu maaga. Kuni 1905. aastani olid iga-sugused palvevennad laialt tegutsemas, aga 1905. aasta tõi sellele loole pöörded.

Kehvad soo-ija kandikohad olid nendeks allikateks, kust tulid suurperemeestele sulased ja suulised; suur osa noori rändas ka kaugemale — Pärnu ja Tallinna — tööd otsima. Nimelt neist kihtidest koosnes see kääriv jõud, kes Velisel 1905. a. revolutsiooniliikumise eesrinnas asusid. Velisel oli vastuhakkamine valitsuse karistussalkadele üks suurematest üle kogu Eestimaa valdade: võitluse ajal sai koha peal surma üle 10 inimese ja 50 ümber haavata, kuna hiljem sõjaväljakohtu otsuste järele maha lasti 50 inimest ja läbi pekseti ligi 100 in. Peab tähendama, et mitmel aktiivsemal tegelasel läks korda karistussalkade käest pääseda; sel korral läksid nad metsa pelgu, mõned aga olid sunnitud end varjama kuni 1917. a. revolutsioonini. Liikumise juhid Velisel 1905. a. olid Mihkel Aitsam, keegi Paulus ja Koptikas. Kaks esimest said peigu ja pääsid eluga, aga kolmas lasti maha.

Nagu teada, ei toonud 1905. a. liikumine töörahvale õieti mingeid muutatusi paremuse poole kaasa. Metsade laastamisega jäi saunikutele, popsnikkudele ning kehvikutele väikemajapidajatele ikka vähem ja vähem kõrvalt tööd, mille tagajärjel ikka suurem hulk noori inimesi põllutöö alalt muudele aladele läksid leiba teenima, teiste hulgas ka nende ridade kirjutaja. Linna rändamine oli eriti hoos 1909—10. aastatel, mil Tallinnas suuremad tööstusasutuste ja sadama ehitustööd ette võeti. Sellest ka tuli, et 1917. a. veebruarirevolutsiooni tulekul mehi Velise kehvikute hulgas peaaegu ei leidunudki ja jõudude ülekaal koheselt suurendas kätte läks. Need hoidsid vana korra ilusti alles. Ainukese muudatusena oli Velisel urädniku kõrvaldamine, mis ka ainult sellest uli, et talle enam palka ei maksetud.

Nende ridade kirjutaja sattus Velisele tagasi 1917. a. juulikuul. Vallamajas peeti parajasti rahvakoosolekut, juhatajaks oli endine Pärna linna priistavi abiline. Arutusel oli kaitseprotest Vigala kihelkonna kirikhärra von Buschi kasuks, kes kirikus ajutise valitsuse vastase jumalateenistuse pidanud ja jumalat Romanovitele appi palunud, mis eest ajutise valitsuse võimud teda vastutusele tahtsid võtta. Sel puhul astusid ka Velise suurnikud von Buschi kaitseks välja. Ma võtsin ka sõna ja kaugetest asjadest peale hakates, et mitte koosolijaid ära hirmutada, jõudsin lõpuks selleni, et von Buschi veretegusid 1905. aastast meelde tuletasin, mil ta karistussalkadel abiks oli ja surmamõistetuid „jumala nimel“ kuuli alla õnnistas. Niisugune ootamata pööre tegi koosolijate hulgas suurt segadust; valla võimumed, kartes veel pahemat, ruttasid kiiresti koosolekut lõpetama, et „eks räägime selle üle veel tuleval nädalal“.

Järgmisel päeval sain Päärdu mõisas asuva sõjaväeosa komandandi poolt ettekirjutuse, et kui mina tema valvepiirkonnast kohe minekut ei tee, siis tema kohustatud on mind kui enamlast, sakslaste agenti ja sõjaväe distsipliini rikkujat vastutusele võtma. Tuli minna, kuna teadmata oli missuguse vägivõttega kodanluse sabarakud veel hakkama võisid saada.

Uuesti tulin Velisele peale Oktoobri-revolutsiooni, 1917. a. detsembris. Sain selleaegselt Velise tegelaselt sm. Oviirilt M. Aitsami juurdekirjutusega kutse kiire korras Velisele tulla nõukoguvõimu organiseerimisest osa võtma. Koha peal töötamas oli Oviir paari teise saunamehega, kel kogemusi vähe ja töö seetõttu kuidagi ei kleepinud. Teha aga oli palju: viis suurt mõisat üle võtta ja korraldada, valla-valitsus reorganiseerida, punanekaart luua ja veel palju muud, sest õieti öelda tehtud polnud veel midagi. Abi ega tuge aga ei olnud kusagilt oodata, küll aga oli võidelda kodanluse ja suurnikkudega, kes kõigest jõust vastu töötasid. Suuri takistusi tegi kaugus Tallinnast ja raudteest, seetõttu jõudsid juhatuskirjad Tallinnas alles 5—6 päeva pärast ja veel hiljem Velisele, mehed aga kartsid „omapead“ midagi ette võtta, mille kohta pole juhatuskirja. Vilusime tegevusega siiski ruttu ja varsti läks töö üsna ladusalt.

Vallandukogu liikmeteks olid Oviir, Burmeister, Rebane ja Virbel. Esimehe abilise kohused pandi minu peale, ülesanneteks said mulle mõisate reorganiseerimine, toiduvarustuse muretsemine, punasekaardi loomine ja veel rida muid töösid.

Muidugi olid ka kodanlased tegevuses oma jõudude organiseerimise alal. Haapsalus asuva 4. eesti polgus oli rohkesti Veliselt pärit mehi, kes puhkusele sõitsid ja sõjariistad kaasa tõid. Kuna puhkusele tulnute hulgas ei olnud ainustki popsi või kehvikut, vaid kõik jõukatest taludest, siis pidi arvama, et nende kojusõit oli toimetatud organiseeritult, nimelt niisuguse tagamõttega, et koha peal kodanluse sõjajõuna esineda. Kodanlased asutasid ka juba oma salajase organisatsiooni ja astusid eesti polgu soldatitega lähedasse kontakti.

Kõike seda silmas pidades ei võinud kohalise punasekaardi organiseerimist enam edasi lükata. Jaanuarikuu algul asusime selle küsimuse elluviimisele ja 10. jaan. paiku oli meil 18—20 inimest punasekaardisse kirjutatud, kellest küll suurem osa olid vanemad inimesed ja sõjaväes mitte teeninud. Sõjariistu ei olnud peale revolviite ja neidki ei jatkunud kõigile.

Meie seisukord Velisel läks raskemaks sellest ajast kui sm. Aitsam Püssi mõisas valgete poolt tapeti. Ka meie valged läksid aktiivsemaks, levitasid oma lendlehti ja naelutasid neid isegi kirikuustele. Eriti suur viha oli neil minu vastu punasekaardi organiseerimise ja muude tööde pärast. Ka Eesti polgu mehed hakkasid endid õige ähvardavalt üleval pidama. Paljud keskmikud-talupojad, kes varem meile poolehoidu avaldasid, hakkasid suurkanaluse hirmutamisel meist eemale hoidma. Meie punanekaart tundis oma nõrkust: mehi vähe, kõigest 20—25 in., sõjariistu veel vähem; seetõttu polnud meeste meeolelu kuigi kõrge. Pöörasime Haapsalu kreisi täidesaatekomitee poole toetuse saamiseks, sealt ei tulnud vastustki.

Õnkkond läks päev-päevalt kuumemaks, Kodanlus laskis igasuguseid kuulujutte lendu küll sakslaste, küll rootslaste tulekust. Haapsalust ei saanud me ammu enam mingisuguseid juhatusi.

Nii tuli veebruar. Korra sain ma kõvasti külmetada, mispeale olin sunnitud mitu päeva haigena pikali olema. Seltsimehed käisid iga õhtu mind vaatamas ja tõid uudiseid. Ühel õhtul tuli sm. Oviir õige rõhutatult, kirus Haapsalu mehi, kes abi ei

saada ega ühegi kirja peale ei vasta jne.*) Mulle käis ta peale, et omale uue õõmaja otsiksin, mis valgetele teadmata, kuna siia jäämine on hädaohtlik. Otsisin ka omale uue korteri.

Hommikul teatas mu kortriperemees, et mind otsinud külas mingid võõrad mehed ja peale seda soldatid, muidugi ei leidnud enam vanast korterist. See oli juba veebruarikuul. Päeva jooksul ei tulnud mu juurde keegi, ei oma seltsimeestest ega võõrastest. Õhtul ei kannatanud enam välja, tõmbasin peremehe kasuka selga ja sammusin vallamaja poole. Maja oli rahvast täis, ümberringi rohkesti hobuseid. Esimeses toas ei pannud mind keegi tähele, kuigi ma teretasin, nähtavasti ei tundud mind peremehe kasuka tõttu. Teises toas leidsin Oviiri istumas, ta tõrjus mind kätega tagasi; peale tema oli toas veel keegi tundmatu täagimees. Küsisin Oviirilt tasa, et mis niisugune paastunägu tähendab? Oviir vastas ruttu, et on valgete võimuses koduse aresti all, ta ei oota endale suurt paha, aga mina kadugu kohe, sest minu laskvat nad maha. Püssimees segas vahele, et vangiga ei tohi tasa rääkida. Vastasin, et kodus sündis laps, otsin talle ristisa ja muud midagi. Püssimees juhatas mind vallavalitsuse juurde, kes järgmises toas koosolekut pidavat. Nõnda oli kodanlus võimu Velisel oma kätte haaranud ja vana vallavalitsus jälle ametis.

Seisukord oli kriitiline. Valged võisid mind aimata ja iga silmapilk võis kinnivõtmist oodata. Mul oli käsipomm kaasas, trepil seadsin pommi lõõgivalmis, kargasin lähemale väljasseisvale reele ja kihutasin hobusega minema. Tagaajajad olid kohe kannul. Metsa vahele jõudes tõmbasin ühe reevarba pikalt välja, nii et hobusele jalga lööks, teekäänakul hüppasin reelt maha ja jooksin metsa, hobune aga kihutas omateed. Varsti nägin ka tagaajajaid kolmel reel mööda kihutavat. Ulaluse leidsin ühe sauniku juures.

Teisel päeval saatsin saunamehe välja käima ja teateid muretsema. Saunamehe seletusest selgus, et valgekaart olla nii Vigalas kui Lihulas sakslaste toetusel üles tõusnud. Taganevad punased sõitnud Veliselt läbi üle Rapla Venemaa poole, mind otsitud taga, et ühes võtta, aga pole leitud. Oviir kui vana inimene ütelnud sõidust lahti, põhjendades, et ta ei olla mingit süüd teinud ega seetõttu

*) Hiljem saime teada, et kohaline postijaoskonna ülem Bauman meie kirjavahetust tsenseeris ja ainult seda läbi lasi, mis valgetele kahjulik ei olnud.

ka midagi ei karda, pealegi olla ta tsaari-ajal küllalt kannatanud (elas pelgus kuni 1917. aastani) ja valged annud sõna teda vabaks lasta niipea kui sakslased kohale jõuavad. Mind aga otsivat valged nüüd Rapla teel, valvepostid pandud igale poole välja, et läbi ei pääseks.

Olin veel päeva metsas heinaküünis peidus. Öösel sain saunikult teada, et mind olla mahalaskmisele mõistetud. Nüüd otsivat valged punasekaardi nimekirja taga, et kõiki osavõtjaid kinni nabida, kuna Oviir punasekaardlasi nimepidi ei teadvat rohkem kui valged isegi, aga arvu poolest arvavad nad seal olnuid vähemalt 50 peale.

Olin veel paar päeva Velisel. Sakslased tulid, kõrvaldasid kodanluse võimu ja tegid nende ürikesele rõõmule lõpu. Ei jäänud minulgi muud üle kui teele asuda. Sammusin Paide poole, sealt viie öö-päeva jooksul üle Oudova Venemaale kuni Veimari jaamani. Öhtuti otsisin oömaja saunikute ja teiste kehvikute juures, kes kunagi ära ei ütelnud.

Vana Oviir ei saanudki lahti. Sakslased saatsid ta Veliselt edasi, kaks korda veete teda eesti töörahva Kolgatale — Naissaarele, kus ta ka suri.

Lõpuks tähendan paari sõnaga, kuidas

me Velisel maaküsimust lahendasime. Muidugi oli sulastel ja popsidel varem tung mõisa maadest omale tükk kätte saada ja „oma peremeheks“ hakata. Korraldasime neile mitu läbirääkimist ja seletust, näitasime, et maa tükeldamine on kahjulik nii üldise töörahvareigi majanduse kui üksiku väikeperemehe enda seisukohalt. Väikseid maatükke ei saa suurte masinatega harida, ei suuremõdulist maaparandust ette võtta jne, kiratseb maa ja kiratseb peremees. Teiselt poolt kirjeldasime töö korraldust ja eluolu nõukogudemõisates, nii kuidas oskasime ette kavatseda. Meie seletuste tagajärjel ütlesid kõik popsnikud ja saunikud maa tahtmisest lahti, küll aga andsid teateid sisse, et oma maa käest annavad ja mõisa lähevad. Rendikohad kavatsesime rendimaksust vabastada, et üleliigsele maa kurnamisele lõppu teha, mis rendikohdades harilik nähtus. Kõigile keskmiktalunikkudele teatasime, et meie teie majapidamisesse ei sega, — „istuge oma pütis niikaua kui jalad kõveraks lähevad.“

Niimoodi seisis maaküsimus nõukogudevõimu ajal Velisel. Laiemalt ei saanud seda küsimust arendada, selleks oli nõukogudevõimu eluiga liig lühike.

T. Karelli.

Katkend Petseri sihis peetud lahingutest

Peale Narva langemist ja lühikesajalist reservis olekut paigutati 2. eesti kommnisti. Viljandi kütipolk Narvast lõunapoole, Polja jaama raiooni, mis asub Narva-Oudova raudteel, ligi 30 versta Narvast lõunapool. Selles raionis ei avaldanud valged suuremat aktiivsust. Polgu kütid aga, kelle meeolu pärast Narva langemist õige rõhutud oli, ihaldasid polgu ümberpaigutamist aktiivsele väeliinile ja eestkätt Lõuna-Eesti väeliinile. Viimaks, jaanuari lõpul, läks korda liini üle anda, polk asus vagunitesse, et Pihkvasse ja sealt Petseri liinile marssida. 7. armee väejuhatus katsus küll veel polku kinni hoida Oudovas ja Maslogostitsa jaama ümbruses, kuid eesti Töörahva Kommuna esimehe sm. Anvelli käredal pealekäimisel läks korda polku viimaks siiski Pihkvasse koondada. Siin paigunesid polgu osad osalt lähedalolevatesse küladesse, kuna osa jäi vagunitesse. Aeg tarvitati polgu ridade kõvendamiseks ära. Kolmas pataljon liideti I-se pataljoni, ja ka täiendust tuli juurde, organiseeriti pommi- ja miinipildujate komandod jne. Miini- ja pommipildujate komandod olid määratud

võitluseks vaenlase soomusrongidega. Liinile tuli siiski ilma miinipildujateta asuda, sest peale G.R. süsteemi pommipildujate ei läinud polgul korda sel silmapilgul teisi juurde saada.

16. veebruaril sai polk käsu Isborski jaama sihis liinile asuda. Liin oli meil raudtee ääres, sel ajal Grädistshe-Podlipje küla ümbruses. Polgu I pataljonile, 2 roodu koosseisus, anti käsk Isborski jaama oma alla võtta, liikudes põhja-pool raudteed. Meie soomusrong saab ülesande oma tulega pataljoni manöövreid toetada. 16. veebruaril peale lõunat läheb Grädistshe ühte talusse (terves külas olid ainult mõned talud) salk punaväelasi ühes sapööridega ja katsub lõhutud kraavisilda ära parandada. Samal ajal tungib valgete soomusrong Grädistshele peale, võtab hooned ja ümbruskonna ägeda tule alla, mille tagajärel kaks sapööi sm. I. Nikker ja A Erlich ja vastaluuraja K. Pillist surma saavad. 17. veebruaril vara hommikul tungib pataljon pimeduse katte all üle soo ja läbi võsastiku Gorushki külale peale ja võtab selle ära. Uuesti sõidab valgete soomusrong vastu pealetungi-

misele Grädistshe alla meie seljataha. Sel silmapilgul arvasin paraja aja olevat Isborski jaama haaramiseks ja ühtlasi ka soomusrongi äravõtmiseks. Küla raudteed ühendas lage väli — umbes 700 sammu. Võtan 3 sapööri ja rühma ülema Steinfeldi kaasa ja mõne minutiga jõuan ämariku katte all semafori lähedale raudteeliinile. Järgmisel silmapilgul on bürokseliini-pommid kohale asetatud ja tuli otsa süütatud. Vaevalt saame umbes 150 sammu tagasi jooksta, kui ühes soomusrongi suurtükitelega ka raudteel kõvasti raksatab. Midagi vihiseb õhus... Raudtee on lõhutud. Samal ajal on teade 2 kerges patareis, et Isborski jaama lähedale semafori kohta äge tuli avada. Süda põksub kõvasti rinnus, sest oodata on suurt saaki.

Seame lahinguvalmis. Meie patarei aga vaikib. Nõuan uuesti patareilt tule avamist. Valgete soomusrongil kuuldi plahvatust nähtavasti seljataga ja rong hakkab aeglaselt tagasi liikuma. Jõudes aga semafori kohale, jääb ta peatama. Samal silmapilgul kargavad kolm meest rongist välja, kuulduvad haamri paugud. Käsen kuulipildujatel tule avada. Vaenlane vastab soomusrongilt-kuulipildujate ja suurtüki tulega. Tuli tekitab meie ridades kaotusi, kuid ka vaenlane kaotab ühe mehe surnuna ja ühe haavatuna nendest, kes raudteed püüdsid parandada. Kõik sündis aga nii ruttu, et patarei tuleandmisega hiljaks jäi ja pataljon ei saanud edusamme ära kasutada. Pärast selgus, et valgete soomusrongil puutükid kaasas olid, mis raudteeroopa asemel, kui viimast abinõu, raudtee paranduseks ära kasutatakse. Rongi äravõtmise plaan, mis meie suurtükitele katte all pidi sündima, läks sellega nurja.

Seda visamalt aga jätkasin pealetungimist Isborski jaamale. Et vaenlane meile mitte ülevalt mäelt, mis 2 kilomeetrit raudteejaamast Petseri pool asub, tuld aheliku tiibadele ei avaks, selleks saatsin salga rühmaülema Steinfeldi juhatusel põhja poolt Viski küla kaudu üles mäele Sagorje külasse. Meie soomusrongi toetusel, kes ägeda tule jaama pihta avas, asume manööverdamisega põhja poolt jaamale pealetungimisele. Meie soomusrongi tule toetusel langeb Isborski alev peale kõva tulevahetust meie kätte. Meie kätte langevad 5 meest vangi, kerge kuulipilduja ja hulk padruneid. Tungin soomusrongi toetusel edasi Sagorje küla kohale mäe äärde. Siin võtab meid vaenlane uuesti ägeda tulega soomusrongist vastu. Umbes pool tundi kestab soomusrongide kahevõitlus. Kui meie soomusrong mäe tagant nina juhtus välja paistma, sai ta marutulega üle külvanud. Ühel niisugusel „ninapistel“ kukkus

vaenlase granaat suurtükiruumi, hävitas meeskonna ja rong kihutas täie auruga tagasi, meid saatuse hoolde jättes.

Peale selle asus vastane kohe vastupealetungimisele. Meil ei jäänud muud üle, kui rootsiaegse Isborski valli taha tagasi varju tõmmata. Lahing läheb ikka ägedamaks. Vastase rong jõuab peaaegu valli vahekohani, kust ta meile pikuti ketti tuleavamisega lüljepealt otse surmahädaohtu oleks pidanud tekitama. Saadan ühe käskjala teise järele meie rongi tagasi kutsuma. Lõpuks läks korda rongi tagasi tuua ja valgete oma tagasi lüüa, kes ka nähtavasti kõva löögi sai. Selles lahingus said haavat punaväelased: A. Lipsak, R. Bragin, I. Klaaman ja ratsaluurajad V. Kurillov ja K. Aru.

Jatkame edasitungimist ja natukese aja pärast on pataljon terves koosseisus Sagorje külas, kuna Isborski jaam meie soomusrongi ja 2. pataljoni salkkonna meeste kaitsta jääb.

17. veebruari öö vastu 18. veebruari läheb vaikselt mööda. 18. veebruaril hommikul tungivad vaenlase soomusrongid uuesti Isborski jaamale ja lõunapool olevale Senna külale peale, mida neil korda läks ära võtta, jaseal olevaid vene polgu osasid taganemisele sundida. Samal ajal valmistan Sagorje külas uuele pealetungimisele. Käsen tule avada valgete dessant-salga peale, kes Sagorje külast lõunapool raudteed vaenlaste väeosale peale tungis. Samal ajal hakkas vaenlane ägeda suurtükitelega meie seisukohti pommitama ja tungis meile lääne- ja põhjapoolt peale.

Vaenlase suurtükitevi oli nii tabav, et meile tuntavat kahju tekitas.

I-ne root sm. Tambergi juhatusel, kes küljepealse tule alla satub, taganeb ära küla taha. Ka paremal tiival 2-s roodus on segadus.

Rutuliselt korjan vahvamad punaväelased kokku, umbes 10 meest, ja saadan nad läänepoolsesse Sagorje küla otsa sm. Steinfeldi (rühma komandör) käsutusele ja käsen mitte ühtegi sammu taganeda. Ise jooksen põhjapoole küla servale, kus üks teise roodu rühm kaevikutesse peitus ja kamandan mehed pealetungimisele.

Valged olid juba küla otsas väljas ja neend kätte langes meie raske kuulipilduja ja ükspommpilduja.

Hurrahüüetega jooksin rühmaga valgetele vastu tikuvõitlusesse. Valged tikuvõitlust vastu ei võtnud ja hakkasid paanikaliselt taganema. Meie kätte langesid 11 vangi, nende seas üks maru lüüülem. Ka oma kuu i- ja pommpildujad saime tagasi.

Kanger.

Toimetuse märkus: Kirjatükk Narva töölislehe „Kilre“ 20. aastapäeva asjas jäi ruumipuudusel sellest numbrist välja.

Ответственный редактор А. Вальтин.

Технический редактор А. Лукин.

Издание № 122. Сдано в набор 27/IX 1932 г.

Подписано к печати 28/XI 1932 г. Формат 74x110. 3³/₄ печ. лист.

Кегль 10. Кол. зн. в 1 печ. л. 81.600 зн. Всего 306.000 знак.

Издательство „Кюльвая“, Ленинград 31. Улица 3-го Июля, дом № 48.

Ленгорлит 62.171 Тираж 1500 экз. Заказ 3302.

Тип. „Кюльвая“, ул. Дзержинского 49. Изд. „Кюльвая“.

320

Hind 1 rbl. 25 kop.

„Пролетарская революция в Эстонии“

№ 12

Исторический журнал
(на эстонском языке)

ESTI
RAHVAARAASTAMATIKOSI